

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 67.

Lördagen den 6 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse:

nr 235, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 241, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt;

nr 239, angående beräkningen av vissa inkomster i 1917 års rikstat m. m.;

nr 229, med förslag till förordning angående skattefrihet för ersättning eller understöd, som av staten utgives enligt förordningen den 15 december 1914 om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m.;

nr 233, angående höjning av räntan å lån från fonden för rederi-näringens understödjande;

nr 234, angående ändrade bestämmelser för lån från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri;

nr 236, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln bebadad framställning angående inredningsarbeten i det s. k. gamla kungshusets källarvåning icke kommer att föreläggas riksdagen;

nr 238, med förslag till förordning om spirituosaaccis m. m.; och

nr 240, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 8 och 23 §§ samt 25 § 2 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av malt-drycker m. m.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades på begäran.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 232, med förslag till förordning om tonnageavgift;

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 67.

till statsutskottet propositionen, nr 231, angående ytterligare anslag av lånemedel för gäldande av kostnader för införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; samt

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 226, angående ändring av § 4 mom. 1 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

nr 227, med förslag till förordning om ersättning till tobaksgrossister och hos dem anställda personer med anledning av införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

nr 228, med förslag till förordning om utvidgad rätt till ersättning i vissa fall i anledning av införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

§ 3.

Efter föredragning härpå av herr *Vennerströms* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål angående revision av strafflagen och straffprocessen med hänsyn till s. k. politiska processer m. m. blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Vidare föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggende motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen, nr 283, av herr *Ingvarson*;

till bevillningsutskottet motionen, nr 284, av herr *Byström*;

till konstitutionsutskottet motionen, nr 285, av herr *Sandler*;

till jordbruksutskottet motionen, nr 286, av herr *Magnusson* i Kalmar; samt

till statsutskottet motionerna:

nr 287, av herr *Bengtsson* i Göteborg m. fl.; och

nr 288, av herr *Erikson* i Uppsala.

Herrar *Hages* och *Winbergs* likaledes på bordet liggende motion, nr 289, som nu föredrogs, hänvisades i vad den angick pensionsväsendet till bankoutskottet, såvitt den rörde under jordbruksdepartementet lydande ärenden till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 5.

Härefter föredrogos vart för sig jordbruksutskottets memorial:

nr 59, angående ersättning till notarien Martin Seth för biträde såsom sekreterare hos utskottet, innan ordinarie kanslipersonal blivit utsedd;

nr 60, angående ersättning till t. f. byråchefen Berndt Forsgrén, vilken såsom särskild sekreterare biträtt utskottet vid behandling av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t dels angående åtgärder till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik, dels angående utredning rörande frågan om torvens användande som bränsle m. m.;

nr 61, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anläggande av transportabla sågverk å kronans domäner; och

nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkt 18 i Kungl. Maj:ts proposition nr 65 angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egen-
domar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa memorial hemställt samt lade de av utskottet gjorda anmälningarna till handlingarna.

§ 6.

Jordbruksutskottets härpå föredragna utlåtanden nr 63—69 bordlades åter.

§ 7.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gottgörelse till aktuarien i Svea hovrätt Gustaf Liliequist och aktuarien i Göta hovrätt Edouard Klinghammer för minskade inkomster.

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för minskade inkomster.

I en den 25 februari 1916 till riksdagen avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 148, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att till envar av aktuarien i Svea hovrätt Gustaf Liliequist och aktuarien i Göta hovrätt Edouard Klinghammer finge såsom gottgörelse för den minskning i med tjänsten förenade inkomster, som tillskyndades honom genom införandet av den nya lagen om rätt domstol i vissa mål och ärenden angående frälsemän, årligen från och med år 1917, så länge han kvarstode i sin befattning som aktuarie, av statsmedel utgå ett belopp, beräknat efter medeltalet av den inkomst han visat sig hava under åren 1912—1916 åtnjutit i provision å stämplar till bouppteckningar och testamenten efter frälsemän och ofrälse ledamöter i Svenska akademien.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Hasselrot:

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för minskade inkomster.
(Forts.)

Herr talman, mina herrar! Kungl. Maj:t har i den proposition, varom nu är fråga, gjort framställning om gottgörelse till aktuarien i Svea hovrätt Gustaf Liliequist och aktuarien i Göta hovrätt Edouard Klinghammer för den minskning i med tjänsten för- enade inkomster, som tillskyndats dem genom införandet av den nya lagen om rätt domstol i vissa mål och ärenden angående frälsemän. Utskottet har avstyrkt denna proposition. Utskottet har nämligen funnit, att någon laglig rätt till erhållande av den föreslagna ersättningen icke beträffande vare sig Liliequist eller Klinghammer föreligger samt att ur synpunkten av billighet tillräckliga skäl för beredande åt nämnda tjänstemän av en sådan förmån icke kunna åberopas. Då jag nu tillåter mig att trots detta utskottets enhälliga avstyrkande säga några ord till försvar för Kungl. Maj:ts proposition, anser jag mig böra skilja mellan fallet Liliequist och fallet Klinghammer, enär dessa båda fall icke äro ensartade.

Beträffande först således Liliequist bör ihågkommas, att när den från och med år 1910 gällande nya avlöningsstaten för hovrätterna fastställdes av Kungl. Maj:t, tillika beslöts, att de förutvarande innehavare av befattningar i hovrätterna, vilka, ehuru därtill berättigade, icke anmälde, att de ville underkasta sig den nya staten med därvid fästade villkor och bestämmelser och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle bibehållas vid dem dittills tillkommande avlöningsförmåner.

Bland de tjänstemän, som förklarade sig icke vilja ingå på den nya lönestaten och icke voro därtill skyldiga, var Liliequist. Han äger sålunda enligt Kungl. Maj:ts nyssnämnda uttalande rätt att vara bibehållen vid honom hittills tillkommande löneförmåner. I den för Liliequist den 17 december 1897 utfärdade fullmakten står också utan något förbehåll, att han skall äga åtnjuta den lön och de övriga förmåner, som åtfölja aktuarietjänsten. Lönen, inberäknad tjänstgöringspengarna, utgör endast 3,200 kronor (jämte två ålderstillägg). Förmånerna bestå av sportler. Dessa sportler utgöra den väsentligaste delen av avlöningen. Och det var just för att få behålla sportlerna, som Liliequist icke ville ingå på den eljest fördelaktigare nya staten, utan kvarstod på den gamla.

Hans anspråk ha också förut en gång respekterats. I sammanhang med löneregleringen för hovrätterna beslöts en indragning av vissa sportler, jämväl för aktuarien i Svea hovrätt. Kungl. Maj:t föreslog då riksdagen, att i stället för dessa sportler skulle till tjänsteinnehavare, som icke ingatt på den nya lönestaten och icke lagligen kunde därtill förbindas, utgå gottgörelse, beräknad efter medeltalet av den inkomst, tjänsteinnehavaren kunde anses hava åtnjutit av de indragna sportlerna under de sista fem åren. Riksdagen biföll detta förslag, och i enlighet härmed fastställde Kungl. Maj:t dylikt ersättningsbelopp för Liliequist, vilket sedermera också årligen utgått. Då nu på grund av ändrad lagstiftning ytterligare sportler bortfalla, synes mig allt tala för att förfara på samma sätt som förra gången. Att i det ena fallet,

men icke i det andra kostnader skulle tillskyndas statsverket är visserligen en skillnad och låt vara en väsentlig skillnad, men kan icke inverka på rättsfrågan. Man kan väl icke skäligen säga, att Liliequist är bibehållen vid sin rätt till de med tjänsten för- enade löneförmånerna, om han utan vederlag berövas en fjärdedel ungefär av sina inkomster. Detta kan icke vara riktigt under annan förutsättning än att man sätter ett likhetstecken mellan två satser, som emellertid icke äro av samma innehåll. Man måste anse de i Liliequists fullmakt inryckta orden, att han äger åtnjuta den lön och de förmåner, som åtfölja aktuarietjänsten. vara precis detsamma, som om där i stället stode, att han äger åtnjuta den lön och de förmåner, som åtfölja eller kunna komma att åtfölja tjänsten. Skillnaden är dock uppenbar.

Utgången av en rättegång är ju i allmänhet oviss, och jag vill visst icke bestämt förutsäga, huru en rättegång, som Liliequist, om förslaget nu faller, eventuellt skulle anställa mot kronan, kunde utfalla. Men jag tror icke, att jag säger för mycket, om jag håller före, att det är ganska sannolikt, att Liliequist i en sådan rättegång skulle komma att avgå med segern. Vid sådant förhållande anser jag desto starkare skäl föreligga för bifall till ifrågavarande framställning, som jag vågar i strid mot statsutskottet bestämt påstå, att också billigheten står på denna sida.

Liliequist är en lärdd man. Han är icke endast juris utriusque kandidat utan också filosofie doktor. Han är en skarpsinnig jurist. Han är i besittning av många andra egenskaper, som skulle tillförsäkrat honom en framskjuten ställning inom den juridiska ämbetsmannavärlden, om han så velat. Men han hade dessutom två egenskaper, som icke alltid äro fullt lyckliga: han var och är en synnerligen blygsam man och var därjämte fattig. Hans dåvarande president förstod att värdesätta Liliequists goda egenskaper, kanske särskilt hans ovanliga noggrannhet och ordentlighet. På uppmaning av presidenten eller rättare för att tillmötesgå en av presidenten uttalad önskan sökte Liliequist den relativt blygsamma befattning, han nu innehar, för vilken befattning som bekant nyssnämnda egenskaper äro av största vikt. Denna befattning har han sedan skött på münstergillt, ja, förträffligt sätt.

Nu har ju utskottet, som nämnt, funnit, att billighetsskäl icke kunna åberopas till stöd för den ifrågavarande framställningen. Jag vågar emellertid med all respekt för utskottet framhålla som min åsikt, att billighetens motsats står på utskottets sida. Jag ber Er, mina herrar, att lyssna till mina ord och med handen på hjärtat, som ju så många gånger ömmat för det verkliga behovet, besvara min fråga: Är det icke obilligt att beröva en utomordentligt plikttrogen, samvetsgrann, nu älderstigen man, som ännu har skulder från studietiden och som har sju barn att försörja, en så väsentlig del av hans årsinkomst, som det här är fråga om, och detta fastän han gjort allt vad på honom berott för att skydda sig mot en sådan katastrof? Jag vill så gärna tro, att svaret på den frågan icke kun bliva mer än ett.

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för minskade inkomster.
(Forts.)

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för minskade inkomster.
(Forts.)

Vad Klinghammer beträffar, så är förhållandet icke detsamma som med Liliequist. Det är ostridigt, att Klinghammer icke har laglig rätt till denna ersättning. Själv har han dock som sin uppfattning uttalat, att det vore stridande mot billighet och rättvisa, om man så snart efter den år 1910 genomförda löneregleringen berövade honom en så stor del av hans årsinkomst. Jag har för min del till fullo anslutit mig till denna uppfattning.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Vi hava i år beslutat en lag om rätt domstol i vissa mål och ärenden angående frälsemän, och denna lag medför att testamenten och bouppteckningar skola ingivas till underdomstolarna i stället för till hovrätterna. Detta i sin tur medför, att aktuarierna i de tre hovrätterna gå miste om den provision, som förut tillkommit dem för stämplor till dessa handlingar. Nu hava aktuarierna i Svea och Göta hovrätter med anledning därav framställt yrkande att få gottgörelse. Aktuarien i Skånska hovrätten har däremot icke gjort det, med anledning av att han står i begrepp att avgå från sin tjänst. Kungl. Maj:t har nu framlagt proposition om att ersättning måtte tillerkännas dessa aktuarier i Svea och Göta hovrätt. Utskottet har i princip ansett, att varken lag eller tillräckliga billighetsskäl tala för ett bifall till framställningen, och har därför avstyrkt densamma. På sätt nyss från statsrådsbänken framställdes ställa sig förhållandena väsentligen olika med avseende å dessa bägge aktuarier, om vilka fråga är. Jag vill genast säga det, att vad aktuarien i Göta hovrätt Klinghammer beträffar, har han icke någon laglig rätt att få detta belopp. När nämligen år 1910 ny lönestat för hovrätterna fastställdes, fingo de, som ville, gå in på den nya staten, men de, som ville bibehållas vid den gamla, fingo bibehållas vid den. Aktuarien i Göta hovrätt gick in på den nya staten. Han erhöll i och med detsamma de förmåner, som äro förenade med den nya staten, men han fick också underkasta sig efter Kungl. Maj:ts bestämmande upphörande av eller minskning i de extra inkomster, som kunde åtfölja tjänstebefattningen eller utgå för bestyr i samband därmed. När han således självvilligt underkastat sig detsamma, kan han icke hava laglig rätt att få sådan gottgörelse, varom här är fråga. Huruvida några billighetsskäl föreligga, känner jag icke, och utskottet har sagt, att sådana icke föreligga. Hur gärna jag än skulle unna honom att få denna gottgörelse, kan jag i alla fall icke komma till annat slut än det utskottet kommit till, nämligen avslag å Kungl. Maj:ts proposition i vad den gäller aktuarien i Göta hovrätt.

Annorlunda ställer sig förhållandet med avseende å aktuarien i Svea hovrätt. När nämligen år 1910 tjänstemännen ställdes i valet mellan att ingå på den nya staten eller att kvarstå på den gamla, så begagnade han sig av sin rätt att kvarstå på den gamla, och med detsamma tillförsäkrades han rätt att icke behöva underkasta sig några förändringar i sina löneförmåner. Han

har också vid ett föregående tillfälle av riksdagen tillerkänts ersättning för vissa från tjänsten borttagna sportler. Nu är frågan om en annan förmån, som varit förenad med denna tjänst och som nu skulle frångävas honom, och då gäller spörsmålet: skall han icke undfå ersättning även för denna? Utskottet har sagt, att han icke har laglig rätt därtill, men jag kan omöjligen dela denna utskottets uppfattning. Statskontoret har också sagt, att det icke finnes något uttryckligt stadgande om skyldighet för honom att underkasta sig dessa förändringar i avseende på avlöningsförmånerna, och det anser honom hava rätt till desamma. Hans fullmakt, som är utfärdad 1897, stadgar, att han skulle vara i åtnjutande av den lön och de övriga förmåner, som med tjänsten följa. Med anledning därav kan jag icke komma till annan uppfattning än den, att han bör bibehållas vid dessa avlöningsförmåner. Jag tror, att han har juridisk rätt härtill, men jag vill icke säga, att denna rätt är så oomtvistlig, att han alldeles givet skulle vinna i en eventuell process med kronan. Jag är dock så pass viss härom, att jag anser, att det icke skulle vara tilltalande att här i kammaren rösta mot en sådan framställning som denna. I alla händelser kan jag icke finna annat än att om man än skulle bestrida hans lagliga rätt, så kvarstå dock synnerligen starka billighetsskäl, som tala för denna sak.

Nu kan jag erkänna, att frågan kommit i ett litet tråkigt läge därigenom, att den kungl. propositionen omfattar båda dessa tjänstemän, vilkas förhållanden äro så betydligt olika, och likaså kan jag tänka mig, att man resonerar som så, att den man jag åsyftar ju har ganska stora inkomster och att därför hans ställning icke är så ömmande. Detta är ett skäl, som ju alltid måste inverka, men man får å andra sidan tänka på att man bör göra en sådan uppfattning gällande med vissa modifikation i detta fall. Han är skuldsatt och har haft att försörja icke endast en åldrig fader utan även sju barn. Jag säger detta i förbigående, då det icke är detta som jag särskilt fäster mig vid, utan vad jag fäster mig vid är, att jag anser att han har så pass grundade skäl för sina anspråk, att jag tycker, att det icke skulle vara riktigt värdigt av riksdagen att frångäva honom ifrågavarande inkomster.

Med anledning av vad jag yttrat hemställer jag, att kammaren med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser aktuarien i Göta hovrätt Edouard Klinghammer måtte medgiva, att till aktuarien i Svea hovrätt Gustaf Liliequist må såsom gottgörelse för den minskning i med tjänsten förenade inkomster, som tillskyndas honom genom införandet av den nya lagen om rätt domstol i vissa mål och ärenden angående frälsemän, ärligen från och med år 1917, så länge han kvarstår i sin befattning som aktuarie, av statsmedel utgå ett belopp, beräknat efter medeltalet av den inkomst han visar sig hava under åren 1912—1916 åtnjutit i provision å stämpelar till bouppteckningar och testamenten efter frälsemän och ofrälse ledamöter i Svenska akademien.

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för minskade inkomster.
(Forts.)

Ang. gott-
görelse till
aktuarierna
G. Liliequist
och E. Kling-
hammer för
minskade in-
komster.
(Forts.)

Herr Nilsson i Kabbarp: Här ha nu tvenne framstående jurister, nämligen herr justitieministern och herr rådman Zetterstrand, yttrat sig i denna fråga, som måhända är rätt svår för lekmannen att bedöma. Men ehuruval dessa tvenne skickliga jurister kunnat uttala sig därhän, att åtminstone den ene av dessa tvenne aktuarier, nämligen aktuarien Liliequist i Svea hovrätt, skulle ha laglig rätt till den ersättning, varom Kungl. Maj:t propo- nerat, så föreligger icke dess mindre det faktum, att statsutskottet enhälligt gått Kungl. Maj:t emot i denna fråga och yrkat avslag på propositionen i dess helhet.

Beträffande aktuarien Klinghammer, erkänner var och en, att han icke har någon laglig rätt till en sådan ersättning, som här är fråga om. Om den saken torde ej heller här i kammaren föreligga någon meningsskiljaktighet, utan i fråga om honom äro nog de allra flesta på det klara med att framställningen bör och måste avslås.

Beträffande åter aktuarien Liliequist förhåller det sig så, såsom redan ett par gånger sagts, att han icke gått över på den nya lönestat, som kom till 1910, och att han följaktligen skulle ha rätt att bibehålla sin gamla avlöning och alla de förmåner, som därmed följde, således även de extra inkomster, som voro förknippade med hans tjänst enligt den gamla staten. Och eftersom riksdagen vid den löneregleringen ville, att en del sportler skulle indragas, så måste ju också denne man erhålla ersättning till fulla värdet för de sportler, som han gick miste om, då han ju fortfarande utförde det arbete, som ersattes med de gamla sportlerna. Om den sakens rättmätighet kan ju icke föreligga någon som helst skiljaktig mening. Han hade kvar den gamla tjänsten och följaktligen skulle han bibehålla värdet av de gamla löneförmånerna. Men jag undrar, om icke i det fall, som nu föreligger, saken gestaltar sig väsentligen annorlunda. Nu är det ju icke så, att han med bibehållande av gamla göromål skulle erhålla ersättning för de löneförmåner han mister, utan han blir befriad från det arbete, han haft med stämpelförsäljning, och han blir fullkomlig befriad från det ansvar, som varit förknippat med denna försäljning, men icke förty skulle han, då de extra inkomsterna icke kunna utgå till honom, erhålla full ersättning för det arbete, som han icke längre skall utföra. Jag föreställer mig, att när man ser saken på detta sätt, som jag antager är riktigt, så kan ingen säga, att någon verklig materiell rättvisa bjuder, att denne man skall tillerkännas ersättning för de extra inkomster, som i detta sammanhang gå ifrån honom, eller åtminstone inte den fulla ersättning, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Naturligtvis är en sådan sak som denna alltid något omtvistad — jurister kunna ha sin mening, och denna mening kan resa sig emot vad lekmannen tycker är verkligt rättvist. Men jag vet, att även bland juristerna äro meningarna ganska delade. Det finnes även framstående jurister, som anse, att denne aktuarie icke har någon laglig rätt att få en sådan ersättning som denna. Och

då jag i detta ämne ingalunda kan smickra mig med att äga någon sakkunskap, tillät jag mig fråga ett par framstående jurister om saken. Den ene förklarade för mig, att aktuarien Liliequist icke kan ha någon laglig rätt i detta fall, och den andre sade, att någon laglig rätt till hela denna ersättning kan han näppeligen ha, men till någon del därav, till ett reducerat belopp kan han möjligen ha rätt.

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghamner för minskade inkomster.

(Forts.)

Nu återopas emellertid i detta fallet även billighetsskäl och personliga omständigheter. Men i utskottet har det synts oss, att några billighetsskäl i själva verket icke föreligga. Aktuarien Liliequist har, såsom herr justitieministern nämnde, med sin gamla avlöning och intjänade ålderstillägg ej mindre än 4,200 kronor i fast avlöning. Dessutom har statsverket garanterat honom ersättning för förlorade sportler med 2,896 kronor 66 öre. Således har staten garanterat honom en årlig inkomst av 7,096 kronor 66 öre. Det är icke uteslutet, att han även har andra extra inkomster, som höja hans samlade inkomst än mer. Nu vill Kungl. Maj:t, att statsverket dessutom skulle garantera honom ersättning för ett arbete, som han icke längre skall utföra, med icke mindre än 2,456 kronor. Staten skulle därmed garantera honom en fast årlig avlöning av 9,552 kronor 66 öre. Det förefaller mig, att det icke kan vara av billigheten påkallat att för en första gradens tjänsteman, han må vara hur ordentlig och noggrann i sitt arbete som helst, garantera en avlöning, som anstår en liten generaldirektör.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Den föregående ärade talaren har visserligen redan försvarat statsutskottets hemställan i denna fråga, men jag skall dock be att få yttra några ord. även om jag skulle säga detsamma som han.

Utskottet har ju här förebragt starka ord för att motivera avslag på den gjorda framställningen, då utskottet sagt, dels att det icke föreligger någon laglig rätt för dessa personer att erhålla den här föreslagna ersättningen, dels att billighetshänsynen icke äro tillräckliga för bifall. Det är egentligen dessa två synpunkter, som framkommit vid utskottets undersökning i frågan och som ligga bakom det slut, vartill utskottet kommit.

Beträffande den lagliga rätten tror jag, att utskottet hämtat någorlunda goda skäl för sin uppfattning i den kungl. propositionen, ty den säger ju att »då nu till följd av ändrad lagstiftning denna provision» — den som det nu är fråga om — »till väsentlig del kommer att bortfalla, synes det mig, som om Liliequist skulle äga berättigade anspråk på att erhålla gottgörelse för den förlust, han härigenom skulle lida».

Inte kan man väl vilja påstå, att denna sats med sina svaga ord innehåller några starkare skäl för att det finnes någon laglig rätt till denna ersättning. — När därför den kungl. propositionen endast innehöll sådana skäl, lät utskottet undersöka, huruvida det

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för inkomster.

(Forts.)

måhända kunde finnas rättsskäl för framställningen, och kom därvid till den uppfattning, som framgår av utskottets hemställan.

Jag skall nu be att få yttra några ord beträffande denna sida av saken, den rättsliga sidan. Utskottet kan då till stöd för sin uppfattning åberopa, att i den äldre lönestaten, i enlighet med vilken Liliequist nu uppbär sina löneförmåner, heter det i punkt 1:o »att ämbets- eller tjänsteman skall vara underkastad den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden, som vid en blivande förändrad organisation av hovrätterna eller eljest i allmänhet kan vara stadgad». Således se vi, att även i den äldre statens avlöningsvillkor finnas sådana bestämmelser, varigenom tjänstemännen få underkasta sig den förändring, som möjligen kan vara stadgad. Det har därför också syntts utskottet, att även dessa tjänstemän, som stå kvar på den gamla staten, böra få böja sig för de förändringar som inträda. Men då kan man ju säga: Detta gäller ju endast avlöningsförmånerna; i avlöningsbestämmelserna står det icke något om dessa sportler och icke heller finnes det några bestämmelser i arbetsreglementet, att de, som uppbära sportlerna, skola bibehållas vid dessa. Det är väl klart, att hade sådana bestämmelser funnits, så hade icke så svaga skäl för dessa aktuariers rätt till denna ersättning blivit åberopade i den kungl. propositionen.

Nu veta vi ju, att i arbetsreglementet äro alla tjänstemännens, således även aktuariernas, åligganden reglerade, och i detta reglemente står det, att aktuarien skall vara skyldig »att verkställa beläggning med stämpelpapper av hovrättens utgående expeditioner, tillhandahålla dem till vederbörande och redovisa de för dem inflytande medel», men för vad aktuarien härigenom mist är han ju redan tillförsäkrad ersättning genom ett kungl. brev av den 8 april 1910; den sportel, som här åsyftas och för vilken erhållits ersättning, innebär icke blott den vanliga provisionen för stämpelförsäljning enligt stämpelförsäljningsförordningen, utan för alla stämplat, som åtgå till dessa expeditioner. För allt detta erhöles 5 % utöver försäljningsprovisionen — numera redovisas lösen för alla domar i form av stämpel — och dessa 5 % är det, som evalverats genom det kungl. brevet till 2,896 kronor. Således, dessa 5 % hade han redan fått, och det återstår endast den s. k. försäljningsprovisionen enligt dåvarande § 51 i stämpelförsäljningsförordningen.

Men nu är att märka, att oaktat denne aktuarie icke ingått på den nya lönestaten, så har det dock skett ganska stora förändringar med hans tjänst genom den nya statens tillämpning. Med aktuarietjänsten följde ju ofantligt mycket arbete, och detta blev småningom så överväldigande att det icke var möjligt för aktuarien att uträtta allt detta ensam, utan han blev nödsakad att hålla sig med biträden, vilka han själv av egna medel måste betala. Hans utgifter för detta ändamål uppgingo år 1907 till icke mindre än 1,144 kronor. Så stort belopp utgick alltså det året för att avlöna biträden, som skulle sköta dessa sysslor, för vilka han fick

dessa provisioner och mycket mera för resten. Hur är det nu ställt med detta? Jo, efter nya löneregleringen finnas anställda icke mindre än tio på fast stat uppförda skrivbiträden med en slutlön av 1,600 kronor. Aktuarien behöver således icke numera betala några extra biträden och gör det icke heller, därom är jag förvissad. Men icke nog med detta. Denne tjänsteinnehavare hade, enligt hovrättens egen skrivelse, så mycket arbete, att det åtskilliga gånger gjordes framställning om förstärkta arbetskrafter på aktuarietkontoret, men riksdagen avlog dessa framställningar under två eller tre riksdagar och ville icke lämna några särskilda anslag för detta arbete, alldenstund tjänsten var förenad med så stora extra inkomster. Men hovrätten släppte emellertid icke taget, utan återkom med detta år efter år och ingick även till lönereglerringskommittén, då denna hade hovrätternas lönefrågor om hand, med en skrivelse, vari anfördes, att denne aktuarie var så överlupen med arbete och att tjänstens omfång hade vidgats så, att trots det att han hade biträden, avlönade ur sin egen kassa, så fick han arbeta dagligen nio à tio timmar. När man granskade förhållandena i lönereglerringskommittén, befanns det snart, att man måste säga: Det går icke för sig att lägga allt detta arbete på en aktuariebefattning; man måste ha två aktuarier i Svea hovrätt. Ja, så framlade Kungl. Majt ny stat i enlighet med lönereglerringskommitténs förslag, och riksdagen godkände förslaget; staten innehåller nu också att det skall finnas två aktuarier på ordinarie stat. — Jag vill fråga, dels huruvida någon kan påstå, att denne aktuarie verkligen betalar något till biträden, när sådana nu i så riklig måtto finnas anställda i hovrätten, och dels huruvida arbetet där numera kräver så många arbetstimmar om dagen. Jag tror icke någon skall kunna påstå detta; det vore ovärdigt att utkräva så lång arbetstid.

När det ställer sig så, så är det väl alldeles naturligt, att statsutskottet för sin del icke kunde tillstyrka en sådan framställning som denna.

Det kunde vara mycket att säga beträffande denna rättsliga sida av frågan, men jag tror knappast, att det behöves. Då man ju nu redan avstått från ett yrkande beträffande den ene av de ifrågavarande aktuarierna, därför att han gått in på nya staten, torde rättsfrågan för den, som icke ingått på nya staten, kunna nästan alldeles lämnas å sido.

Då återstå de s. k. billighetsskäl. Det har framhållits i ganska skarpa ordalag, att dessa skulle vara så talande, och att statsutskottet till och med gjort sig skyldigt till att vilja beröva ifrågavarande person en inkomst som han har. Jag trodde icke, att så stora ord skulle behövas, eller att man skulle kunna tala om ett berövande.

Beträffande dessa billighetsskäl är det att märka, att hänsynen till dessa är av tvåfaldig art. Det gäller att avgöra å ena sidan, om billighetshänsynen äro så starka, att man skall använda statsmedel för att uppfylla denna billighet, och å andra sidan, om

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för minskade inkomster.
(Forts.)

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för minskade inkomster.

(Forts.)

det är rätt att pålägga svenska folket att av statsmedel tillgodose dessa billighetskrav. När statsutskottet prövat billighetshänsynen, har utskottet icke funnit dem så talande, att man velat gå den senare vägen och på detta sätt öka statsutgifterna.

Den nya staten för aktuarietjänsten innehåller, att aktuarien kommer upp till en slutlön av 6,000 kronor och en pensionsrätt av 4,100 kronor. Den gamla staten däremot, den som Liliequist står kvar på, har en slutlön av 4,200 kronor och en pensionsrätt av 3,000 kronor, en pensionsrätt, som alltså är 1,100 kronor mindre än på den nya staten. Men på den gamla staten har aktuarien genom det förut nämnda kungl. brevet erhållit en fast ersättning för sportlerna, nämligen lösen för expeditioner och 5 % provision på de stämplarna, varmed expeditionerna äro belagda, vilket utgör 2,896 kronor 66 öre. Således har denne tjänsteinnehavare 7,096 kronor i lön, d. v. s. 1,096 kronor mera än den, som ingått på den nya staten. Men icke nog med detta. Dessa 2,896 kronor utgöra, som jag nyss nämnde, ersättning för de 5 % i provision som han var tillförsäkrad. Men utom detta har han ju stämpelprovision i alla fall, ty vad han erhåller genom försäljning av stämplarna ingår ju icke i dessa 2,896 kronor. Försäljningssumman för stämplarna torde väl årligen uppgå till minst 50,000 eller 60,000 kronor och vill man räkna efter stämpelförsäljningsförrordningen, så finner man, att provisionen bör uppgå till minst 700 kronor. Han kommer således i det närmaste upp till 8,000 kronor i inkomster. — Jag vill hemställa till kammaren, huruvida statsutskottet icke har rätt även i denna sin uppfattning, att billighetshänsynen icke äro tillräckligt starka för att motivera bifall till framställningen och detta så mycket mer som i den kungl. propositionen, som framlades beträffande den nya staten för hovrätterna, och vari den andra aktuarietjänsten föreslogs, framhölls, att för den händelse denne aktuarie även skulle vara försäljare av stämplarna, komme försäljningsprovisionen att i avsevärd grad nedgå, ty då bleve det två aktuarier, som finge dela sportlerna. Men nu förhåller det sig väl så, att den ene, den äldste, har fått behålla alltsammans, så att den nye ordinarie aktuarien icke fått någon del av detta, ty det tillhör naturligtvis vederbörande i hovrätten att bestämma vem som skall ha hand om stämpelförsäljningen. Jag kan icke se annat än att kammaren borde lämna statsutskottet stöd för denna uppfattning.

Nu har det framhållits här från statsrådsbänken en del personliga hänsyn, som skulle tala till förmån för Liliequist. Statsutskottet har ej vid prövning av de ärenden, som föreligga, plägat ingå på frågan om, hurudan den ena eller andra tjänsteinnehavaren är. Statsutskottet har till uppgift att sakligt pröva alla ärenden, och så har utskottet gjort även här. Jag kan emellertid icke underlåta att säga, att för den händelse denne man har så ofantligt stora lärdomsmeriter och så goda insikter, så förvånar det mig, att han icke funnit användning på en högre och mera krävande befattning än denna första gradens tjänst, denna blygsamma aktuariefattning. Nog förefaller det, som om en sådan man

borde ha en högre befattning. Jag kan icke se annat än att det icke finnes skäl för statsutskottet att frångå sin uppfattning, och jag ber därför få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Ang. gottgörelse till aktuarierna G. Liliequist och E. Klinghammer för minskade inkomster.
(Forts.)

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Hasselrot: Herr Nilsson i Kabbarp anförde såsom huvudsakligt skäl för avslag, att herr Liliequist nu blivit befriad från en del av sitt arbete, och att vid sådant förhållande rättvisan skulle kräva, att man också toge ifrån honom en del av hans lön. Detta skäl låter ju plausibelt, men kan, under de förhållanden som här föreligga, icke vara riktigt. Jag ber er betänka, mina herrar, att Liliequist icke begär bättre än att varda bibehållen vid sin rätt till ifrågavarande arbeten. Det är på grund av en av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftad lag som han berövats denna rätt. Det arbete, som här är ifråga, är för övrigt ganska obetydligt och motsvaras ingalunda av de jämförelsevis stora sportlerna. De utgöra ersättning för den långa tid han måste sitta på tjänsterummet och även arbeta i hemmet, för att kunna fylla sina åligganden. Jag undrar verkligen, om någon av eder, mina herrar, som hade tillförsäkrats viss lön för visst arbete, skulle vara tillfreds, om vederbörande en vacker dag kom och sade: Nu befria vi er från en del av ert arbete, men därmed följer också, att ni skall gå miste om motsvarande del av lönen.

Herr Persson i Stallerhult har med skärpa framhållit, och jag antar att det gjorde intryck på kammaren, att Liliequist ändå får i årlig inkomst 7,000 kronor, och detta är sant. Men varen goda och erinra er, mina herrar, att han hittills varit tillförsäkrad 2,400 kronor härutöver, och dessa 2,400 kronor tar man ifrån honom nu, då han som bäst behöver dem.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande utskottets hemställan i vad den rörde gottgörelse åt aktuarien i Svea hovrätt G. Liliequist, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i denna del; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

Efter av herr talmannen härpå given proposition beträffande gottgörelse åt aktuarien i Göta hovrätt E. Klinghammer blev utskottets i berörda hänseende gjorda hemställan jämväl av kammaren bifallen.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning av sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om rätt för värnpliktig, vars hustru och barn åtnjuta familjeunderstöd, att oavkortat lyfta honom tillkommande penningbidrag, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 230, angående årligt understöd till förre korpralen A. Persson; och

nr 237, angående tillfälliga understöd åt vissa f. d. befattningshavare vid lotsverket.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 10.

Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.

Å föredragningslistan fanns härafter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om ändring och tillägg i §§ 16 och 86 regeringsformen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 257, hade herrar *Söderberg* i Stockholm, *Branting*, *Thorsson*, *Lindqvist* i Stockholm, *Rydén* i Malmö, *Persson* i Malmö, *Palmstierna*, *Larsson* i Västerås, *Eriksson* i Grängesberg och *Sandler* hemställt, att riksdagen måtte, såsom vilande i grundlagsenlig ordning, besluta

dels följande nya lydelse av 16 § regeringsformen:

Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, och ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom, i den ordning Sveriges lag och laga stadgar föreskriva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa; ingen hindra i församlingsfrihetens utövande; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, såvitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Konungen låte en var bliva dömd av den domstol, varunder han rätteligen hör och lyder;

dels följande tillägg till 86 § regeringsformen:

Med församlingsfrihet förstås svenska medborgares rättighet att fritt sammankomma för överläggning om allmänt eller enskilt ärende, ävensom att genom offentliga demonstrationståg under lagliga former giva uttryck för sina uppfattningar i allmänna angelägenheter. Närmare bestämmelser i avseende på denna rätts utövande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. regeringsformen föreskriver.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.

Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning framlägga förslag till sådana ändringar i regeringsformen, genom vilka dels församlingsfrihetens princip grundlagfästades, dels den närmare regleringen av denna princip i tillämpningen, ävensom de begränsningar, som därvid kunde prövas nödvändiga, hänvisades till av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag.

Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Mentzer, von Bahr* och *K. V. Beckman*;

av herr *Räf*; samt

av herrar *Hildebrand* och *Karlsson* i Mo beträffande utskottets motivering.

Efter föredragning av utskottets hemställan gav herr talman-
nen på begäran ordet till

Herr Beckman, som yttrade: Herr talman! Då jag antecknat reservation till detta utlåtande, skall jag be att med några korta ord få ange min ståndpunkt i frågan.

Utskottet frambåller i sitt utlåtande, att församlingsfriheten, ehuru icke uttryckligen lagfästad, dock är i princip erkänd i svensk lag. Det är också fåfängt att bestrida, att så är förhål- landet. Vad som saknas är tillräckligt noggranna bestämmelser, som normera församlingsrättens utövande. När denna fråga var före i utskottet, var man där ganska enig om att dylika norme- rande bestämmelser borde finnas och framläggas för riksdagen ungefär samtidigt med att eller innan församlingsrätten antogs, och man var därför inom utskottet icke benägen att gå med på motionen. Man föredrog i stället en skrivelse om utredning. Det är mot detta beslut, som jag närmast har reserverat mig.

Det är nämligen en sedan gammalt antagen och enligt mitt tycke mycket riktig praxis, att riksdagen icke skall skriva till Kungl. Maj:t med begäran om ändring i en sak, därest riksdagen icke samtidigt kan framlägga vissa riktlinjer för huru den tänkt sig saken för framtiden ordnad. Att angiva sådana riktlinjer var konstitutionsutskottet icke i tillfälle till, emedan något sådant icke faller inom ramen för konstitutionsutskottets verksamhet. Några dylika riktlinjer söker man också förgäves i motionen.

Jag vill bringa i kammarens erinran, att, då vi för några dagar sedan sysslade med en motion om förändring i riksdagens arbets- sätt, framhölls med styrka just denna brist hos den då föreliggande motionen.

Det förefaller mig, att det vore synnerligen lämpligt och riktigt att hålla fast vid denna ståndpunkt, innan man skriver till Kungl. Maj:t. Jag kan heller icke anse annat, än att nu åberopade skäl ha sin fulla giltighet kvar även beträffande den motion, som nu är före. Härtill kommer också, att densamma

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)*

även från annan synpunkt synes mig mycket olämplig som underlag för en riksdagsskrivelse, något som var och en lätteligen kan finna, om han läser igenom densamma.

Med dessa kortfattade ord ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några få ord.

Vad själva den sak beträffar, som motionen avser, så har den så många gånger varit föremål för riksdagens behandling, så att det näppeligen kan tillfogas några nya synpunkter till dess belysande. Vad vi motionärer begärt, är endast förverkligandet av det länge närda önskemålet att församlingsfriheten här i landet skall bli tryggad och icke befinna sig i det lösa skick, som den förut varit. Detta är kontentan såväl av denna motion som de motioner, vilka förut i denna fråga blivit väckta.

Jag måste säga, att för min enskilda del är jag icke riktigt glad åt det slut, vartill utskottet kommit. Detta innebär, om det nu godkännes i denna kammare, att andra kammaren frånträder den uppfattning, som den tillförene har haft, den uppfattningen nämligen, att den har för sin del ansett att denna fråga ligger så klar och tydlig, att den kan omedelbart i grundlagen inskrivas, och att det enda, som skulle återstå att upklara mellan Kungl. Maj:t och riksdagen, skulle vara ett utformande av de lagbestämmelser, efter vilka församlingsfriheten skall regleras.

Det som gör, att jag dock anser mig kunna gå med på det slut, vartill utskottet kommit, är den passus i klämman, där det säges, att det är församlingsfrihetens princip, som skall grundlagfästas. Det kan således, såvitt jag förstår, anses, att det är ett rent tekniskt uppdrag, som gives Kungl. Maj:t, att nämligen i grundlagen på lämplig plats och på lämpligt sätt införa denna princip grundlagfästade, och att man sålunda skall kunna överlämna den delen av frågan till Kungl. Maj:t.

Vad sedan gäller utformandet av den lag, som skulle reglera församlingsfriheten. så är det, såsom den siste ärade talaren sade, precis samma skäl som nu göras gällande, som anförts 1914 och de gånger förut, då dessa frågor varit före, att nämligen innan man ser konturerna av denna lag, så vill man icke gå med på själva framställningen till Kungl. Maj:t. Ja, det är dessa skäl, som man talar om nu. En annan gång har det varit andra skäl. Men jag undrar, om man icke kan ha rätt i, vad som säges i motiveringen till denna motion, nämligen att den ena gången finner man på det skälet och en annan gång på ett annat skäl, medan det verkliga skälet är, att man anser, att ingenting i saken behöves åtgöras.

Vad beträffar talet om motionens olämplighet som underlag för en skrivelse till Kungl. Maj:t, så vill jag säga, att uppfatt-

ningarna ju visserligen kunna vara olika här i världen, men jag kan för min del icke med bästa vilja i världen finna, att denna motion skulle på något sätt vara en olämplig utgångspunkt. Vad som gjort frågan nu särskilt aktuell, är ju de händelser, eller rättare sagt kanske toppen av de händelser, som behandlades i justitieombudsmannens ämbetsberättelse. Det är också alldeles givet, att det, som i sig innebär anledningen till den största farhågan för framtiden, är den omständigheten, att när högsta domstolen har fällt ett utslag, detta utslag sedermera blir prejudicierande för rättskipningen i landet, och att det utslaget alldeles givet blir i högsta grad prejudicierande för, hur de underordnade myndigheterna skola tillämpa denna icke grundlagfästade rätt. Jag kan icke värja mig för den tanken, utan jag tror fastmer bestämt, att om det funnes infört i grundlagen klart och tydligt, att svenska medborgare skola äga rätt att sammankomma, så hade icke något sådant kunnat inträffa, som kommit underordnade myndigheter att gripa in och förbjuda det omhandlade valmötets hållande. Då hade icke heller högsta domstolen fällt det friande utslag, som den gjorde. När utslaget nu blir fällt på det sätt som skett, så ligger gärdet alldeles upprivet för framtiden, och det är just däri, som vi från vår sida anse en stor fara föreligga.

Ja, herr talman, med dessa korta ord skall jag be att, fastän jag för min personliga del icke är fullt tillfredsställd med detta förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t, dock, när jag ser att mina partikamrater i utskottet anse sig kunna gå med härpå, få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att den ärade motionären något överdrivit betydelsen av att grundlagfästa församlingsfrihetens princip, helt enkelt därför att det aldrig kan i grundlagen intagas sådana bestämmelser, som direkt normera varje särskilt fall, utan varje fall måste bedömas för sig. Och man kan icke tänka sig möjligheten av att de administrativa myndigheterna icke längre skulle ha något med saken att göra.

Jag vill taga ett exempel, som kan vara tämligen belysande. Antag att församlingsrättens princip blivit fastställd i grundlagen, och antag vidare, att det skulle komma att rasa en svår epidemi här i Stockholm, pest, kolera eller något sådant, och det så bleve fråga om att hålla ett stort möte i en av de största lokalerna, kanske för ett par tusen personer. Då måste, såvitt jag förstår, den lag, som närmare reglerar församlingsrätten, komma till tillämpning, och där också finnas angivna de begränsningar, som äro nödvändiga. Det måste då lämnas de administrativa myndigheterna rätt att ingripa och förbjuda ett sådant möte, helt enkelt därför att detta skulle kunna oerhört främja epidemiens spridning inom samhället.

Sålunda tror jag icke, att man under någon form kan komma ifrån att överlämna åt administrativa myndigheter bestämmandet av en hel del ärenden inom detta område. Och när så är fallet, måste

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)*

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)*

naturligtvis deras beslut kunna på besvärsvägen överklagas, och då kommer man ju fram till att Kungl. Maj:t i högsta domstolen eller regeringsrätten måste kunna komma att slutligt bedöma dessa frågor.

Då motionären uttalar sig i den riktningen, att man skulle kunna komma ifrån nyss angivna konsekvenser, så tror jag således, att han ser oriktigt på hela saken. Jag tror också, att hela motionen hade vunnit på, om hänvisandet till det omtalade bestämda fallet varit borta, eller om det anförts på annat sätt. Nu ligger emellertid saken så, att, om herrarna jämföra den första reservationen med utskottets betänkande, så framgår av en sådan jämförelse, att alla inom utskottet ha ansett, att församlingsrätten redan är i svensk lag erkänd, såsom det heter i reservationen. Om församlingsrätten på detta sätt redan är erkänd och när det inom stora lager av vårt folk finnes en levande önskan, att detta måtte intagas i grundlagen, så förefaller det mig, att det icke bör finnas något hinder härför. Därmed ändras enligt min mening egentligen ingenting i nuvarande förhållanden. Det blir en princip, som redan är i lag erkänd, som kommer att grundlagfästas. I och med detsamma får naturligtvis denna princip i viss grad en större helgd, och detta kan också i sin ordning uppfattas som en fördel.

Nu skulle, som utskottet tänkt sig saken, det också komma att behövas en lag om församlingsfrihetens tillämpning och om de begränsningar i densamma, som kunna anses vara nödvändiga. Man har inom utskottet haft klart för sig, att begränsningar äro nödvändiga. Då kan det, förefaller det mig, anses vara synnerligen önskvärt ur alla möjliga synpunkter, att en sådan lag också kommer till stånd. Nu kan man nog icke bortse från att de administrativa myndigheterna förfara något olika på olika håll. Detta kan måhända icke helt och hållet hindras även med den bästa lag. Men en lag borde dock kunna verka reglerande så till vida, att där uppdragas vissa stora linjer, efter vilka församlingsfriheten erkännes och bör kunna tillämpas utan vidare, och så komme där att närmare angivas de huvudgrupper av fall, ifråga om vilka de administrativa myndigheterna eventuellt skulle äga att ingripa till förhindrande av möten. Det bör naturligtvis vara mycket noga genomtänkt, i vilka fall dessa myndigheter skulle kunna ingripa, och det blir ju i alla fall en sak, som skall komma under riksdagens prövning.

Nu har av en reservant här blivit anmärkt, att det vore olämpligt att skriva till Kungl. Maj:t, innan man har linjerna klara för den afsedda lagens innehåll. Det förefaller mig dock, att man icke skulle behöva avvakta denna tidpunkt. Det är alldeles klart, att, när församlingsrättens princip är erkänd, så ligger ju saken härutinnan tydlig och blir mycket lätt formulerad. Svårigheterna ligger i att fastställa begränsningarna härvidlag. Men när man sålunda går fram på den vägen att i klämman begära utredning och förslag även i fråga om de begränsningar, som därvid kunna prövas nödiga, då har man, synes det mig, dragit upp tillräckligt

klara linjer för vad det är fråga om, och sedan må det ankomma på en närmare utredning att bestämma, vilka begränsningar som verkliga skola anses nödiga, och detta skulle sedan naturligtvis framläggas för riksdagen till dess prövning.

Jag har för min del anmält reservation beträffande utskottets motivering, därför att det föreföll mig under utskottetsarbets gång, som om det hade varit lämpligt att dock i motiveringen gå något närmare in på denna begränsning, åtminstone i allmänna ordalag. Men i övrigt är jag fullständigt med om själva klämman. Jag tror att det vore en synnerligen stor fördel både för allmänheten och inte minst för de administrativa myndigheterna att ha en lag att rätta sig efter, en lag som fastställer vilka begränsningar i församlingsfriheten, som statsmakterna ha ansett vara nödiga och skäligen. Det skulle givetvis, såvitt jag kan förstå, underlätta dessa administrativa myndigheters åtgöranden och klarlägga hela saken mycket bättre än för närvarande är möjligt. Jag ber därför, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)*

Häruti instämde herr *Karlsson* i Mo.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! För min del har jag inte alls hyst några betänkligheter emot att redan nu få en bestämmelse, som fastslår församlingsfrihetens princip i grundlagen. Men då, som nästan alltid är fallet, meningarna äro delade inom ett utskott, får man söka se till, om man kan jämka med sin egen uppfattning så att man kan komma fram till något positivt resultat. Nu ha meningarna inom konstitutionsutskottet sedan frågan sist var före något förändrats därhän, att hos en del av utskottets ledamöter betänkligheterna emot att omedelbart inskriva denna bestämmelse i grundlagen blivit större än föregående år. Och därtill har det argument, som tidigare framförts från motståndarna till denna reform, nämligen att man samtidigt skulle ha bestämmelser i den allmänna lagen, eller att dessa bestämmelser skulle vara färdiga, innan man i grundlagen fastslog församlingsrättens princip, nu återigen framförts mycket starkt. Det har under dessa förhållanden gällt för oss socialdemokrater inom utskottet att söka se till, i vad mån det varit möjligt att komma fram och få så stor anslutning till själva saken i övrigt, som över huvud taget varit möjlig. Och därför ha vi kommit till det resultatet, att vi borde gå med på en skrivelse. För min del har jag så mycket hellre kunnat göra detta, som jag inte är säker på att enbart en bestämmelse i grundlagen, som fastslår församlingsrättsprincipen, skulle vara tillfyllest att undanröja de missförhållanden, som nu göra sig gällande på detta område. Det är inte osannolikt, att man kanske finge vänta ganska länge på en reglerande lagstiftning på detta område och under sådana förhållanden skulle, trots bestämmelserna i grundlagen, de administrativa myndigheternas godtycke kunna florera fortfarande lika väl som hittills. Under sådana förhållanden och då man genom det resultat, vartill utskottet

Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)

nu kommit, har undanröjt de väsentligaste invändningarna, som motståndarna till denna lagstiftning ha fört fram, så synes det mig, att andra kammaren bör kunna sluta upp kring det skrivelseförslag, som utskottet har kommit till.

Beträffande herr Hildebrands yttrande så kan det inte vara så mycket att säga. Han hade endast en något avvikande mening beträffande motiveringen, men då han inte gjorde något särskilt yrkande, skall jag inte ingå på den saken.

Herr Beckman återigen synes stå kvar på den gamla ståndpunkten, nu ytterligare utvecklad. Han framförde nämligen ånyo det argumentet, att man bör *först* ha en lagstiftning, som säger, huru det skall ordnas i detalj med församlingsfriheten, innan man går att grundlagfästa densamma. Det synes mig inte alls föreligga något som helst skäl, som talar för en sådan anordning, då utskottet här har pekat på att Kungl. Maj:t bör göra en utredning i denna fråga och se till, att den allmänna lagstiftning, som har att reglera dessa förhållanden, blir klar *samtidigt* med att förslaget framlägges till att fastslå församlingsrättsprincipen i grundlagen.

Herr talman, jag skall inte närmare gå in på frågan, då en längre debatt kan vara överflödig, utan ber få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg i Stockholm: Jag skall be, herr talman, att först få ge, ja varför inte, ett oförbehållsamt erkännande åt min ärade bankkamrat för den ställning han intagit i denna fråga. Och jag skulle livligt vilja hoppas och önska, att hans partikamrater icke nu skola anse, att han blivit alltför fördärvad av sällskapet här, sedan vi flyttat närmare varandra.

Men jag tror nog, att herr Hildebrand far litet vilse ändå, när han säger, att jag å min sida överdriver betydelsen av att få denna rätt grundlagfäst. Jag skulle med lika stort skäl kunna säga tillbaka, att de sex ärade reservanter, som samlat sig om avslagsyrkandet, nu som tillförne å sin sida lika betydligt överdrivit den fruktan de ha för att församlingsrätten på det mest eftertryckliga sätt stadfästes här i landet. Man må säga vad man vill, men jag har det bestämda intrycket att förhållandena skulle vara vid vissa tillfällen betydligt annorlunda än nu.

Jag tror inte, att det var något skäl, som doktor Hildebrand med allvar anförde, gent emot utskottets förslag, att man skulle kunna tänka sig, att det inträffade epidemier av den omfattning, att myndigheterna måste ha i sin hand att reglera utövandet av församlingsrätten. Jag tänker väl att det inte är någon förnufvig människa, som motsätter sig att det sker inskränkningar i församlingars avhållande, när epidemier grassera, som utgöra smittofara för folk, när de komma samman. Det är en självfallen sak, så den behöver inte tagas med i detta sammanhang som skäl mot den uppfattning, som förfäktas av den meningsgrupp jag tillhör.

Så sade herr Hildebrand att om en del av motiveringen till motionen hade varit borta så hade det varit bättre. Jag vet inte snart hur man skall skriva en motivering. Jag var med första gången, då vi motionerade 1911, och skrev motiveringen då. Vi gjorde oss all möjlig möda att granska alla gamla protokoll i arkivet för att få fram så historiskt som möjligt, efter vad vi trodde i vår enfald, huru saken legat i riksdagen och behandlats där. Och jag tror att den motionen var ganska fri från »utgjutelser» eller någonting sådant. Den gick inte igenom ändå. Högern satte sig emot den på samma sätt. År 1914 låg saken något annorlunda, och vi hade då en annan sorts motivering. År 1916 har hela gruppen förenat sig om att bära fram denna fråga som en socialdemokratisk gruppmotion, och vi ha sökt få ihop en motivering, som skulle vara så stark och bärande som möjligt för vår framställning. Och då ha vi inte kunnat uraktlåta att röra vid de förhållanden, som vi känna höra samman härmed. Nu är den motiveringen inte heller bra. Kanhända doktor Hildebrand skulle vilja skriva en motivering, som kunde verka bättre, och att man därigenom skulle kunna undvika att sex reservanter samla sig på den förutvarande linjen som motståndare för att avslå förslaget, och att förslaget därigenom skulle vinna i framfart. Det var bara det jag ville säga som en liten replik till min ärade granne.

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)*

Herr Hallendorff: Herr talman! När denna fråga var uppe vid sommarriksdagen 1914, deltog jag då lika litet som nu i utskottsbehandlingen men hade tillfälle att under debatten något utveckla min uppfattning om föreliggande förslag. Då hade utskottet tillstyrkt en formlig grundlagsförändring direkt utan att yrka på någon kompletterande civil lagstiftning. Man ansåg då, att denna grundlagsändring borde gå först. Vid det tillfället tillät jag mig kritisera det tillvägagångssättet. Jag ber alltså nu få påpeka gentemot den ärade talaren på Västeråsbanken, att detta således inte är någon ny standpunkt, som man nu hävdar. Det torde vara självklart, att en civil lagstiftning på detta område givetvis bör gå före själva grundlagstiftarearbetet. Det förefaller mig vara att totalt vända upp och ned på hela utvecklingen och vara i öppen strid med det tillvägagångssätt, som man i allmänhet följt vid lagstiftningsarbetets och grundlagstiftningsarbetets utveckling att taga och sätta in den allmänna grundsatsen i grundlagen och komma med civillagstiftningen efteråt. I själva verket och, ehuru väl namnet grundlag därvidlag är en smula eller mycket missvisande och därför vällar oriktiga föreställningar om sammanhanget, är det så, att grundlagarna och de politiska lagarna äro att anse som toppen av den allmänna samhällsbyggnaden, som något vilket har kommit till på grundval av den allmänna lagstiftningen, och icke tvärtom. I de fall då man försökt att genom en allmän lagstiftningsprincip inryckande i en grundlag liksom lägga grunden för en senare lagstiftning, tror jag, att det har varit ett ganska ovisst arbete. Det har i flera fall hänt, att det arbete, som skulle komma

Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)

efteråt, icke har genomförts. I 28 § regeringsformen ha vi, som jag tillät mig påpeka år 1914, ett tydligt exempel på ett fall, där det införts en dylik principiell förklaring men icke kom någon lagstiftning efteråt, nämligen angående kvinnas kompetens till statsämbeten. Det skedde år 1908, tror jag, och vi ha ännu inte skönjt några frukter därav.

När jag nu tagit till orda, är det mig ett nöje att konstatera, att utskottet inte så litet observerat de anmärkningar, som jag vid anförda tillfället år 1914 framhöll. Jag plägar ju i allmänhet befinna mig i minoriteten, så var det 1914, och så blir det väl även nu. Men jag finner med nöje, att en del då betonade betänkligheter angående olämpligheten av att lagstiftningen icke går åtminstone jämsides med grundlagstiftningen ha av utskottet accepterats. Jag undrar, om det icke skulle kunna tänkas, att utskottet vid ett senare tillfälle, när det fått fundera riktigt väl, i alla fall komme till den slutsatsen, att civillagstiftningen bör gå före. I varje fall är detta min uppfattning.

Det är mig en glädje att kunna påminna därom, att vid debatten år 1914 var det en av de mest tungt vägande auktoriteterna inom denna kammare, som påpekade vanskligheten av att så där över huvud taget draga upp grundlinjer för en lagstiftning så att säga på fri hand. Det var, när herr Staaß erinrade om, huru många besvärigheter en lagstiftning i detta ärende måste vara behäftad med, och därför varnade för uttalanden av för lång räckvidd. Han hade visserligen en helt annan syn på den då föreliggande frågan, än jag. Han arbetade för sin del för det då föreliggande förslaget och hade ingen tvekan om själva grundlagsbudets tillskapande. Men han ansåg och ville betona att själva lagstiftningen var synnerligen vanskelig, att utformuleringen av den närmare innebörden av denna lagstiftning vore behäftad med rätt stora svårigheter. Detta gav mig då anledning påpeka just, att dessa invecklade lagstiftningsfrågor först måste vara klarerade, innan man ger sig ut på att i gundlagen införa en principförklaring om församlingsfriheten. Denna standpunkt tror jag icke, att herr Staaß för sin del accepterade, åtminstone yttrade han intet därom, men i alla fall gav detta hans yttrande mig ett rätt väsenligt stöd i min uppfattning, och jag finner ingen anledning att frångå den uppfattningen.

Hade det varit så, att utskottet denna gången hade begärt en utredning — jag tror att termen är »i vilken mån och på vad sätt», en sådan här lagstiftning kunde äga rum — skulle jag icke ha någon tvekan att vara med om det yrkandet, men att, innan utredning skett och formligt lagstiftningsförslag föreligger, säga ifrån, att man vill ha en ändring i regeringsformen, det är jag icke beredd för. Jag är desto mindre beredd därför, när jag har kunnat iakttaga, hur man velat inlägga den ifrågasatta principförklaringen än i 16 § och än i 86 § regeringsformen, utan att man på någondera punkten kommit till ett allmänt godtagligt förslag.

Under sådana omständigheter ber jag, herr talman, att få för-
ena mig i avslagsyrkandet.

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)*

Herr Edén: Herr talman! Den senaste ärade talarens anförande tvingar mig att, ehuru jag icke hade trott det bliva nödvändigt, lägga ännu några ord till de skäl som anförts för utskottets utlåtande och hemställan.

Jag kan icke underlåta att uttrycka min förvåning över att herr Hallendorff dragit in herr Staafts inlägg år 1914 i denna debatt på sådant sätt som skett. Herr Hallendorff har i förra delen av sitt anförande lagt saken så, som om herr Staafts yttrande 1914 skulle utgöra något stöd för herr Hallendorffs ståndpunkt. Så var, som bekant, alls icke förhållandet. Vad herr Staaft 1914 yttrade tvivelsmål om var, såvitt jag känner, huruvida den *formulering* av den då föreslagna grundlagstexten, som konstitutionsutskottet hade framlagt, kunde anses vara i alla avseenden tillfredsställande. Det var endast på denna grund herr Staaft då ställde sig tveksam. Emellertid gjorde han icke något yrkande, och som bekant biföll kammaren det förslag utskottet då hade framställt.

Herr Hallendorff har också uttalat sin tillfredsställelse över att utskottet vid detta tillfälle tycks hava tagit intryck av de skäl, som han framförde vid 1914 års debatt. Jag kan för min del icke underlåta att säga att han synes i det fallet tolka utskottets hållning i år något för mycket efter sina egna önskningsar. Utskottet har helt enkelt denna gång valt en annan väg att komma fram än det valde 1914, men det beror ingalunda därpå, att det nuvarande utskottet skulle underkänna möjligheten att *också* gå fram på den väg, som användes 1914. När nu så förhåller sig att vissa element inom utskottet, som icke ville gå med på 1914 års direkta förslag till en grundlagsändring, däremot anse sig kunna gå med på ett förslag till skrivelse, i vilket man begär såväl grundlagsändring som kompletterande lagstiftning på samma gång, så finnes det ju icke någon anledning att icke försöka även denna utväg. Det är beklagligt, att icke herr Hallendorff kunde förena sig med andra ledamöterna av högern från denna kammare, som verkligen hava inför detta nya uppslag funnit rättvisan och billigheten väga så starkt, att de släppt sin gamla omedgörlighetsståndpunkt. Det tror jag mig kunna försäkra herr Hallendorff, så vitt jag kan bedöma situationen, att aldrig lära väl konstitutionsutskottets vänster-element kunna vara beredda att förena sig om den ståndpunkt, som är framlagd i reservationen och som herr Hallendorff nu i det väsentliga upptog i sitt anförande, den nämligen att man skall hava en civil lagstiftning först och därefter överväga om fastslående av den allmänna principen i grundlagen. Jag får lov att säga, att jag förstår rätt väl huru det da skulle heta från högerhall. Det skulle heta: vad skall i så fall den allmänna principen i grundlagen tjäna till, om man fullständigt kommit på det klara med en civillagstiftning? D. v. s., man skulle eliminera undan

Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)

just den viktiga fordran, att en så betydelsefull medborgerlig rättighet som denna även bör åtnjuta grundlagens skydd. För övrigt blir ju dessvärre situationen nog så, att låter man locka sig in på den vägen, så kommer man återigen in i en av dessa cirklar, som det tycks vara så lätt för vissa medlemmar av konstitutionsutskottet att föra in obekväma frågor uti. Ty hur resonera herrar reservanter nu? Jo, de resonera så här: Det är icke möjligt för konstitutionsutskottet att föreslå någon grundlagsförändring, innan en civil lagstiftning föreligger; å den andra sidan är det ej heller över huvud taget möjligt för konstitutionsutskottet att föreslå åtgärder till någon civil lagstiftning, ty en sådan lagstiftning ligger utanför konstitutionsutskottets kompetensområde. Då skall jag be att få fråga: Hur skall över huvud taget med ett sådant resonemang frågan om införande i grundlagen av en princip om församlingsfriheten kunna komma fram? Icke går det för konstitutionsutskottet att taga den först; icke går det heller för konstitutionsutskottet att taga den efter civillagstiftningen, ty med civillagstiftning har konstitutionsutskottet ingenting att göra. Nu har konstitutionsutskottet sökt kombinera de två sakerna i sitt yrkande, och det går ej heller.

Man bör kanske icke för ofta använda uttrycket »de obotfärdigas förhinder». Men sällan synes mig ett sådant omdöme vara mera berättigat än om den reservation, som här föreligger huvudsakligen ifrån högerns utskotts ledamöter från första kammaren, och som har, märkvärdigt nog efter vad som skedde 1914, fått herr Hallendorffs stöd. Mig förefaller det, som om, när den synpunkt, som herr Hallendorff drev 1914, nu blivit i huvudsaklig del tillgodosedd av utskottet, utskottet borde ha kunnat vänta, att han i likhet med herr Hildebrand kunnat förena sig om utskottets ståndpunkt i år. När så icke skedde, är det så mycket mindre någon anledning för utskottet att ens inför utsikten av ett sådant värdefullt stöd i framtiden giva sig in på några nya förändringar. Ty man kan ju aldrig veta, var herr Hallendorff i så fall skulle ställa sig.

Jag anhåller, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Gentemot herr Hallendorffs anförande skulle det vara mycket att säga, men hans anförande har redan till sin huvudsakliga del besvarats av herr Edén. Jag hade emellertid ursprungligen tänkt vända mig till herr Hallendorff med det påpekandet, det förmodandet, att om det här varit fråga om att i grundlagen få ett stadgande, stipulerande att ingen församlingsfrihet över huvud taget existerar, att församlingsfriheten beror av de lokala myndigheternas godtycke här och var, så skulle säkerligen herr Hallendorff icke hava försökt att skjuta frågan från sig på det här viset genom att hänvisa till behovet av en civillagstiftning, och först, sedan denna var gjord, ett grundlagsfästande av församlingsförbudet.

När det nu gäller rätten för de många, de fattiga, de nyttiga, de

oumbärliga att samlas, komma emellertid representanterna för de umbärliga, för de onyttiga och ställa upp alla möjliga hinder i vägen för den.

Herr Hildebrand talar om epidemier, epidemier, som skulle nödvändiggöra inskränkningar i församlingsrätten. Ja, de epidemierna, herr Hildebrand, äro väl kända. Det är överklassdelirierna som vi haft här i landet med fyra till fem års mellanrum ända sedan början av förra århundradet. Herr Hildebrand minns nog, att det icke var så länge sedan Göteborgs stadsfiskal och prästerskap hetsade en oupplyst och okunnig folkmassa mot enskilda samhällsmedlemmar under förklaring, att det gjorde ingenting om man slog ihjäl dem, det kostade bara 18 skilling att slå ihjäl en baptist. Samma raseri ha vi sett gripa överklassen den gången Waldenström började utdela nattvarden i missionshusen, samma raseri ha vi sett framträda, när frälsningsarmén först uppträdde här, deras möten stördes ideligen av länsmän, av polis och alla möjliga lokala myndigheter, och för jämnan sutto fem, sex eller sju av dessa människor i fängelse. Precis samma sätt upprepades under de mest otroliga olagligheter mot arbetarrörelsen, när den började.

För närvarande är det ju mot ungsocialismen man uppträder. Av dess anhängare ha vi nu, om jag icke misstar mig, ett tiotal eller däröver på häkte. Det mest moderna är, att man rasar gentemot dem, som vilja försöka hindra landets indragande i kriget.

Det är på tiden, säger jag, att man får till stånd en bestämmelse, såväl fastslagen i grundlagen och förankrad i den helgd som ock fastslagen i civillag, givande rätt åt oförvitliga medborgare att samlas för att resonera med varandra om landets styrelse och sina angelägenheter.

Jag har framför mig här ett yttrande av det konstitutionsutskott, som skrev denna grundlag, nämligen 1809 års. Däri ser jag, att det utskottet säger: »Så mycket angelägnare har det varit att bereda en allmän upplysning, att dana en rectifierad opinion, berättigad och skicklig att offentliggen granska och bedöma nationens stora angelägenheter, regeringens viktiga föremål, lagars och författningars verkan, ämbetsmäns förhållande» m. m. Det var 1809 års mäns uppfattning om vad medborgarna hade att göra, den avviker avsevärt från herr Hallendorffs, men naturligtvis bör den avvika därifrån, när herr Hallendorff, hans disciplar och medlärare förklara vår författning vara ett Anjaladokument.

Herr Hallendorff: Herr talman! Jag förstår icke riktigt vad de nu allra sist fällda orden hade för sammanhang med den föreliggande frågan, och inte heller har jag mig bekant vilken utgångspunkt talaren hade för vad han sade.

Till vad den ärade talaren för övrigt sade mot mig, att jag antagligen icke alls skulle yrka någon sorts förutgående civillagstiftning, ifall det gällde att i grundlagen sätta in ett förbud mot församlingsfriheten, tillåter jag mig fråga: Hur vet herr Månsson

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.*

Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)

det över huvud taget? Denna fråga skall jag be att få utsträcka även till innebörden av de epitets, herr Månsson behagade sätta å ena sidan på sina meningsfränder, å andra sidan på sina motståndare: hur vet Herr Månsson något om dessa epitets verkliga tillämplighet?

Jag begärde emellertid icke ordet för att svara honom, utan jag gjorde det med anledning av herr Edéns yttrande. Herr Edén förvånade sig något över, att jag här tillät mig anföra vad herr Staaß sade under debatten 1914. Jag har hans yttrande här, och jag tillåter mig uppläsa några ord därur: »Det synes mig således som om man borde på det allvarligaste taga i övervägande, vilken närmare ordning man verkligen tycker är tjänlig och riktig, för att församlingsfriheten skall bli på lagligt sätt reglerad, och först då man gjort sig åtminstone en allmän bild av detta, då tror jag man kan vara färdig att på ett sådant sätt, att man verkligen själv känner sig tillfredsställd, forma den allmänna definition, som man velat insätta i grundlagen. Jag har alls ingenting emot ett sådant insättande i grundlagen, men det står klart för mig, att det är hundrafalt viktigare, att församlingsfriheten blir väl ordnad i lagen, och det är denna huvudsak, som jag har velat fästa uppmärksamheten på.» Det är naturligtvis en meningsdifferens mellan vad jag har yttrat och vad han yttrade, därför att jag har alltid utgått ifrån, att i det stora hela är ett infästande av dessa bestämmelser i grundlagen näppeligen på sin plats. Och, alldeles som herr Edén nyss yttrade, finnes en lagstiftning, behöves icke grundlagstiftning. Det är min ståndpunkt, och därför finner jag ingen anledning att skriva därom. Därför kan jag ej heller se den ärade talarens bekymrade fråga vara så bekymmersam: hur skola vi bära oss åt för att få in detta i grundlagen? Min åsikt är, att skall något göras, så skola vi ha civil lagstiftning. Hava vi den behöva vi icke grundlagstiftning, finnes församlingsfriheten reglerad genom civillagen, behöver man icke ha något bekymmer att få in dess princip i grundlagen.

Herr Hallén: Herr talman! Då herr Hallendorff nu, trots vad han yttrade 1914, inte, såsom man skulle kunnat vänta sig, är villig att gå med på det utredningsförslag, som utskottet har lagt fram, så skulle jag vilja erinra om att hans egen partichef för två år sedan ställde sig, såvitt jag kan fatta, på samma ståndpunkt, som utskottet nu har kommit till, då nämligen herr Lindman i debatten bland annat yttrade, att »enligt min uppfattning bör en sådan ändring föregås av en utredning, som endast kan komma från Kungl. Maj:t», och den kunde därför, såsom han menade, icke företagas då, utan hela saken måste utredas samtidigt, så att förslag till såväl församlingsfrihetens grundlagsfästade som också till motsvarande bestämmelser i den allmänna lagen samtidigt skulle föreligga. Jag tycker, att herr Hallendorff borde taga någon hänsyn till denna hans egen partikamrats och partiledares ståndpunkt. För övrigt är det så, att även från deras håll,

som nu stå på reservanternas sida exempelvis från första kammaren, anfördes år 1914 precis samma invändning. En av konstitutionsutskottets ledamöter såväl då som nu, herr von Geijer, framhöll precis samma sak, nämligen att han, såsom han säger, ingenting skulle ha emot denna supplerande lagstiftning, som är nödvändig. Emot att en utredning därom på allvar toges upp, hade han ingenting att erinra, men den utredningen föreligger icke nu, säger han, och därför kunde han icke det året gå med på den ståndpunkt, vartill utskottet kommit. När vi nu se, hur utskottsmajoriteten har sökt tillmötesgå dessa formella betänkligheter, som då restes från en hel del håll på högersidan, så blir man verkligen minst sagt förvånad över den ovillighet att vara med om att göra någonting, som man nu från det hållet i alla fall lägger i dagen.

Herr Hallendorff yttrade, att det glädde honom, att utskottet hade tagit något intryck av de betänkligheter, som han och andra för ett par år sedan anförde. Ja, vi skulle kunna kvittera denna herr Hallendorffs glädje med att säga, att vi å vår sida känna en viss glädje över att även herr Hallendorff har tagit något intryck av utvecklingen och av den tid som följt efteråt, nämligen därutinnan, att herr Hallendorffs goda smak numera dock förbjuder honom att anföra en del argument, som han gav ganska stort spelrum åt 1914. Jag tillåter mig hänvisa till ett ställe i 1914 års debatt, där herr Hallendorff säger, att även om man får denna församlingsfrihet grundlagsfäst, så blir det dock en hel del inskränkningar. Exempelvis får man antagligen icke hålla några möten under krigstid i bevakningslinjen. Nej, tacka för det. Det är icke någon plats, som man har någon åtrå att hålla politiska möten på. Det var således ett fullkomligt undantagsfall, som herr Hallendorff då ansåg sig böra plocka fram i diskussionen. Vidare yttrade han, att om vi nu gå dithän, att vi grundlagsfästa denna frihet, så böra vi ur den sanna frihetens synpunkt vara ganska betänksamma för ett sådant steg, ty det kan hända, att det blir med församlingsfriheten som med tryckfriheten, att de detaljbestämmelser, som den allmänna lagen skall ge, bli av ganska negativ art. Det blir en massa inskränkningar, och såsom sanna frihetsvänner böra vi akta oss för det. Det var alltså i en mycket human och mild form och ifrån en påtagligen ganska radikal ståndpunkt, som herr Hallendorff den gången sökte skrämma för att gå den vägen. Det är som sagt med en viss glädje man nu kan konstatera, att herr Hallendorff icke i år åtminstone trycker på sådana synpunkter. Vidare är det ännu en synpunkt, som jag skulle vilja här inregistrera bland dem, som numera icke komma till användning, men som herr Hallendorff år 1914 framförde. Jag tillåter mig att taga upp även den ur glömskan, just därför att herr Hallendorff uttryckte sin glädje över att utskottsmajoriteten tagit intryck av vad som då yttrades på motsidan, och det därför kan ha ett visst intresse att påpeka, att herr Hallendorff å sin sida också torde ha gjort det. Han har nämligen icke funnit skäl att nu längre framföra det argumentet, att om också administra-

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)*

Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)

tiva myndigheter i lägre befattningsgrader skulle begå en del beklagliga missgrepp, så finns det, såsom herr Hallendorff yttrade, värdefulla remedier mot detta. Han erinrade om att justitieombudsmannen har tillfälle att korrigera sådana eventuella beklagliga missgrepp. Ett sådant argument för att försvara det bristfälliga i det nuvarande tillståndet har väl ovanligt litet värde. Man kan väl däremot anföra den rent så att säga allmänmoraliska synpunkt, som jag antar att även herr Hallendorff är känslig för, att hur skall det gå med respekten för allmän lag, om folket skulle vänjas vid att de närmaste representanterna för ordningsmakten eller lagen, som de komma i beröring med, äro i tillfälle att gång efter annan kanske genom personligt godtycke och oförstånd i tjänsten skapa dessa sorgliga förhållanden, som sedan kanske i lyckligaste fall bli reparerade på högsta ort och genom justitieombudsmannens ingripande. Därigenom undergräver man den respekt för allmän lag, som väl ändå ur samhällsbevarande synpunkt borde vara synnerligen eftersträfvansvärd. Det är väl dock så, att vårt folk har mera daglig beröring med magistrater, domstolar, länsmän och andra ordningens och lagens övervakare än med sådana myndigheter som justitieombudsmannen, och att just dessa lägre administrativa myndigheter få för sig anvisat det sätt, varpå de skola tillämpa dessa lagar och bestämmelser efter mera hållbara och tidsenliga linjer än vad nu är fallet, det måste ju vara, tycker jag, en rent samhällsbevarande uppgift. Därför kan jag icke annat än finna det alldeles ohållbart att såsom herr Hallendorff säga, att det dock finns remedier, hjälpmedel, åtminstone i sista instans, som kunna råda bot på det onda. Det är en ståndpunkt, som jag tycker är alldeles orimlig. Må vara, att herr Hallendorff icke klätt skott för den i år, men jag har som sagt här vågat erinra om densamma, därför att herr Hallendorff i början av sitt anförande uttryckte sin glädje över att utskottet och vi å vår sida tagit intryck av vissa synpunkter, sem av honom och hans meningsfränder förra gången framhöllos. Precis detsamma tycks ju som synes vara fallet även med herr Hallendorff själv.

Herr Söderberg i Stockholm: Jag vill endast till vad förut sagts tillägga, att den mening, som herr Hallendorff fortfarande urgerar, att man skulle ha en lag om församlingsrätten utan att dock ha densamma grundlagsfästad, den visade andra kammaren tillbaka för över tjugo år sedan. Den första motionen om församlingsrättens grundlagsfästande väcktes, om jag minns rätt, 1890. Den avslogs i första kammaren. Därefter väckte man ånyo en motion här i kammaren. Den motionen gick till ett tillfälligt utskott, och det utskottet kom tillbaka till kammaren med ett förslag, att man skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära närmare ordningsregler, eller hur det hette, om utövande av församlingsfriheten, utan att göra någonting vidare däråt. Det utskottsutlåtandet sammanfaller ju ganska nära med den tankegång, som i synnerhet herr Hallendorff här i kammaren är målsman för.

Men det utlåtandet från detta tillfälliga utskott blev avvisat av andra kammaren, och jag för min del vill på det allra livligaste hoppas, att riksdagens andra kammare aldrig skall komma till en sämre ståndpunkt än den riksdagens andra kammare intog 1892 eller 1891 — jag har icke året bestämt i huvudet. Sålunda det kunna vi väl anse såsom alldeles givet, att icke ge vi oss till att begära av Kungl. Maj:t utvidgade ordningsregler eller stifta en lag tillsammans med Kungl. Maj:t om en rätt, vilken, såsom vi sett, när det kommer till de verkligt kritiska tillfällena, dock icke är så alldeles given, som det säges, att den är. Det säges, att denna rätt är given och att det endast behövs ett reglerande därav. Men vi ha trots oss kunna oupphörligen konstatera, att rätten icke är så given. Därför hålla vi på den ståndpunkten, att denna rätt måste bli oförtydbart given svenska folket, på det mest oförtydbara sätt, på vilket en rätt kan givas här i landet. Och jag hoppas att andra kammaren även i framtiden skall stå fast vid den ståndpunkten.

Jag vill inom parentes säga, att jag har mycket små förhoppningar att första kammaren med så många reservanter frångår sin uppfattning, utan frågan faller naturligtvis där även i år. Och jag vågar nästan hålla tio mot ett, att om vi eller andra ett annat år skulle komma tillbaka och försöka utforma efter vårt enkla sinne ett förslag till lag, innehållande vad vi anse, att en sådan lag borde innehålla, och kombinerat med ett yrkande dels om grundlagsfästande av församlingsrätten och dels om antagande av en särskild lag därom, så skulle målsmännen för den motsatta riktningen säga: Nej, så skall icke lagen se ut, utan på ett annat sätt, den skall vara av en annan natur. Och på det sättet kunde vi komma in i kanske årslånga strider om vad en sådan lag skulle innehålla. Jag tycker därför för min del, att målsmännen för den riktningen borde kunna känna sig ganska tillfreds med att man lägger utredningen, utformningen, skapandet av paragraferna och principerna av den reglerande lagen i Kungl. Maj:ts hand, som kan med iakttagande av alla synpunkter göra en utredning så fullständig som möjligt. Man borde, säger jag, väl kunna känna sig mera trygg för hur den lagen skulle komma att se ut, då man överlämnar åt Kungl. Maj:t att söka efter eventuella motionärers anvisning utforma densamma. Jag förstår helt enkelt icke, hur man kan ställa sig på den ståndpunkt, som herr Hallendorff fortfarande intar.

Här har talats om vad som sades 1914. Ja, det minns jag mycket väl. Det förslag, som konstitutionsutskottet då kom med, var ett återupprepande av det förslag, som andra kammaren flera gånger gjort till sitt beslut i frågan, och i det förslaget stod, att man skall få fortsätta med sitt sammanträde, så länge intet mot lag stridande förekommer. Då uttalade emellertid herr Staaff farhågor för att i ett sådant uttryckssätt kunde inbegripas, att om en deltagare i ett möte sade någonting, som kunde anses för gripigt mot någon punkt i hela vår strafflag, så skulle myndigheterna

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 87
regerings-
formen.
(Forts.)*

Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)

kunna anse sig ha rätt att upplösa mötet, och däruti skulle ligga den allra största fara för den odelade församlingsrättens bibehållande. När vi nu i år buro fram vår motion, togo vi fasta på detta och sökte undvika denna svårighet helt enkelt genom att utlämna den punkten, och därför är den punkten struken i motionens yrkande i år. Nu har emellertid konstitutionsutskottet ansett, att alla de farhågorna därigenom icke blivit undanröjda. Både konstitutionsutskottets ordförande och undertecknad framhöllo 1914, att vad man avsåg var endast den lag, som skulle stiftas såsom komplement till grundlagen. Konstitutionsutskottet i år är av annan mening och har ansett, att, även om man utslöte detta i yrkandet eller i den paragraf, som skulle intagas i grundlagen, skulle ej all fara vara avvärjd, och därför har utskottet ansett riktigast att gå till Kungl. Maj:t med uttalande av, att principen bör fastslås, varefter Kungl. Maj:t får utforma lagen.

Det är mig fortfarande ofattbart, huru man skall kunna, därest man verkligen vill denna sak, motsätta sig detta konstitutionsutskottets förslag. Jag upprepar, att, när man fortfarande gör det, så har man klart och tydligt ådagalagt, att trots allt, som passerat under det sista året och förut i denna fråga, att i fortsättningen skola de administrativa myndigheterna ha denna befogenhet över medborgares rätt att komma samman och dryfta sina angelägenheter. Det är professor Hallendorffs innersta ståndpunkt — det tror jag mig kunna förstå — och deras, som fortfarande motsätta sig några åtgärder i denna fråga.

Herr Hallendorff: Mina herrar! Jag skulle ej yttermera ha begärt ordet, om ej den utomordentliga artigheten vederfarits mig från en ledamot på Älvsborgsbänken, att han tog upp och kommenterade det yttrande, som jag haft vid ett föregaende tillfälle. Jag vill endast tacka honom för denna älskvärdhet. Jag hörde med stort nöje återigen de meningar, jag då uttalade, och vill blott säga, att jag fortfarande har samma meningar, och att jag icke har frångått den uppfattning, jag då hade. Men jag anser i allmänhet ej nödigt att upprepa samma sak två gånger med samma eller något varierande ord. Vad jag då sade, får tala för sig självt. Jag kan hänvisa till, att min ståndpunkt är densamma nu som då, vilket jag skulle vilja prononcera även med anledning av en vändning i herr Edéns yttrande nyss.

Herr Månsson: Herr talman! Herr Hallendorff frågade endast, hur jag vet, att epiteten »onyttiga och umbärliga» passa in på dem, mot vilka jag kastat ut dem. Beviset därför finner jag i deras motstånd mot alla reformer, som syfta till de bärande och närande samhällsklassernas — icke speciella rättigheter — utan jämställande med andra medborgare. Det är endast det, som begäres. Här är väl ingen, som inbillar sig, att, när en församling av godsägare eller professorer samlas, det mötet generas av länsmän, polis och detektiver? Kan herr Hallendorff för mig säga,

när något sådant händer? Tvärt om ha vi väl sett, att överklassgrupper samlats, där skåltal hållits, och där rena signaler till upplöpp och uppror givits. Icke det ringaste åtal har följt, intet ingripande från myndigheternas sida har förekommit.

Motståndet här mot dessa reformer har sin grund däri, att herr Hallendorff och alla de, som ha hans uppfattning om hur det bör vara i samhället, tänka, att ger man efter här, så ger man snart efter på en annan punkt, så att de närande klasserna kunna samlas i fred och ro och rådgöra om sina angelägenheter. Då bli de tärande, skrivardrängsklasserna och andra, alltmera umbärliga. Umbärligheten bör ändå vara insedd av både mig och herr Hallendorff. Om vi båda och alla våra likar försvunne från samhället, skulle statare, bönder och arbetare leva lika gladeligt ändå, men om arbetare och bönder en dag vägra att föda oss, herr Hallendorff och mig och alla våra likar, så komma vi sannerligen icke att leva många dagar.

*Om ändring
och tillägg i
§§ 16 och 86
regerings-
formen.
(Forts.)*

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslags följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 131 ja mot 62 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogos vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 68, angående anslagen till tullverket m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidtagande av vissa eldsäkerhetsanordningar i lantmäteristyrelsens hus till skydd för därvarande arkiv; och

nr 71, i anledning av väckt motion om ersättning åt kommuner

för vissa av värnpliktigas inkallande till rikets försvar föranledda utgifter;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av § 13 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be- myndigande för Kungl. Maj:t att meddela befrielse från vissa tull- och andra avgifter för gåvor och understöd in natura till krigsfångar m. m.; samt

lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts för- slag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ i lagen den 24 juli 1903 om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkrings- rörelse här i riket.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betän- kanden hemställt.

§ 12.

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.

Vidare förekom till behandling lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av återremiss av lagutskottets utlåtande, nr 18, i anled- ning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förebyggande av simulation bland inskrivningsskyldiga och värnpliktiga.

I två likalydande till lagutskottet hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 75, av herrar *Clason* och *Roos* och den andra inom andra kammaren, nr 121, av herrar *Linlman*, *Hildebrand* och *Lübeck*, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under överbäggande, vilka åtgärder som borde vidtagas till förebyggande av simulation bland inskrivningsskyldiga och värnpliktiga och för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i sitt i anledning av förevarande motioner av- givna utlåtande, nr 18, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbäggande, huruvida icke i lagstiftningen borde införas stadganden om straff, ej mindre för den som i uppsåt att undandra sig värnplikt gjorde sig oduglig till krigstjänst, än även för simulation av inskrivnings- skyldig vid inskrivningsförrättning eller av krigsman under vapen- övningstiden, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill Kungl. Maj:t kunde finna anledning föreligga.

Sedan kamrarna emellertid vid ärendets föredragning återför- visat detsamma till utskottet för ny behandling, hemställde nu ut- skottet i föreliggande utlåtande, att riksdagen måtte i skrivelse till

Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida icke i lagstiftningen borde införas stadganden om straff för simulation av inskrivningsskyldig vid inskrivningsförrättning eller av krigsman under vapenövningstiden, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill Kungl. Maj:t kunde finna anledning föreligga.

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade emellertid herrar *Schotte*, *Lindqvist* i Stockholm, *Karlsson* i Fjäl, *Borg* och *Lindqvist* i Kosta yrkat, att ovanberörda motioner måtte vara av riksdagen avslagna.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Schotte* yttrade: Herr talman! Som kammaren behagade finna, ha jag och åtskilliga andra av utskottets ledamöter anmält reservation mot föreliggande betänkande. Denna är ju ganska vidlyftigt avfattad, och jag torde därför ej behöva länge besvara kammaren med en framställning om vad den innehåller.

Det är närmast två förslag, som här äro framställda i motionen. Det första; gäller simulation vid inskrivningsförrättning. Vi reservanter ha ansett, att man ej i denna del behöver vidtaga särskilda åtgärder, åtminstone i det sammanhang, varom nu är fråga. Vederbörande militärläkare ha vid inskrivningsförrättningarna många sätt att komma simulanter på spåren. Den kungörelse av år 1915, som med avseende härå utfärdats, innebär en viss garanti, nämligen att, om någon simulation möjligen kan antagas hava förekommit, så skall vederbörande ändock tillsvidare inskrivas till vapentjänst.

Det andra slag av simulation som motionen avser är simulation genom sjukanmälningar under vapenövningstiden; och det är den delen av frågan, som här är den viktigaste. Jag tror emellertid att man bör vara varsam i denna fråga. Det är egentligen så, att militärläkarna vilja ha så summariskt förfaringssätt som möjligt mot dem, som de anse såsom simulanter. Detta ha vi reservanter ej kunnat vara med om. Det är uppenbart, att man ej har samma intresse på militärläkarhåll, där förordar man förslaget, om man ej får ett dylikt summariskt förfarande. Oss förefaller det tydligt, att varsamhet här är påkallad, och att det är svårt att konstatera, om verkligen anledning till sjukanmälning över huvud föreligger eller ej.

Det bli säkert olika meningar rådande bland de militära medicinska myndigheterna, om dylik simulation föreligger eller ej; och därför kan det icke vara skäl i att belägga denna s. k. simulation med straff, annat än i de ytterst grova fall, som redan enligt nu gällande värnpliktslag anses vara med straff belagda. Det är obestriddligt att hos många värnpliktiga finnes det en viss benägenhet att visa en klandervärd klemighet och att försöka komma ifrån strapatser, men det är icke rätta sättet att söka motverka detta

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.

(Forts.)

genom att tillgripa strafflagar, utan det finnes säkerligen andra, bättre åtgärder att vidtaga. Det är uppenbart, att det vid en lindrigare feber eller skada ibland kan vara svårt att konstatera, huruvida den skulle förvärras genom en mera prövande militär-tjänstgöring eller ej, men då anser jag, att det är mindre risk att skona vederbörande från en sådan tjänstgöring, även om den kanske icke skulle ha varaktigt skadat honom, än att visa en stränghet, som i många fall kan medföra ödesdigra följder. Det är också givet, att den kritik av de sanitära förhållandena vid våra kaser-ner, som framkommit från militärläkarehåll, manar till stor försiktighet i förevarande avseende.

Det är väl också uppenbart, att det bör föreligga särskilt starka skäl för att förmå riksdagen att vidtaga ändringar i en så nyligen stiftad lag som strafflagen för krigsmakten, vilken ju icke varit i tillämpning längre än under fyra månader. Då andra kam-maren i föl med högst betydande majoritet avslog en framställ-ning om att vidtaga åtgärder i samma syfte som det i ifrågavarande motioner avgivna, så föreställer jag mig, att andra kammaren har all anledning att stå kvar på denna sin ståndpunkt och låta saken bero på en ytterligare utredning, som kan förebringas senare, då meningarna bland militärläkarne blivit mera stadgade.

Jag hemställer därför, herr talman, att kammaren måtte avslå motionen och bifalla den vid utskottsbetänkandet fogade reservat-ionen.

Herr vice talmannen, som under herr Schottes anförande överta-git ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Petersson i Lidingö villastad, som yttrade: Herr tal-man, mina herrar! Detta ämne är nog sådant, att man icke får taga det fullt så lätt, som jag antar, att herr Schotte gjort, för så vitt han här sagt ungefär det samma, som han yttrade i ut-skottet. Jag var icke i tillfälle att höra hela hans anförande här i kammaren.

Vad först beträffar det slags simulering, som består däri, att en värnpliktig vid inskrivningsförrättning förebrar sjukdom för att därigenom bli befriad från fullgörandet av värnplikten i sin helhet, så är det erkänt, att sådana simuleringar förekomma, och det är även vitsordat, att de någon gång lyckats. Emellertid är ett dylikt förfarande för närvarande straffritt; det har ingen som helst menlig påföljd för den, som gör försöket. Blir han upp-täckt och avslöjad, så får han fullgöra sin värnplikt, ingenting vidare. Följden härav är åter naturligtvis den, att ganska många sådana försök göras. Det verkar ju rent av som en uppmuntran till ett sådant försök, detta, att de värnpliktiga kunna tänka så lyckas vi, så är det bra, och misslyckas vi, så ha vi intet ont därav.

Det har sagts, att kriminalisering av simulation vid inskriv-ningsförrättningen skulle vara mindre av nöden nu, sedan vi fått

en förordning, som säger, att en värnpliktig, som gör svårigheter vid inskrivningsförrättningen, skall inskrivas på försök och sättas under observation. Vanligen lägges han då in på ett sjukhus, där han kan undersökas, och där han får ligga, tills man kommit underfund med, om han är sjuk eller icke. Ja, den anordningen hjälper ju något, men den kan knappast sägas vara tillfyllest, och den är bra litet tilltalande. Om jag tänker mig en värnpliktig, som simulerat en sjukdom och därvid lyckats så bra, att han icke genast upptäckts, så kommer han in på ett sjukhus; där får han ligga under någon tid på statens bekostnad och göra ingenting. Om det så upptäckes efter ett par månader, att han simulerat, så har den tid, under vilken han annars skulle ha övats som värnpliktig gått förlorad, och staten har fått underhålla honom utan motsvarande nytta. Det är orimligt, att sådant skall kunna ske fullständigt straffritt. Det är dock, mina herrar, ett bedrägeri mot staten att undandraga sig de medborgerliga skyldigheter, som lagen ålägger svenska medborgare, och det är sannerligen icke mer än rätt och billigt, att ett sådant bedrägeri belägges med lämpligt straff. Om detta bleve fallet, så skulle det säkerligen ha den goda verkan, att antalet av simulanter, skulle i ganska betydande grad nedsättas.

Ang. åtgärder
mot simulation
bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)

Detta angående den första punkten. Den andra rör sådan simulation som består däri, att en värnpliktig under utbildningstiden vid sjukvisitationen anmäler sig sjuk, för att få ligga hemma och vila sig från ansträngningar några timmar eller någon eller några dagar. Detta förekommer ganska allmänt bland våra värnpliktiga. I detta avseende vill jag hänvisa till en artikel av en militärläkare, doktor Klevberg, offentliggjord i »Hygiæa» för 1915; och jag skall be att få meddela några små utdrag ur densamma.

Han säger under rubriken »Allmän orientering», att »antalet dagligen sjukanmälda menige är mångenstädes alldeles oproportionerligt stort inom svenska armén». »T. o. m. 50 till 60 % av vissa styrkor på en dag kunna vara sjukanmälda — de flesta utan rimlig orsak.» Som ett faktum kan det påvisas, »att söndagens sjukkontingent kan vara = med 0 och måndagens = 100 eller mer», och då måste »den slutsatsen dragas, att här föreligga oegentligheter, vilka med alla tillgängliga medel måste utrotas». Han säger vidare, att »av den enklaste logik måste framgå, att dagliga sjukanmälningssiffror, så höga att de i det civila livet icke torde förefinnas ens bland försörjningsinrättningarnas utlevade och dåliga material, omöjligen kunna vara grundade på verkliga åkommor hos landets blomma, dess friskaste ungdom, d. v. s. värnpliktiga och volontärer». Han talar vidare om att han gjort åtskilliga undersökningar genom läkare, som skött stora arbetsetablissemang o. d. med personal uppgående till omkring 2,000 personer, och så jämför han förhållandet vid ett sådant arbetsetablissemang med förhållandet vid ett regemente på 2,000 man. Om man nu frågar, säger han, den civile läkaren, om i hans verksamhet det kan före-

Ang. åtgärder mot simulation bland inskrivnings-skyldiga och värnpliktiga. komma sjukanmälningar upp till 3- å 400 per dag, så svarar denne säkert, att det är omöjligt. Men inom den svenska militären får detta alltjämt fortgå, utan att några effektiva åtgärder vidtagas emot dessa förhållanden, vilka äro till skada för landets försvar.

(Forts.)

Här föreligga vidare rapporter i arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses officiella statistik för år 1914 »Häls- och sjukvård vid armén», däri dessa förhållanden beröras, och där det nästan från varje regemente klagas över hur dessa sjukanmälningar missbrukas. Jag skall läsa upp några rader för att bara låta herrarna få höra, huru det låter i dessa rapporter. Upplands infanteriregemente: »Antalet sjukanmälda har varit störst före marscher, på måndagarna samt efter de dagar, då permission i större utsträckning varit beviljad. Så sjukanmälde sig en gång efter återkomsten från permission 40 man från en bataljon.» Värmlands regemente: »Med beklämning ser man det stora tilloppet av dem, som äro rädda för ansträngningar; undrar hur förhållandena skulle gestalta sig vid verkligt allvar. Den tid, som det tager för läkarna att skilja på verkligt sjuka och icke sjuka är ganska ansevärd och arbetet tungt och otacksamt.» Livregementets dragoner: »Möjligheterna att slippa ifrån tjänstgöringen begagnas i stor utsträckning vid de så kallade sjukvisitationerna, vilka härigenom bliva över hövan talrikt besökta.» Bodens ingenjörkår: »Som vanligt ha de sjukanmäldas antal varit stort, i synnerhet dagarna för fälttjänst, och ej stått i proportion till de verkligt sjuka. Likaledes ha vid efterbesiktningen försöken att bliva hemförlovade varit talrika och alla möjliga åkommor föregivits, i synnerhet hjärtfel, men endast ett fåtal ha blivit förklarade odugliga till krigstjänst».

Ja, så låter det från nästan alla svenska regementen. Kan man då blunda för att här verkligen föreligger så allvarsamma missförhållanden, att dock något bör göras för att stävja dem.

Nu är det en fråga, i vad mån simulationsförsök av en värnpliktig för närvarande kan vara straffbart. Det finnes kanske en möjlighet att därå tillämpa 129 § i nu gällande strafflag för krigsmakten, dock är det tvivelaktigt, huruvida den kan komma i tillämpning eller icke. Motsvarande § i den gamla strafflagen blev tillämpad på ett simulationsfall av krigshovrätten. Men även om så skulle vara, att denna 129 § kunde tillämpas, så har den det felet, att den väsentligt taget syftar å andra förhållanden och därför har en straffsats, som är olämpligt hög i detta fall. Det är nämligen straffarbete i högst två år eller fängelse eller, där brottet skedde av förhastande och ingen eller ringa skada därav kom, disciplinstraff. Nu har man tänkt sig, att för vanliga fall av simulation borde det normala straffet vara disciplinstraff, och det skulle således vara ur alla synpunkter lämpligt, att en sådan straffbestämmelse infördes i strafflagen för krigsmakten. I det förslag, som lades fram för 1914 års riksdag, fanns en bestämmelse med lämpligt straff, som skulle varit tillämpligt på simulation.

Men mina herrar, den paragrafen ströks av riksdagen av annan *Ang. åtgärder*
anledning, som jag nu icke vill gå in på. *mot simula-*

Det är således utan tvivel önskvärt, att man får en rimlig *tion bland*
och lämplig straffbestämmelse mot detta oskick. Om lagparagrafen *inskrivnings-*
formuleras på det sätt, att latituden blir rymlig, och vidare så, *skyldiga och*
att den oriktiga uppgiften om en sjukdom naturligtvis skall vara *värnpliktiga.*
lämnad mot bättre vetande — något annat ifrågasättes icke — och
därtill stadgar att brott av detta slag under alla förhållanden
komma att behandlas av domstol, så tror jag, att man kommer till
en lagstiftning, emot vilken ur billighets- och rimlighetssynpunkt
ingen som helst anmärkning kan göras och som av förhållandena
är synnerligen påkallad.

Med anledning härav anholder jag att få yrka bifall till utskottets hemställan, däri utskottet föreslagit riksdagen att till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse med begäran om undersökningar och lagstiftningsförslag i det ämne, som här är ifråga.

Härpå anförde

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag har icke haft tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling inom utskottet, men om jag det hade gjort, hade jag kommit till samma slut, som reservanterna med herr Schotte i spetsen kommit till.

Som kammaren behagade erinra sig, var denna fråga föremål för behandling även vid föregående års riksdag, och det målades ju då från anhängarna av strafflagar för allting en hel massa mörka bilder om hur dåligt det skulle vara ställt på detta område ute vid våra regementen. Men från andra sakkunniga håll framhölls, att vad som sålunda omtalades huvudsakligen var svartmålningar, som man icke hade orsak att taga alltför mycken hänsyn till. Och jag ber särskilt få erinra om det anförande, som en ärad ledamot av denna kammare höll, en regementsläkare, som följaktligen är sakkunnig på området, då han förklarade, att han skulle vara med på lagstiftning i det fall, som det här var fråga om, men under förutsättning likväl, att det verkligen funnes grundade anledningar härtill. »Någon sådan synes mig emellertid icke på något håll ha ådagalagts», säger han och fortsätter: »För att bevisa simulationernas talrikhet och särskilt de fall, som lyckas, borde man väl ha förebragt någon statistik eller åtminstone angivit något antal av sådana lyckade simulationer. Ingen har kunnat göra detta.» Och han framhåller i fortsättningen av sitt anförande, hurusom han under många år biträtt vid sjukundersökningar vid inskrivningarna, men att han därvid icke kunnat finna några ansatser eller tendenser hos dem, som skulle inskrivas, att uppgiva sjukdom i andra fall, än då sådan verkligen varit för handen. Han förklarade vidare, att han gjort den erfarenheten, att i stort sett villigheten att fullgöra de skyldigheter, som lagligen äro ålagda vårt lands unga män, hade varit berömdvärd och i vart fall icke alls förtjänade att på sådant sätt behandlas, att

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.

(Forts.)

man skulle stadga särskilt straff för en fara, som icke var för handen.

Nu är det ju så, att militärbefälet ingalunda saknar möjligheter att ingripa, därest det till äventyrs skulle visa sig, att simulation förekommit. Det har ju anförts inom utskottet och även på annat sätt omtalats, hurusom de militära befälhavarna, då de finna, att simulation förekommit, tillgripa den åtgärden, att icke bevilja dem, som göra sig skyldiga till en sådan förseelse, någon permission. De utfärda permissionsförbud för dem. Och detta har visat sig vara rätt tillfredsställande och fördelaktigt. Och jag tycker, att nog finns det för en kunnig befälhavare möjlighet att på annan väg än genom straffhot, som för övrigt icke kommer att verka avskräckande i detta fall, få villighet hos pojkarne att fullgöra sina skyldigheter, sedan de äro inkallade, ty därest icke de militära befälhavarna visa sig vara kvalificerade för den uppgiften, så ha de givit sig själva underbetyg i lämplighet att handha undervisning av vårt lands ungdom, som man dock kräver så ofantligt mycket av.

Nu har det anförts, att man vill införa straff för att avskräcka från simulation, och i det syftet skulle meningen bland militärerna vara den, att man vid varje simulation, som kan konstateras, omedelbart skulle på läkarens rapport ådöma disciplinstraff. Utskottet har emellertid icke velat rekommendera den vägen, utan utskottet har förklarat, att man vid varje tillfälle borde låta en sådan fråga behandlas av domstol, och då har man ju kommit från denna straffets omedelbara verkan, som militärerna anse vara bote-medlet mot det föregivna onda.

Det är ju för övrigt framhållet här av utskottets ärade ordförande, att det finns redan nu lagbestämmelser, som kunna tillämpas vid simulation. 129 § i strafflagen för krigsmakten, som föredrogs, stadgar visserligen straffarbete, men den stadgar även disciplinstraff. Och det är ingenting, som hindrar, att i de fall, då straff borde tillgripas, man stannar vid denna disciplinbestraffning. Någon ny lag behövs följaktligen icke.

Jag ber vidare få erinra därom, att dels ha vi nyligen i riksdagen fastställt en alldeles ny lagstiftning för krigsmakten, dels ha helt nyligen reglementen utfärdats, som i det avseendet skola lända till efterrättelse. Och innan verkligen erfarenheten giver vid handen, att det är nödigt, att något ytterligare göres, bör man icke ändra lagar, som äro nyss utfärdade. Och vad gäller ändring i den övriga strafflagen, torde det vara skäl att vänta något enär ju hela strafflagen håller på att omarbetas, och icke företaga onödiga lappningar än här än där.

För övrigt tycker jag, att tiden nu är synnerligen olämplig att komma med förslag om införande av nya straff för dem, som fullgöra sin värnplikt. Vi ha ju allesammans reda på, hurusom under de allmänna inkallelser, som ägt rum, har deras fullgörande av de plikter, som krävas, icke lämnat något övrigt att önska enligt militärbefälets egna uppgifter och enligt andra sakkunnigas

uppgifter. Att under sådana förhållanden och på synnerligen sva- *Ang. åtgärder*
ga grunder, ja, knappast på några grunder alls, komma och före- *mot simula-*
slå nya straffskärpningar är verkligen icke riktigt väl motiverat *tion bland*
och icke alls av den art, att den tendensen nu bör understödjas. *inskrivnings-*
skyldiga och
värnpliktiga.

Jag yrkar således bifall till reservationen, vilken står i full överensstämmelse med det beslut, som så sent som förra året med stor majoritet av denna kammare fattades.

(Forts.)

Herr Kaijser: Herr talman! Med anledning av vad herr Persson i Norrköping sade nyss, vill jag påpeka, att den motion, som förelåg förra året, och den nu föreliggande äro något olika. Förra året gällde det endast simulation vid inskrivningsförrättningar, nu gäller det även sjukvisitationer. Vad herr Eklund i första kammaren förra året nämnde gäller inskrivningarna, nu gäller det även simulation vid sjukvisitationer, och det är två olika saker, som det är av ganska stor betydelse att skilja på.

Jag vill samtidigt, innan jag går närmare in på frågan, nämna några ord med anledning av vad reservanterna skrivit i sin reservation. De säga där bland annat: »Ej heller ha militärläkarnas undersökningar alltid varit förrättade med sådan omsorg, att man kan ge dem ett obetingat vitsord. Dagspressen har lämnat ganska upprörande exempel på bristfälliga läkarundersökningar och följderna därav». Ja, att det stått sådant i dagspressen kan ju icke förnekas. Men å andra sidan kan det icke heller förnekas, att en läkare, han må vara aldrig så skicklig, kan få finna sig i, att han har tagit miste. Det kan hända vilken läkare som helst, att han tar miste en eller annan gång. Och militärläkarna kunna ju, när de äro ute på inskrivningsresor, icke gärna taga med sig hela den attiralj, alla de instrumenter, om jag så må uttrycka mig, som finnas på ett sjukhus, och kunna därför icke göra sina undersökningar med samma grundlighet, som de annars kunnat göra, om de haft tillfälle att göra dem på ett sjukhus eller så.

Men det är icke simulation vid dessa förrättningar, som det här mest gäller, utan det är simulation vid sjukvisitationerna. Såsom herr Eklund sade i första kammaren förra året, så kan det hända, att på en styrka av 600 till 800 man av de mest kraftiga i hela Sveriges rike sjukanmäla sig på en gång 100 till 150. Om man nu tänker sig, att militärläkaren ifråga skulle undersöka alla dessa med stor noggrannhet, så skulle han därtill behöva flera dagar. Det gör, att en militärläkare vid en sådan visitation måste utgå från en helt annan ståndpunkt än en vanlig läkare. En vanlig läkare utgår ju från att de patienter, som söka honom, verkligen äro sjuka. Men en militärläkare, som av 800 man, vilka äro undersökta och befunnits friska, när de kommit in till övningsplatsen, får på en dag bortåt 150 stycken sjukanmälda, måste mistänka, att icke alla äro sjuka. Undersöker han sedan ett par av dem och finner verkligen, att de icke äro sjuka, så kan man icke förtänka honom, att han kanske, då han undersöker en tredje, som visserligen är sjuk, men icke visar några så förfärligt svåra symptom,

*Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.*

(Forts.)

i början förbiser denna sjukdom, då det ju måste gå med en viss hast. Om nu en hel del simulanter infinna sig och upptaga läka-rens tid med att giva anledning till undersökningar och sålunda medverka till att omsorgen, som ägnas de andra, blir mindre, så anser jag för min del detta vara straffvärt. Därför förenar jag mig med utskottets hemställan, vari föreslås en skrivelse till Kungl. Maj:t i det syfte, motionärerna föreslagit.

Herr Lindqvist i Stockholm: Herr talman! Vi ha ju, som känt är, förut infört straffbestämmelser, som kriminellt bestraffa krigsman, som genom s. k. stympning eller annorledes uppsåtligen gör sig oduglig till militärtjänst. Nu kräves här en utvidgning av denna straffpåföljd på det sättet, att det även skulle införas bestämmelser om kriminell bestraffning för simulation dels vid inskrivning och dels av dem, som redan inskrivits och äro inne i militärtjänst.

När denna fråga behandlades i lagutskottet, hede lagutskottet tillkallat en särskild sakkunnig, nämligen en militärläkare, som meddelade utskottet sina erfarenheter från arbetsfältet, hur det gick till vid dessa inskrivningsförrättningar och hur simulation där ägde rum, och i övrigt skildrade, hur det förhöll sig under militärtjänstgöring, där ju, som också är angivet i utskottets utlåtande, under vissa tider och under vissa omständigheter en större mängd av de värnpliktiga simulera sjukdom för att bli fria från någon ansträngande tjänstgöring m. m. Men det märkvärdiga var, att denne sakkunnige förklarade bland annat, att vid inskrivningsförrättningarna var det tämligen lätt att komma underfund med, huruvida försök till simulation förelåg. Han sade bland annat, att det är utomordentligt lätt att se t. ex. på en person, som kommer och angiver sig vara döv, att han icke är döv. Det förmenade han var så enkelt, att om man tittade på en person, som simulerar en dövhet, så behöfde man endast konstatera, att han tittade upp i taket. Ty, säger militärläkaren ifråga, en person, som verkligen är döv, han tittar på den person, som tilltalar honom, för att se på munnen, vad han har att säga. Det var ett fall, där denne sakkunnige konstaterade, hur enkelt det var att komma underfund vid förrättningarna, om det föreligger försök till simulation.

Nu har ju i alla fall det icke kunnat bevisas, att här i landet förekommit i någon egentlig utsträckning försök till simulation och framför allt icke, att sådana försök ha lyckats. Det skrevs ju visserligen i tidningarna förlidet år om den där tandutdragningen, som ägt rum på någon ort här i landet. Men det har ju åtminstone icke inför utskottet blivit visat, att det ägt rum någon sådan i större utsträckning och att det förelåg någon egentlig fara. Jag tillät mig säga i utskottet, att om en människa är så rysligt oförståndig, att hon gör våld på sin egen kropp och plockar ur tänderna ur munnen för att slippa militärtjänst, så tycker jag, att den individen har faktiskt fått tillräckligt straff redan och att det

skulle vara oriktigt att öka det genom en kriminell bestraffning för den åtgärd han vidtagit.

När det således icke kan bevisas, att det föreligger någon fara för simulationsförsök vid inskrivningarna och framför allt icke för att sådana försök skulle lyckas, så är det min bestämda uppfattning att det icke föreligger anledning att bifalla vad utskottet rörande den saken här föreslår.

Beträffande åter det andra förhållandet, d. v. s. simulation av dem, som befinna sig i tjänstgöring, så är det ju konstaterat, att inför stora ansträngande övningar förekommer det sjukanmälningar i ganska avsevärd grad. Det är, som reservanterna också säga, att beklaga, att så sker, men nog skulle vi väl kunna vara överens om, att det finnes tämligen naturliga förklaringsgrunder, varför dessa i militärtjänst varande värnpliktiga vidtaga sådana åtgärder. Det är ju ganska sannolikt, att en person som känner med sig, att hans krafter icke äro så förfärligt stora, känner med sig, att så stora ansträngningar, som en längre fälttjänstövning ju kräver, kunna medföra risk för honom, anser sig böra försöka att bli fri från den tjänstgöringen. Och så söker han militärläkaren för att få konstaterat, att han icke har en sådan kroppsconstitution, att han kan vara med på den övningen. Om man nu skulle gå den vägen, att man bestraffar sådan simulation, vad tro herrarna det kan medföra, och vilka vådor kunna därav uppstå? Jo självfallet blir förhållandet det, att en hel del av våra värnpliktiga, vilka, såsom vi ha sett genom pressen, ofta råka ganska illa ut till följd av strapatser, som de icke kunna stå ut med, icke skulle våga vända sig till militärläkaren för att bli befriade från en övning eller för att få den vård å ett lasarett, som de i verkligheten äro i behov av, därför att de skulle frukta, att det tolkades som en simulation, som medförde för dem en straffpåföljd.

Nu är det i själva verket så, att redan med de tillgängliga krigslagarna kan ju simulation av grövre slag bestraffas. Det hörde jag icke presidenten Petersson nämnde om, men det framgår av den berättelse, han åberopade, och det är en hel del fall, som bestraffats med ända upp till 3 månaders fängelse, där simulation av grövre slag ägt rum. Nu äro icke våra militära myndigheter nöjda med det, och denne sakkunnige expert, som inkallats till lagutskottet, lät oss mycket oförbehållsamt förstå, vartill de syftade att komma. Han sade nämligen, att de krävde helst sådana stadganden, som skulle medgiva militärläkaren möjlighet att inför vederbörande befäl anmäla en, som kom och angav sig vara sjuk, så snart han kunde misstänka någon simulation, och så skulle vederbörande militärmyndighet utan vidare rannsaking kunna pålägga den individen disciplinstraff. Man vill alltså ha en anordning, så mjuk och behändig och lättvindig som möjligt. Ja, det förefaller nästan av den expertens utsago, som om man skulle önska, att man kunde taga var och en i örat, som kom till läkaren och sade, att han är dålig eller har ont i foten t. ex. eller någon annan åkomma, och leda honom till det militära befälet,

*Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)*

Ang. åtgärder mot simulation bland inskrivnings-skyldiga och värnpliktiga. som sedan skulle ålägga honom några dagars vaktarrest för att han sökt läkaren för att bli botad för en åkomma, som han i verkligheten har i större eller mindre omfattning.

Jag tror, att om man skulle gå med på vad som här är föreslaget, så skulle det vara en mycket dålig belöning man skulle giva våra värnpliktiga och alla dem, som ligga ute i denna militärtjänstgöring. Jag kan för min del icke finna, vare sig att fosterlandet löper någon fara eller att de militära auktoriteterna trädas för nära, genom att vid vissa tillfällen en större eller mindre grupp av i militärtjänstgöring varande komma och meddela militärläkaren att de äro sjuka, utan att det är så farligt med dem. Det må ju tillkomma honom att pröva, huruvida de äro sjuka eller icke, och finner han då, att de icke äro sjuka, så få de deltaga i övningarna. Men det skall naturligtvis avgöras genom en undersökning. Och jag anser det icke rättvist, att de skulle bestraffas, om den undersökningen giver vid handen, att de överdrevit något ifråga om de fel, som de anse vidlåda dem.

Jag kan därför, herr talman, icke annat än hemställa om bifall till reservationen, som ju innebär avslag på utskottets förslag. Jag tror, att man handlar riktigt, om man i detta avseende följer den anvisning, som andra kammaren med så stor styrka gav under förlidet års riksdag.

Herr Åkerman: Herr vice talman, mina herrar! Denna fråga kan uppdelas i två. Den ena gäller simulering vid inskrivningsförrättningar och den andra simulering vid sjukvisitationer.

Vad beträffar frågan om simulering vid inskrivningsförrättningar, så har ingen, så vitt jag kan finna, vågat påstå, att sådan simulering icke har förekommit. Man har endast sagt, att den icke förekommer i större utsträckning, eller att icke någon fara är för handen, men jag har, som sagt, icke hört någon, som vågat påstå, att den icke förekommer. Då denna fråga förra året var föremål för kammarens debatt, upplystes också från en ärad ledamot av civilkommissionen, att till hans kännedom kommit fall av simulering vid inskrivningsförrättningar, och jag kan meddela kammaren, att när jag några dagar efter denna debatt kom till regementet, var det första papper, som mötte mig på mitt bord, ett meddelande från Konungens befallningshavande angående en ung man, som genom simulering hade lyckats undgå att bli inskriven. Det var nu, såvitt Konungens befallningshavande kunde finna, fullt juridiskt bevisat, att här förelåg simulering. Konungens befallningshavande frågade, vad man skulle göra, och jag kunde icke svara annat än att andra kammaren anser, att simulering är något, som bör vara straffritt, och det finnes ingenting att göra. Men nu kommer det allra egendomligaste. Herr Lindqvist i Stockholm har sagt, att om det förekommer simulering, så kan det åtminstone aldrig vara dövhets, som simuleras. I detta fall var det just dövhets. Mannen hade genom att simulera dövhets undgått att bli inskriven, och där går han nu och skryter med detta.

Förhållandet är i själva verket följande. Det är svårt att si- mulera, så att man undgår att bli inskriven, men lyckas det, då har man varit så fiffig att då bör man hava belöning och bli straffri.

Egendomligt är också, att den, som stympar sig för att undgå värnplikten — det är ju också ett slags simulering — den blir straffad, men den, som lyckas att simulera utan att stympa sig själv, han går straffri. Är det konsekvent?

Kommer jag så till den andra frågan, nämligen simulering vid sjukvisitationer. Beträffande denna sade herr Lindqvist, att om man nu skrev och anhöll att få straffbestämmelser mot simulering, skulle följden därav möjligen bli den, att militärläkarna skulle komma med de värnpliktiga till militärbefälet för att få dem straffade, och dessa värnpliktiga skulle småningom få den uppfattningen, att dit våga vi icke gå, ty vi bli tagna för simulanter, då vi i själva verket känna oss sjuka. Jag vill då erinra, att vilket förslaget än har varit från den inkallade sakkunniges sida, och i övrigt från militärläkarnas sida, så har dock icke utskottet gått med på detta. Det har icke gått med på ett så lättvindigt förfarande, och detta med allt skäl, utan utskottet har föreslagit domstolsförfarande.

Av egen erfarenhet vågar jag påstå, att åtminstone de läkare, som finnas vid Västmanlands regemente, icke hava annat än i mycket sällsynta fall ansett, att tydlig simulering förelåg. Det har emellertid varit mycket svårt att i dessa fall bestraffa simulanterna emedan, såsom framhölls av presidenten Petersson, det icke finnes någon straffpåföljd stadgad annat än den i § 129, en straffpåföljd, som enligt mitt förmenande är alldeles för sträng.

Det är en sida av saken, som enligt min mening icke blivit tillräckligt belyst, och det är den: gör man icke de verkligen sjuka värnpliktiga en otjänst genom att på detta sätt låta simuleringen vara straffri? Jo, det gör man. Det är helt enkelt naturligt och mänskligt, att militärläkarna, då de se mer eller mindre höggradig simulering, skola bli misstänksamma. Det leder och har i flera fall lett till en mer eller mindre summarisk behandling av värnpliktiga, beträffande vilka ett annat behandlingsätt hade varit på sin plats. Detta är enligt mitt förmenande icke annat än rent mänskligt. Jag tycker därför, att man borde just ur de plikttrogna värnpliktigas synpunkt gå militärläkarnas framställning så långt till mötes, att man får möjlighet att bestraffa i de fall, där man efter domstols prövning finner, att verklig simulering föreligger. Det är således icke här, såsom det nästan ville synas av den föregående ärade talarens anförande, fråga om de sjuka i allmänhet, nej, det är endast fråga om dem, som äro verkliga simulanter och vilkas simulering kan bevisas vid domstol.

Herr talman! På grund av vad jag nu anför, skall jag för min del be att få yrka bifall till utskottets hemställan, och jag gör detta så mycket hellre, som jag anser, att man därigenom endast hjälper de plikttrogna värnpliktiga.

Med herr Åkerman förenade sig herr *Hildebrand*.

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)

Herr Månsson: Det är visserligen sant, som herr Åkerman säger, att det nuvarande förhållandet kan medföra vissa olägenheter för dem, som äro verkligt sjuka, men de olägenheterna uppvägas mångfaldigt av den fördelen för dem, som äro sjuka, att de kunna på ett tidigt stadium av sjukdomen anmäla sig och bliva undersökta. Jag tänker härvid särskilt på tuberkulosen, som är oerhört svår att undersöka och konstatera i sjukdomens första stadium. Klart är, att när en ung man, som har början till denna sjukdom, skall marschera tre å fyra mil och har känt något miss-tänkt i den vägen, måste han naturligtvis före en sådan marsch eller en fälttjänstövning början vara mycket benägen att söka läkare. Det kan hända, att läkaren upptäcker felet, men det kan också hända, att han icke gör det, så att sjukdomen förvärras så småningom, till dess den upptäckes.

Emellertid ser jag i detta ytterligare ett utslag av den smak för kautschuklagar, som utmärker alla våra myndigheter och som måste utmärka dem med det byråkratiska regementet, som vi hava i vårt land. Hur skall det bli för en sjuk värnpliktig, som har t. ex. början till tuberkulos, vilket läkaren emellertid icke upptäcker, då den värnpliktige anmäler sig för läkarundersökning? Med den kännedom jag har om det sätt, på vilket våra myndigheter i allmänhet och framför allt de militära handhava rättsskipningen, är jag alldeles övertygad om, att efter denna lags antagande en arbetares son aldrig skulle falla på den idén att sjuk-anmäla sig, förrän han fullständigt ramlar. Medvetandet om att han blott är en arbetares son vore nog att skaffa honom icke bifall till hans begäran att bliva sjukskriven utan bestraffning. Däremot den yngling, vars far är en förmögen man och har anseende i samhället, han kan säkerligen, hur många gånger han vill, gå och sjukannmäla sig och vara säker om, att för honom har det alls ingen påföljd. Den politiska förvildningen inom vår överklass, den förvildning som stömmar ut från våra universitet, den förvildning som färgar alla myndigheters güranden och låtanden, gör denna lag dubbelt farlig och omöjlig att antaga, i varje fall för dem av oss, som representera de mera fattiga befolkningslagren i samhället.

Herr Schotte: Herr talman! Jag skall icke länge uppehålla denna diskussion, som redan pågått tillräckligt. Jag skall blott be att få upptaga ett par saker till bemötande.

Herr Åkerman började med att tala om, hur han tolkade riksdagens beslut i sina order såsom inskrivningsområdesbefälhavare: riksdagen skulle anse simulation böra vara straffri. Jag föreställer mig, att det icke var på Konungens befallningshavandes anmälan, som han använde detta uttryck såsom ett slags motiv för sitt beslut att ej något åtgöra i saken. Uttalandet är i sig oriktigt vad beträffar riksdagen såsom helhet och, om han blott menade andra kammaren, så är detta icke heller riktigt.

Jag tror för min del, att det fall, han omförmålde, endast skulle hava något bevisvärde för hans ståndpunkt, om man kunde

bestämt påstå, att vederbörande militärläkare vidtagit alla de åtgärder, som kunnat vidtagas för att utröna om ett fall av simulerad dövhets föreläge eller ej. Den militärläkare, som vi hade uppe i utskottet, förklarade, om jag ej minnes orätt, att simulera dövhets var mycket lätt att kunna komma på, så att på den saken ansåg han, att det icke var lätt att lura läkarna.

*Ang. åtgärder
mot simulation
bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)*

Sedan säger herr Åkerman att man gör de verkligt sjuka värnpliktiga en otjänst, genom att ej vara med om den ifrågasatta lagstiftningen, enär man icke kan hinna med att i den omfattning och med den noggrannhet som erfordras, göra en undersökning, då det är alltför många, som sjukskriva sig. Den uppfattningen kan jag för min del ej dela. Man säger också med mycken emfas, att då en simulationsfråga skall gå till domstol, så blir den nog väl och tillräckligt utredd. Men om en värnpliktig för ett par dagar har en åkomma, som icke läkaren vid tillfället kan konstatera, och läkaren anser, att denne således simulerat, varför den värnpliktige blir åtalad, hur skall då domstolen kunna konstatera, om simulation några dagar förut förelegat eller icke? Icke på annat sätt, föreställer jag mig, än att taga militärläkarens ord för gott, ty om den värnpliktige under tiden har blivit frisk, är det knappast möjligt att genom en senare bevisning ådagalägga, om han vid en tidigare tidpunkt haft det eller det felet.

Lagutskottets ordförande förklarade, att här är endast fråga om fall då man lämnade oriktig uppgift om en sjukdom med vetskap om, att denna uppgift var oriktig; och en föregående talare, en läkare, sade, att militärläkarne sköta sig, så gott de kunna, och att man i allmänhet måste tillerkänna dem stor samvetsgrannhet och mildhet vid bedömande av dessa saker. Jag tror, att så är fallet i allmänhet, och att man icke har någon anledning att lägga för tunga stenar på en börda, som ändå är ganska tung, men jag vill påstå, att det finnes fall, där man visst icke kan säga, att militärläkarne förfarit med den varsamhet, som skulle ha varit nödig.

Jag har här en notis rörande en anmälan hos militieombudsmannen av fadern till en avliden värnpliktig. Hans son hade avlidit under militärtjänstgöring och hade av vederbörande läkare behandlats såsom simulant. Läkaren uppgiver, att han icke ägnat honom så stor uppmärksamhet, då han antagit, att simulation förelåg, enär mannen uppgivit olika sjukdomar vid de olika tillfällena, han inställt sig för undersökning. Detta var således hans motiv: mannen hade den ena dagen den sjukdomen, den andra den, och därför kunde man icke sätta tro till honom och göra en grundlig undersökning i saken. Jag tycker, att när man kommit så långt, att man behandlar en person på detta sätt med den olyckliga utgången, att han avlider, så har man anledning att vara försiktig med lagbestämmelser, av den art, som här äro ifrågasatta.

Man frågar: hur skulle det, om sjukanmälningarna få fortgå som hittills, gå, om vi finge krig? Ja, det är en ganska obefogad fråga. Jag är övertygad om, att det i detta avseende kommer

Ang. åtgärder mot simulation bland inskrivnings-skyldiga och värnpliktiga. att ställa sig helt annorlunda vid krigstillfälle: då gör säkert var och en allt vad han kan.

Att emellertid förmedelst straffhot o. d. ännu mer skärpa de svåra förhållanden för många enskilda, som kristiden medfört, och på ett mindre lämpligt sätt »belöna» den villighet, som gjort sig så mycket gällande under denna tid, det skulle enligt min mening särskilt vid denna tidpunkt vara mycket olämpligt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag är motionär i detta ärende och må det tillåtas mig att i denna egenskap yttra några ord, även om åtskilligt av vad jag här vill säga redan sagts och kanske sagts på ett bättre sätt, än jag kan göra det.

Anledningen varför denna motion framkommit, kan naturligtvis, det förstår var och en, icke vara någon annan, än att man vill se till, att om sådan simulation förekommer den verkligen beivras, så att den icke vidare får förekomma, d. v. s. med andra ord, att man bör söka förhindra den. Det finnes väl ändå ingen i denna kammare eller över huvud taget ingen människa, som skulle vilja vara med om, att man icke skall söka förhindra en sådan sak, som att en person uppsåtligen söker att undandraga sig den uppgift, som han har att fylla, genom att angiva felaktiga skäl inför dem, som hava att bedöma detta. Det kan ingen vara med om annat, än att så bör ske.

Låt oss nu se på, hur det i själva verket ställer sig. Jag utgår då ifrån, att det verkligen förekommer simulation, och det kan väl ingen bestrida, att det verkligen gör. Vid en inskrivning eller, för att taga ett enklare fall, vid en övning händer det, att åtskilliga ynglingar få vara med om denna övning, medan en och annan genom att förebära, att han är sjuk, lyckas undandraga sig. Är detta rätt gent emot staten och rätt gentemot alla hans kamrater, som få gå ut på övningen och deltaga i den, under det att de veta, att en och annan kamrat får sitta hemma, därför att han lyckas tryna sig ifrån det? Det är synnerligen dålig moral i att tillåta något sådant, och det är en god sak, om man skulle kunna åstadkomma något, som förhindrade det.

Nu hörde jag i denna diskussion herr Lindqvist uttala, att det är förklarligt, att en och annan söker undandraga sig och komma ifrån, därför att han känner på sig, att han icke är så stark och frisk, att han orkar vara med, och därför anser det vara bättre att vara försiktig och söka komma undan. Men, mina herrar, låt oss se på saken! Kan det verkligen vara rimligt, att det förekommer vid sådana tillfällen, när en stor marsch eller något sådant förestår, att hundratals värnpliktiga sjukanmäla sig? Är vårt svenska folk sådant, att det verkligen skall komma i fråga, att alla dessa just den dagen skola bli sjuka? Det är solklart,

att det icke kan vara på det sättet. Det måste vara något fel i denna sak. Det är givet, att ingen människa vill att man skall släpa ut dem, som icke orka med. Det vore ett stort och beklagligt fel, om det skulle förekomma. Men det är ett lika stort fel att låta folk stanna hemma, därför att de förebära sig vara sjuka, medan kamraterna veta, att de blott vilja smita ifrån och icke äro verkligt sjuka.

*Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)*

Herr Lindqvist framhöll i sitt anförande, att om denna lag kommer till stånd, så skulle de värnpliktiga icke våga vända sig till militärläkaren. Det tror jag är en överdrift. Om de verkligen känna på sig, att de äro sjuka, skulle de då icke vända sig till militärläkaren och framhålla att de äro sjuka? Om å andra sidan militärläkaren blir skeptisk i sådana fall, då det kommer hundratals och anmäla sig sjuka på en viss dag, det kan man sannerligen icke undra på. Därför menar jag, att genom den omständigheten, att faktisk simulation förekommer, så inträffar just det, som herr Åkerman sade, att militärläkaren kanske icke kan fylla sin uppgift så, som han skulle kunna göra, om endast de, som verkligen vore sjuka, komme och anmälde sig.

Herr Lindqvist framhöll vidare, att om en yngling anmäler sig utan att bli sjukskriven, så skulle läkaren taga honom vid örat och leda ned honom i arresten. Men herr Lindqvist, som själv har suttit med i utskottet, tycks icke hava läst, vad utskottet säger, som herr Åkerman också påpekade, nämligen att det icke skall gå till på det sättet. Det är så, att den sjukanmäldes uppgift skall hava blivit lämnad mot bättre vetande, och simulationsbrottet skall bli föremål för domstols avgörande. Däri ligger enligt min uppfattning en mycket stor trygghet för att missbruk icke skola förekomma.

Det skall endast vara från herr Månssons sida, som man skall kunna komma fram med sådana påståenden, som jag knappast vill upptaga till bemötande, nämligen att här skulle råda någon mannamän och att här skulle naturligtvis arbetarens son icke våga anmäla sig, medan den studerade ynglingen och den rike mannens son kunna göra det utan risk. Jag vågar påstå, att så icke alls är fallet, och jag tror icke, att herr Månsson skulle kunna komma med ett sådant påstående, att de s. k. bildade klassernas söner icke hava lika stark ambition i detta fall som arbetarklassens söner. Att det skulle vara någon skillnad härvidlag, är en ren fantasibild och ingenting annat. Den skillnaden existerar icke. Ambitionen kan vara lika stor hos den ena som den andra. Det finnes ingen anledning att komma med påståenden i motsatt riktning, lika litet som man har rätt att påstå, att den ena eller andra myndigheten begär mannamän, såsom herr Månsson påstod.

Herr talman! Jag har till min tillfredsställelse konstaterat, att utskottet velat vara med om något i den riktning, som vi önska. Likaså har jag med tillfredsställelse konstaterat, att vänstern i första kammaren icke följt vänstern i andra kammaren. Att t. ex. en sådan man som herr Alexanderson, som varit när-

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.

(Forts.)

varande vid ärendets behandling, icke står som reservant, det gläder mig, och det synes mig, att de herrar i andra kammaren, som reserverat sig, knappast borde hava gjort det, men det är deras egen affär.

Jag vill slutligen helt kort säga, att någon annan avsikt föreligger icke med motionen, än att komma åt de verkliga simulationsfallen, som faktiskt förekomma i stor omfattning, och detta därför, att det har ett dåligt moraliskt inflytande och icke kan vara rätt att låta en och annan undandraga sig något, som deras kamrater få underkasta sig.

Herr Lindqvist i Stockholm: Herr talman! Jag har nödgats begära ordet i anledning av herr Lindmans fråga till mig, om jag icke läst, vad utskottet har skrivit. Jo, visst har jag det. Men anledningen till att herr Lindman ställer denna fråga till mig är den, att han icke gittat höra på vad jag sade. Hade han gjort det, så hade han icke framställt denna fråga. Jag sade nämligen, att den expert, som var inkallad till lagutskottet, för sin del oförbehållsamt angivit, hur man på militärt håll ville hava denna fråga ordnad, och det skulle vara så, att militärläkaren, när han ansåg simulation föreligga, skulle anmäla detta till militärbefälet, och så skulle befälet bestraffa förseelsen disciplinärt. Nu vet jag mycket väl, att här är avsikten att lägga det på annat sätt. Det var endast en upplysning, som jag gav angående hur militärerna ville hava saken ordnad.

På samma gång vill jag göra en liten påpekan för herr Åkerman, som trodde sig hava hittat ett riktigt guldgruv, då han talade om fallet med simulerad dövhet och ansåg, att detta talade ofantligt mycket för utskottets förslag. Då jag yttrade mig om saken, åberopade jag återigen denne militärläkare, som var inkallad som sakkunnig, och framhöll, att det var han, som förmenade, att det var ofantligt lätt att komma tillrätta med en person, som simulerar dövhet. Han angav också, hur man gick tillväga, och sade vidare, att det fanns en oändlig massa tillvägagångssätt, som användas för att komma tillrätta med dessa personer, som söka simulera. När så är förhållandet, då må jag säga, att det måste hava varit en dålig militärläkare, som behandlade det fall, som herr Åkerman omnämnde, då verkligen en person lyckades bli fri från militärtjänstgöring genom att simulera dövhet. Jag tror, att herr Åkerman bör göra den läkaren en erinran om, att han bör lära sig av den expert, vi hade i lagutskottet, hur han skall gå tillväga, ty han kunde konsten, det sade han.

Nu vill jag emellertid tillägga, att om man skall införa kriminell bestraffning för simulation vid inskrivningar, så blir följden den, att själva försöket skall straffas, och jag tänker mig, att till och med våra jurister äro litet tveksamma, då det gäller att utvidga bestraffningsområdet till att omfatta även försök till brott. Avsikten är emellertid att på varje försök till simulation, även om det icke leder till resultat, så att vederbörande lyckas bli fria

från militär tjänstgöring, skall följa straff, därför att vederbörande begått en ohederlig handling, som man säger. Däri ser jag åter en ännu större våda att ge sig in på en lagstiftning av förevärande slag.

Till sist, herr talman, ber jag att få säga till herr Lindman, att jag tycker fortfarande icke, att det är så märkvärdigt, att det förekommer, att då man står inför en stor fälttjänstövning, där mannen i ledet vet, att han pålägges de största ansträngningar, som man över huvud taget kan kräva av en mänsklig individ, att, säger jag, det då förekommer, att en massa av dem göra ett försök att vädja till läkaren, om han icke vill giva dem intyg på att de äro så beskaffade, att de icke kunna vara med om dessa övningar. Jag kan icke finna, att detta är en ofosterländsk handling, utan det är enligt min uppfattning mänskligt, att sådant inträffar, och icke tycker jag, att samhället är i fara och icke heller militärväsendet, därför att det må tillkomma läkaren att avgöra, om det föreligger sådana fel och brister, att de sjukanmälda verkligen kunna friskrivas.

Jag tror därför, att herr Lindman skjuter över målet rätt väsentligt, när han säger, att det är ofantligt stora faror, som föreligga till följd av berörda förhållanden.

Jag vidhåller mitt förut gjorda yrkande.

Herr Petersson i Lidingö villstad: Herr talman, mina herrar! Vad som uppkallat mig är herr Lindqvists senaste uttalande och den omständigheten, att han i sina båda anföranden åberopat den militärläkare, som var uppkallad i lagutskottet, och därvid begagnat sig av hans uttalanden på ett sådant sätt att man därav får ett intryck så skevt och vrängt, att jag verkligen är ledsen däröver och knappast vet, hur jag skall kunna ställa det till rätta och låta saken få sin riktiga belysning. Den militärläkare, som var uppkallad i utskottet, lämnade där först en redogörelse för saken. Därefter ställdes till honom åtskilliga frågor, vilka kanske voro mer insidiösa, än som jag då för tillfället förstod, och han gav svar på dessa, svar som — det skall jag mycket gärna erkänna — voro i viss mån oförsiktiga. Antagligen skulle han, om han haft anledning att gå dessa frågor närmare in på livet, haft åtskilligt mera att säga, än som nu kom fram. Då han sålunda talade om, att det i regel var ganska lätt att upptäcka, som han sade, en simulant, som låtsade dövhet, gav han den beskrivning härpå, som herr Lindqvist refererat. Men, vad han icke kom att yttra sig om, var de många fall, då det för var och en av oss, även olärda, måste stå klart att det är svårt att upptäcka simulering. Jag skall endast peka på ett sådant fall, som då en värnpliktig använder ett visst slags medicin, som framkallar sjukdomssymptom, vid vilka läkaren omöjligt kan genast avgöra om de bero på sjukdom eller på för tillfället använda medel. Jag kan härutinnan hänvisa till sådana allmänt kända medel som att t. ex. taga digitalis eller sprit och därefter springa

*Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.*

(Forts.)

*Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrifnings-
skyldiga och
värnpliktiga.*

(Forts.)

en stund, innan man går upp till mönstringen. Då står denne unge man inför läkaren med en abnorm hjärtverksamhet av den art att om den vore annat än tillfällig, läkaren måste förklara honom oduglig till krigstjänst. Sådana saker gå verkligen ej alltid så lätt att avgöra. Jag vill därför här inlägga en gensaga mot det sätt, varpå herr Lindqvist gång efter annan begagnat denne militärläkares utsago. Uppenbarligen har hans åberopade yttrande icke täckt *hela* det ämne, som han uttalade sig om. Då till honom riktades en fråga, besvarade han den, men hade han kunnat drömma om, på vilket sätt detta hans svar skulle begagnas här, hade han naturligtvis lagt till åtskilligt, som med ämnet stått i det sammanhang att det kunnat belysa fallen även från andra sidor och åstadkommit full jämvikt i det svar han gav. Herr Lindqvist — det anser jag mig oförhindrad att säga efter det sätt, varpå han begagnat militärläkarens uttalande — uttryckte också sedermera sin synnerliga belåtenhet över vad denne sagt, ty, förklarade han, det skulle han nog komma att använda i kammaren.

För övrigt skulle jag ha åtskilligt att säga i anledning av vad herr Lindqvist anförde, men jag inskränker mig till att anmärka, att han gång på gång talat om, hurusom lagen skulle bli ett hinder för de värnpliktiga, som verkligen känna sig sjuka eller åtminstone tro sig ha något ont, att gå till läkaren. Det är så långt ifrån att något sådant kan bli fallet, som man vill ha i lagbudet inryckt, att det gäller endast om dem, som simulera d. v. s. som handla mot bättre vetande. Vad man således vill åstadkomma är, att endast sådana, som verkligen tro sig ha något ont, gå till läkaren, men däremot vill man gallra ut, så långt det är möjligt, sådana, som emot bättre vetande och endast för att skaffa sig en permission, som de vilja ha, men inte kunna få annars, i onödan upptaga läkarens tid.

Jag får säga, att siffrorna och statistiken — jag har anført åtskilligt i den vägen — visa, att förhållandena verkligen äro sådana, att det är ytterst angeläget, att någonting i tid blir gjort. *Allt* kan inte vinnas genom lagstiftningen, men åtskilligt kan vinnas, och *det* vinnes alltid, att det blir i lagen fastslaget, att det icke är lojalt, icke tillbörligt att genom osant föregivande undandraga sig den tjänst, kronan kräver.

Herr Hamilton: Herr talman! Tyvärr har i vårt land under senare åren insmugit sig en benägenhet att vilja ansluta sig till den s. k. knutpiskepolitiken. Man tror sig kunna genom skärpt lagstiftning, genom hot om höga straff uppfostra det svenska folket, även den uppväxande ungdomen. Man frågar sig verkligen: är det av behovet påkallat att i detta fall skärpa straffbestämmelserna? Från och med förra året har ju vederbörande ingen skyldighet vid en värnpliktigs inskrifning att ovillkorligen antaga eller kassera honom, utan kan det slutliga avgörandet uppskjutas under de närmaste åren. Sålunda om läkaren

misstänker simulation, kan den värnpliktige inkallas påföljande år. För övrigt är det väl sällan som simulanterna lyckas, och det stora antal, som bli kasserade under den tid de fullgöra sin värnplikt, ger vid handen, att man antagit många fler, än som borde ha godkänts.

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Fort.)

Vad nu beträffar simulationen vid regementena, så kan det mycket väl hända, att en värnpliktig där kan känna sig svag, men han vill likväl icke underlåta att fullgöra sin exercis, då den sker på kaserngården eller under liknande förhållanden. Han känner sig däremot för dålig för att deltaga i långa marscher och därför anmäler han sig som sjuk, när en sådan skall företagas. Man bör naturligtvis vidtaga alla åtgärder man kan för att hindra simulering, men man bör inte gå längre därvidlag, än som är nödvändigt.

Jag tror inte heller man har rättighet under våra dagar att misstänka den svenska ungdomen för att vilja simulera sjukdom. Man måste erkänna, att den har just under mobiliseringen ådagalagt en plikttrohet, som är beundransvärd. Jag erinrar mig, huru som vid en försöksmobilisering, som ägde rum för något år sedan, en kontingent uti Västerbotten — jag tror den var från Sorsele — hade för att infinna sig å mobiliseringsorten i tid tillryggalagt tretton mil under tjugufyra timmar på cykel. Och jag kommer också ihåg, med vilken iver våra ynglingar nere i Skåne, då de 1914 kallades under fanan, skyndade för att komma till lägerplatsen. De inväntade icke ens tågens avgång från deras närmaste station utan sökte upp stationer, som lågo ganska avlägset därifrån, för att komma fortare till Karlskrona, som är vår mobiliseringsort.

Jag håller före, att rätta sättet att få en god anda i detta avseende bland de värnpliktige vore att försöka skapa förtroende mellan befäl och värnpliktige, och kan man åstadkomma det, tror jag inte, att man behöver tillgripa sådana medel som av lagutskottet föreslagits.

Häruti instämde herr *Runefors*.

Herr Liljedahl: Jag skall icke med många ord förlänga debatten, men då jag har en 25-årig erfarenhet i denna fråga, må det tillåtas mig att yttra några ord.

Jag är anhängare av straffbestämmelser för simulation av inskrivningsskyldiga vid inskrivningsförrättningen, men motståndare till straffbestämmelser för simulering under vapenövningstiden. I senare fallet har min erfarenhet givit mig vid handen, att de svårigheter, som här föreligga, icke äro större än att de kunna bemästras medelst befälets folkuppfostrande intresse.

Man måste skilja mellan två slags simulation under vapenövningstiden, dels *omedveten*, som förekommer oftare än man tänker, och dels *medveten* simulation. Jag skall bara taga ett enda exempel. Jag minns en gång, att det vid det kompani, vars chef

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)

jag är, i början av ett rekrytmöte vid ett tillfälle var många sjuk-anmälda. Jag talade vid dem och undersökte deras krämpor. De hade ont i huvudet och hade hosta och litet av varje. Jag sade åt dem: »kommer ni ut i exercis i friska luften och solskenet, så skall ni få se, att huvudvärken går bort». Jag resonerade med var och en av dem, och de gingo in på att fresta exercisen en timma. När denna timma var gånngen, frågade jag dem, om de ville gå till läkaren, som jag ju inte hade rätt att hindra dem ifrån. Då svarade de allesammans: »nej nu behöves det inte, vi känna oss mycket bättre».

Vi måste komma ihåg den låga ståndpunkt, som vårt svenska folk intar i fråga om hälsovård, i fråga om de mest primitiva kunskaper om huru man skall sköta sin hälsa. Denna okunnighet är allmänt utbredd bland de värnpliktiga. Och det är oftast så, att just plikt känslan är orsak till att man söker befrielse. Den sjuk-anmälde känner, att han icke kan utstå strapatserna under en lång marsch på kanske fyra mil. Då menar han det vara sin plikt att anmäla sig och söka befrielse från marschen och hoppas kunna gjort det bättre nästa gång. Jag har funnit många sådana tillfällen, då ren okunnighet i hälsovård, okunnighet om huru i regeln just dessa militära övningar verka, är orsaken till sjuk-anmälningen. Denna okunnighet är som sagt mycket allmänt utbredd. Saken kan regleras mycket enkelt, om befälet icke av bekvämlighetsskäl lägger allt detta på militärläkaren. Kompanichefen skall vara skyldig, att, när han får dagkorpralens rapport, att så och så många äro sjuk-anmälda, inte utan vidare låta dem gå ned till läkaren. Läkaren har tolv kompanier att undersöka, men kompanichefen har endast ett att sköta om. Om varje kompanichef talar personligen med de sjuk-anmälda och sätter sig in i deras förhållande, så behöva inte militärläkarna få en uppsjö på inbillningssjuka. Det är kompanichefens skyldighet att före läkarebesiktningen taga notis om hur det är. Och då är det många krämpor, som han kan bota själv med goda råd och genom att tala med pojkar. Bli de vänligt behandlade och göras övningarna intressanta, så blir det inte många sjuk-anmälda. Den regementschef, som jag för några år sedan hade glädjen att stå under, gjorde på det sättet, att han infordrade sjukrapporter från alla kompanierna. Och sedan sammankallade han kompanicheferna och sade: »Vid kaptns kompani är det dubbelt så många sjuk-anmälda som vid det och det kompaniet.» Och han gav kompanicheferna en allvarlig tillsägelse att göra övningarna så intressanta att inte pojkar sjuk-anmälde sig i onödan.

Det är, som herr Lindman mycket riktigt framhöll, huvudsakligen de långa marscher, som åstadkomma så många sjuk-anmälda. Jag har haft erfarenheter i den riktningen också. Jag skulle en gång företaga en mycket lång marsch med kompaniet. Det var många, som sjuk-anmälde sig och bland dem några, som jag misstänkte inte verkligen voro sjuka. Jag sade: »Naturligtvis få ni gå till läkaren, och om läkaren befriar er, få ni stanna

hemma. Men marschen skall ni göra. Den ingår i er utbildning, och jag är ansvarig för att ni bli utbildade så, att ni kan utstå strapatserna, därför få ni sedan, när ni blivit fullt friska, göra en extra marsch, som lägges mellan två ordinarie marscher. Det verkade. De flesta gjorde marschen och detta utan minsta olägenhet. Om befälet inte lägger sig på latsidan, går det att bemästra de svårigheter, som uppstå i denna fråga.

Däremot när det gäller inskrivningsskyldiga, kan jag inte finna annat, än att det är fullt riktigt, vad som här framhållits, att det är otillständigt, att lagen skall tillåta personer, om vilka man vet överallt i hemorten, att de ha listat sig undan värnplikten, gå straffria och till ett dåligt föredöme för andra.

I överensstämmelse med vad jag yttrat tillåter jag mig framställa yrkande om bifall till utskottets hemställan med uteslutande av de straffbestämmelser som röra simulation under vapenövningen. Jag ber alltså, herr talman, att få framställa yrkande om bifall till utskottets hemställan med uteslutande av orden »eller av krigsman under vapenövningstiden».

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Vid behandlingen inom utskottet av detta ärende har jag inte kunnat bli övertygad om att någon lagstiftning här är behövlig. Det har förnt talats om den militärläkare, som biträdde utskottet vid behandlingen av detta ärende, och det har meddelats att några nya straffbestämmelser för simulation vid inskrivningsförrättning visst icke vore behöfliga. På min fråga, huru det kunde vara, svarades det, att numera ha läkarna så många hjälpmedel, så att i de flesta fall kan man upptäcka simulationen. Så herr Liljedahl synes ha en fullkomligt olika uppfattning mot vad denne militäröverläkare hade. Vad åter beträffar simulation bland de värnpliktiga, när de vapenövas, var det mera svårt att upptäcka denna simulation. Dock hade det visat sig, såsom herr Liljedahl sade, att det är mycket olika, beroende på hurudant befälet är. Det rekommenderades inom utskottet och sades att det kunde med största fördel gagnas mera humanitet från befälets sida och bättre förståelse för de värnpliktiga, än vad nu många gånger är fallet, och att simulation därigenom antagligen skulle minskas ganska väsentligt, om den icke riktigt upphörde. Om jag fattade denne militärläkare rätt, som biträdde utskottet, så var han visst inte för, att man skulle gå den väg som utskottsmajoriteten här har föreslagit. Det är alldeles riktigt, som man här sagt, att det var hans bestämda uppfattning, att det enda verksamma botemedlet mot dylika försök att slippa ifrån tjänstgöring vore, att straff i disciplinväg kunde på anmälan av militärläkare omedelbart ådömas och verkställas. Utan att man fick denna bestämmelse syntes det icke honom vara till någon nytta att göra någon ändring.

Den kompromiss, som av herr Liljedahl här föreslogs, förefaller mig vara från vår sida fullkomligt oantaglig, då man med bestämdhet sagt från sakkunnigt håll, att vad denna simulation

Ang. åtgärder
mot simula-
tion bland
inskrivnings-
skyldiga och
värnpliktiga.
(Forts.)

Ang. åtgärder beträffar kommer man alltid till rätta med den. Då tycker jag inte att det finnes någon anledning för kammaren att gå på den linjen.

med simula- tion bland inskrivnings- skyldiga och värnplikliga. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vår reservation och avslag på utskottets hemställan.

(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den utlåtandet vidfogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Liljedahl under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den under 2:o) avgivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 29, bifaller den utlåtandet vidfogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 129 ja mot 66 nej, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den utlåtandet vidfogade reservationen.

§ 13.

Lagutskottets nu föredragna utlåtande, nr 30, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om de med medlemskap i svenska kyrkan förenade rättigheter och skyldigheter, blev av kammaren godkänt.

§ 14.

Ang. lag om skyddskopp- ympning m. m.

Härefter förelåg till avgörande lagutskottets memorial, nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande nr 22 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyddskoppympning, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 127 och 128 §§ i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914, dels ock åtta i förstnämnda ämne väckta motioner.

I utlåtandet, nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 32 med förslag till lag om skyddskoppympning, dels Kungl.

Maj:ts proposition nr 33 med förslag till lag om ändrad lydelse av 127 och 128 §§ i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914, dels ock med anledning av förstnämnda proposition väckta motioner, hade lagutskottet hemställt 1:o att riksdagen måtte antaga förslag till lag om skyddskoppypmpning med den lydelse, utskottets berörda utlåtande innehölle, 2:o) att Kungl. Maj:ts proposition nr 33 måtte av riksdagen bifallas, samt 3:o) att de i ärendet väckta motionerna, därest de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet sålunda hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

Vid behandling av detta utlåtande hade första kammaren bifallit utskottets hemställan, varemot andra kammaren, med bifall till samma hemställan i övriga delar, för sin del beslutat följande tillägg till 2 § av utskottets förslag till lag om skyddskoppypmpning:

»Ympningsplikt enligt 1 mom. föreligger icke i de fall, att den, som är ansvarig för barns befordrande till ympning inom tiden för ympningspliktens fullgörande vid personlig inställelse, i Stockholm hos överståthållarämbetet, i annan stad hos magistraten och på landet hos kronofogden eller länsmannen i orten, avgivit skriftlig försäkran på heder och samvete, att han anser skyddskoppypmpningen kunna medföra skada för barnets hälsa, därjämte bifogande intyg av tjänsteläkare inom distriktet, att han vid personlig inställelse med denne rådgjort om sina betänkligheter.»

I ändamål av sammanjämkning hemställde nu utskottet i förevarande memorial, att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, första kammaren i fråga om 5 § och andra kammaren i fråga om 2 och 5 §§ i lagen om skyddskoppypmpning, måtte antaga följande lydelse av dessa paragrafer:

2 §.

Barn skall undergå skyddskoppypmpning senast under det kalenderår, då det fyller sex år.

5 §.

1 mom. Ympningsplikt enligt denna lag föreligger icke beträffande den, som förut haft smittkoppor eller som tre gånger eller någon gång efter början av de närmast föregående fem kalenderåren här i riket undergått vederbörlig skyddskoppypmpning.

2 mom. Från skyddskoppypmpning skall den undantagas, som vederbörande ympare å ympnings- eller besiktningsmöte eller eljest vid av honom företagen undersökning finner till följd av sjukdom eller sjukdomsanlag eller allmän saghet kunna komma att erhålla men av ympningen eller beträffande vilken i sådant hänseende företes intyg av tjänsteläkare.

Undantagande från ympning gäller för ett år i sänder. Om efter nämnda tid ympningsplikt föreligger och förlängt undanta-

Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

gande från ympning sökes, skall undersökning ånyo ske eller nytt läkarintyg företes om förhållande, som förut nämnts.

Undantagande medgives i fråga om ympningsplikt enligt 3 § a), b) eller c) eller 4 § tredje stycket av vederbörande chef, i fråga om ympningsplikt enligt 3 § e) av direktören för anstalten samt eljes av vederbörande ympare.

3 mom. Säger sig någon, som är ansvarig för barns befordran till ympning enligt 2 §, hysa farhåga för, att ympningen skall för barnet medföra ohälsa, som ej är blott tillfällig, och måste det med hänsyn till av sökanden förebragta omständigheter antagas, att sådän farhåga har sin grund i personlig erfarenhet om något fall av dylik ohälsa, som inträffat i samband med ympning av barn, må, i den ordning nedan sägs, barnet undantagas från ympning enligt nämnda §.

Den, som av nu nämnd anledning vill hava barn undantaget från ympning, göra skriftligen ansökning därom hos medicinalstyrelsen senast under det kalenderår, då barnet fyller 5 år. Innan ansökningen göres, åligger det sökanden att personligen inställa sig i Stockholm inför överståthållarämbetet, i annan stad inför magistraten och på landet hos kronofogden eller länsmannen i orten samt förebringa utredning angående skälen för sina betänkligheter mot ympningen. Protokoll skall föras över vad vid sökandens inställelse förekommit, och har sökanden att vid sin ansökning föga utdrag av detta protokoll.

Finner medicinalstyrelsen vid prövning av ansökning, som rätteligen skett, sådana skäl icke vara förebragta, att undantagande från ympning må meddelas, har styrelsen att underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Vid memorialet fanns emellertid fogad reservation av herrar *Gezelius, Dahl, von Sydow, Permansson* och *Holmdahl*, vilka ansett sig icke kunna biträda utskottets sammanjämningsförslag.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr Bäckström yttrade: Herr talman, mina herrar! Ehuru motionär i den föreliggande frågan och ingalunda i allo belåten med det förslag till vaccinationslag, som utskottet framlagt, ville jag icke förlänga debatten vid ärendets första behandling med något yttrande, utan nöjde mig då med att instämma i herr Erikssons i Grängesberg anförande. Då av allt att döma det nu framlagda sammanjämningsförslaget har utsikt att bli godtaget, måste jag upptaga kammarens tid för några ögonblick.

Det nu genom sammanjämnningen framkomna förslaget till samvetsklausul är ju föga bättre än det Kungl. Maj:ts proposition i detta avseende innehöll, ehuru en i min motion framhållen olägenhet undanröjts därigenom, att den personliga inställelse och utredning rörande stöd för ansökan om befrielse från ympning må

på landet få ske icke blott hos kronofogde utan jämväl hos läns- *Ang. lag om skyddskopp- ympning m. m.*
mannen i orten samt att ansökan om nämnd befrielse må ske sist
under det kalenderår, då barnet fyller fem år.

Vad som emellertid i ej ringa mån bidragit att göra mig mera försonligt stämd mot den föreliggande vaccinationslagen, äro de av utskottet föreslagna hygieniska förbättringarna i det kungl. förslaget. Erkännandet av, att ympningstvånget icke är fritt från varje risk, har ju föranlett utskottet att skärpa kompetensfordringarna för ymparna, så att vaccinering må kunna verkställas endast av den, som äger behörighet att utöva läkarkonsten, och i nödfall vid hotande smittkoppepidemi av medicine kandidat, som undergått föreskriven kurs i skyddskoppympning. En sådan lagstiftning måste ju givetvis verka mycket betryggande, då man vet, huru därutinnan för närvarande är beställt på många håll.

Godtages nu, såsom jag tror, detta lagförslag, så måste regeringen, medicinalstyrelsen och riksdagen också ta konsekvenserna av lagen och ordna läkarfrågan, som för vissa delar av Norrland länge varit skriande eftersatt.

Jag vill i detta sammanhang blott erinra om, att läkarbefattningarna i Bjurholms samt Malå extra provinsialläkardistrikt varit ledigannonserade år efter år utan att läkare annat än för ett fåtal veckor kunnat erhållas under hela denna långa tid, och detta oaktat riksdagen till och med beviljat tilläggsanslag för båda de ifrågavarande tjänsterna. I Bjurholms extra provinsialläkardistrikt t. ex. skötes läkarbefattningen för närvarande av provinsialläkaren i Nordmaling, vilken en gang i månaden har mottagning i Bjurholms kyrkby och dessutom på rekvisition företar sjukbesök i särskilda fall. Färden blir då stundom 100 kilometer och däröver, d. v. s. 200 kilometer fram och åter, och detta med landsvägsskjuts, och icke ens detta fortskaffningsmedel står alltid till buds. Då läkaren ifråga har att uppehålla praktiken inom tre å fyra socknar med en folkmängd av 16- å 18,000 personer spridda på en yta av ungefär 33 kvadratmil och i ena gränslinjen av området ligga en större kyrk- och handelsplats, ett bruk, två stora sågverksorter, en större cellulosafabrik, en länets sinnesslöanstalt och husmoderskola samt en sjukstuga, belagd i lika stor utsträckning som ett mindre lasarett, då måste man, även om man vet vilken förmåga till otroliga arbetsprestationer, den nuvarande läkaren verkligen äger, fråga sig, huru det skall ordnas, då ympningsarbetet lägges till allt det övriga, som läkaren har att ombesörja på ett så vidsträckt område och bland en så talrik befolkning. Skall det måhända sluta med, att medicinalstyrelsen själv får börja söka dispens från vaccineering?

Jag vill med det sagda ha lagt vederbörande på hjärtat att i tid bereda sig på konsekvensen av det föreliggande lagförslagens antagande genom att ordna så, att samtliga extra provinsialläkardistrikt i Norrland erhålla legitimerade läkare, vare sig detta skall ske genom distriktens förändring till ordinarie eller genom att läkartaxan höjes eller att det blir ytterligare ökat statsbidrag

(Forts.)

Ang. lag om
skyddsskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

till tjänsterna i fråga eller, om ej något av detta låter sig göra, åläggande för nyutexaminerade läkare att för viss tid åtaga sig tjänstgöring i missgynnade distrikt. Det är staten ovärdigt att låta det fortgå som hittills skett beträffande åtskilliga läkardistrikt i övre Norrland.

Jag vet, att regeringen redan upptagit denna viktiga fråga. Men början lovar sannerligen icke gott. Herr civilministern har ju anmodat medicinalstyrelsen att verkställa utredning angående lämpliga åtgärder för undanröjande av de svårigheter, som det här gäller. För frågans ordnande har man tänkt sig en förhöjd tjänstårsberäkning för läkare, som ta anställning å dessa mindre eftersökta platser. Enligt en redogörelse i en dagens tidning — och det är icke minst den, som här uppkallat mig — har medicinalstyrelsen vid behandlingen av detta spörsmål kommit till följande verkligt byråkratiska resultat, som vittnar om allt annat, men alls intet om värdande av allmänhetens intressen. Ty vad säger medicinalstyrelsen om en så ringa reform i syfte att om möjligt betjäna de missgynnade?

Jag måste i detta sammanhang be att få fästa kammarens uppmärksamhet på denna sak? Jo, styrelsen har funnit, »att åtgärden visserligen kan synas medföra vissa fördelar men anser dock, att densamma i verkligheten bleve till mera skada än gagn». Ja, så resonerar man; de missgynnades ställning får vara en bisak, och de upprörande fall, då personer fått dö uteslutande i följd av att läkare ej stått att tillgå, tyckas här betyda intet. »Om provinsialläkarna i de mera avlägset belägna distrikten finge fördelaktigare tjänstårsberäkning, skulle detta», säger medicinalstyrelsen vidare, »givetvis vara ägnat att i någon mån underlätta dessa distrikts besättande med lämpliga innehavare. Härvidlag torde emellertid säkerligen inträffa, att dessa komma att stanna endast en kortare tid, då tjänsterna i fråga huvudsakligen betraktades såsom passageplatser för förvärvande av de med tjänsterna förenade höga meriterna». Men man måste då fråga sig: begriper då icke kungl. medicinalstyrelsen, att det är bättre att ha läkare, om än med täta ombyten, än att vara alldeles utan? Och skall icke medicinalstyrelsen själv vara med om reglerandet av flyttningarna?

Sedan fortsätter medicinalstyrelsen: »En av följderna torde sålunda bli, att unga läkare med genom förhöjd tjänstårsberäkning hastigt förvärvade meriter vid sökande av mera begärliga distrikt skulle komma att intaga en alltför gynnsam ställning gentemot medsökande med i medicinskt avseende lika väl eller bättre kvalificerad tjänstgöring.» Men om nu dessa eftersatta läkardistrikt i Norrland verkligen äro ett sådant Sibirien, som de med orätt från läkarhåll utmålats vara, då måste väl den läkare, som tar plats där, ha något vederlag. Detta är ju alldeles riktigt. Det måtte emellertid inte vara så farligt i dessa läkardistrikt, och vi ha ett levande vittnesbörd härpå i doktor Hellberg i Lycksele, som just bor i dessa farliga orter. Han är ju trots sin ålder ung-

domlig och livlig och har spänstig vigör. Jag förstår nu, att man skall säga, att han får så långa tider vara borta från sitt Lycksele, att detta fall icke här gärna kan återopas. Jag vill däremot hänvisa till en av kammaren känd auktoritet, nämligen herr Lindhagen, som ju har gjort gällande den meningen, att luften här i riksdagen varken ur fysiologisk eller moralisk synpunkt är hälsobringande.

Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

Medicinalstyrelsen säger vidare i fortsättningen: »Den kortvarighet i innehavandet av ifrågavarande tjänster, som med all sannolikhet bleve en följd av den ifrågasatta åtgärden, skulle vidare hindra tjänsteläkaren att erhålla den av många skäl önskvärda kännedom om distriktsinvånarnas personliga förhållanden, som han genom en längre tids vistelse i samma distrikt kunde förvärva.» Det är märkvärdigt, att medicinalstyrelsen kan uttala sig på detta sätt; styrelsen ställer ju här det bästa som fiende till det goda men det bästa får icke bli fiende till det goda i ett sådant fall. I Bjurholm hade vi sistlidna sommar en ung läkare några veckor, och jag vågar försäkra, att det icke kunde förmärkas några sådana svarigheter, som medicinalstyrelsen här ställt i utsikt. Redan från första dagen kom han och allmogen där uppe mycket väl överens och förstodo varandra utmärkt. Det finnes ingen anledning att här hysa någon farhåga. Norrlänningen är ju pigg och vaken, och en läkare är ju en bildad karl, så att det reder sig nog.

Medicinalstyrelsen säger sedan vidare: »En annan olägenhet av särskild tjänstårsberäkning för vissa distrikt bleve de svårigheter, som komma att uppstå vid värdesättandet av de med tjänstgöringen förenade olägenheter, vilka skulle berättiga till förhöjd tjänstårsberäkning. Även skulle det bli mycket svårt att uppdraga gränsen mellan de distrikt, som skulle komma i åtnjutande av förmånligare tjänstårsberäkning — varpå säkerligen även åtskilliga utom Norrland belägna distrikt komma att göra anspråk — samt övriga distrikt.» Slutligen framhåller även medicinalstyrelsen, att »införande av förhöjd tjänstårsberäkning i en del distrikt skulle medföra, att andra för närvarande något mera eftersökta distrikt skulle komma att sakna sökande». Ja, så låter det, när man verkligen vill, att ingenting skall åtgöras, men saknar mod att tala rent språk.

Medicinalstyrelsen slutar med att säga: »Vad som behövs är följaktligen åtgärder ägnade att öka tillströmningen till provinsialläkarbanan över huvud taget.» Ja, gärna det! Men medicinalstyrelsen bör icke blott se på kårens intressen, utan även på allmänhetens. Medicinalstyrelsen får icke hänga upp sig på små, jag skulle vilja säga strunt detaljer, utan se frågan i stort.

Med anledning av det yttrande, som medicinalstyrelsen i detta ämne avgivit, har man verkligen rätt att hysa farhågor för vad som skall bliva åtgjort från vederbörandes sida för läkarfrågas ordnande i Norrland. Jag dristar mig nu — och jag är tacksam för, att herr civilministern är närvarande — att på grund av det anförda vädja till *regeringen*, ty det är den, som enligt mitt för

Ang. lag om
skyddsskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

menande här måste ingripa, att den med det allra första på allvar ville ta itu med läkarfrågans ordnande å vissa platser i Norrland. Utvägar måste finnas, vilka de nu än må bliva, ty det kan icke få fortsätta såsom det nu är, då tillståndet måste betecknas såsom upprörande.

Med förhoppning om, att vaccinationslagen rent av framtvingar de nu såsom behövlige påpekade åtgärderna, får jag resignera och tror även om denna lag, att den i så fall har något gott med sig, Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

Härpå anförde

Herr Wikström: Herr talman! Kammaren har nu fått höra en norrlänning, som blivit till hälften omvänd, och det kanske då är skäl, att kammaren även får höra en, som icke blivit omvänd. Såsom herrarna redan funnit, har lagutskottet fullgjort sin sammanjämningsuppgift på det sättet, att man i huvudsak tagit Kungl. Maj:ts förslag till samvetsklausul, d. v. s. det förslag, som under den sista debatten med all rätt betecknades såsom »ett spektakel» och en »gyckelparagraf» och som då — jag tror mig nästan kunna säga, i anständighetens namn — avvisades av lagens både vänner och motståndare. Det är emellertid hopplöst nu, såsom många gånger eljest, att försöka resa något motstånd mot vad ett ämbetsverk och alla dessa auktoriteter vilja men jag kan i alla fall icke neka mig nöjet att begagna det tillfälle, som nu gives, att säga mitt hjärtas mening, icke så mycket om själva lagen i och för sig, som om de medel och de metoder, som kommit till användning för lagens genomtrufande och vilka äro ungefär samma medel och samma metoder, som så ofta komma till användning, när det gäller att tvinga oss att böja oss för sakkunnigvalde och ämbetsmannabyråkrati.

Jag skall till en början försöka mina svaga krafter på uppgiften att slå sönder själva det fundament, den huvuddogm, om uttrycket tillåtes, varpå lagens förfäktare här byggt så gott som hela sin bevisföring. Deras ståndpunkt kan formuleras ungefär så: Denna vaccinering är en medicinskt-vetenskaplig fråga, och följaktligen ha vi lekmän ingenting annat att göra än att taga vårt förnuft till fånga under trons lydnad och böja oss för alla de åtgärder, som av vetenskapsmännen föreslås beträffande denna vetenskaps tillämpning i praktiken. Detta är vad man först och sist håller på.

Det är ju emellertid icke vår medicinalstyrelse och våra medicinalråd, som ha utexperimenterat och upptäckt vaccinen; den upptäcktes för länge sedan av en herre, som heter Jenner. Huru har nu vår medicinalstyrelse blivit delaktig av denna märklige vetenskapliga upptäckt? Jo, såvitt jag förstår, har det tillgått på det sättet att medicinalstyrelsens medlemmar läst sig till sitt vetande ur böcker, som handlat om denna upptäckt. Men det är ju ingen hemlighet som är fördolt för lekmän och uppenbarad

endast för de vise och förnumstige. Samma böcker ha även vi lekmän tillfälle att läsa, och jag tänker, att det finnes väl ingen här i kammaren, som icke läst om denna upptäckt åtminstone så mycket, som har någon den allra ringaste betydelse för ett ståndpunktstagande till det lagförslag, som här föreligger.

Ha våra nu levande medicinska auktoriteter haft tillfälle att experimentera och utröna och på praktisk väg förskaffa sig vishet om vaccinens verkningar, huru mycket den skyddar och huru länge o. s. v.? Det är endast mycket obetydligt, och de rön, de gjort i detta avseende, ha vi, åtminstone i den mån de på något sätt tala till förmån för vaccineringen, också fått del av. Men i övrigt ha de inhämtat all sin kunskap om denna fråga genom broschyrer, böcker och statistik från olika länder. Precis samma broschyrer, böcker och statistik ha stått även oss till buds. Såvitt jag kan förstå, ha vi således haft alldeles samma material att bygga vårt omdöme på, som kungl. medicinalstyrelsen själv. Jag skulle då vilja fråga: vad är det då för mysteriös hemlighet, som medicinalstyrelsen sitter inne med i denna fråga, som vi icke fått del av eller som vi icke begripa?

Därmed må nu vara huru som helst; det är i varje händelse oriktigt att, när det föreligger en fråga, i vilken det ingår ett eller annat vetenskapligt moment, resonera som så, att eftersom lekmannen icke kan bedöma den vetenskapliga delen av frågan, så är man också absolut tvungen att böja sig för vetenskapsmännens omdöme, även när det gäller vetenskapens omsättande i praktiken och i det levande livet. Detta är dock en alldeles oriktig och orimlig lära, vars giltighet jag fullständigt bestrider.

Jag skall här be att få göra ett litet tankeexperiment för att förklara vad jag menar. Jag tänker mig, att vi hade ett centralt ämbetsverk för exempelvis brandväsendets ordnande i Sverige och att detta ämbetsverk naturligtvis sköttes av landets skickligaste fackmän och vetenskapsmän på detta område. Det skulle då aldrig falla mig in att sasom lekman inlåta mig i någon diskussion med dessa om den vetenskapliga sidan och de vetenskapliga finesserna i fråga om brandsläckningsväsendet. Jag skulle erkänna, att i fråga om den vetenskapliga förklaringen av värmets och eldens fenomen o. s. v. vore jag alldeles bakom flötet; jag skulle erkänna, att jag glömt bort de kemiska formlerna för vattnets sammansättning och jag skulle icke alls kunna vetenskapligt förklara, huru t. ex. vatten kan ha förmåga att släcka eld. Men om dessa vetenskapsmän sade mig, att vatten i alla fall är ett utmärkt och effektivt eldsläckningsmedel, skulle jag tro dem; bland annat därför, att jag själv sett, att om man slår vatten på eld, så slocknar denna. Om nu dessa vetenskapsmän vidare förklarade, att hus, som äro blöta och fuktiga, vore mindre eldfarliga än torra hus, så skulle jag blott säga: ja mina herrar, jag tror er fullkomligt! Men om de sedan fortsatte ungefär såhär: »Det är ett mångtusentårigt vetenskapligt faktum, att vatten släcker eld, och det är vidare ett oomkullrunkligt vetenskapligt faktum, att fuktiga hus

*Ang. lag om
skyddsskopp-
ympning m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

äro mindre eldfarliga än torra; alltså fordra vi i samhällets intresse att lagstiftningen skall giva oss rätt och möjligheter och medel att vattenbespruta alla trähus här i landet och på det sättet hålla dem ständigt fuktiga för att skydda oss mot eldsvådor, då skulle jag säga *nej!* Och även om herrar Edén, Branting, Lindman och Hallén m. fl. sade, att det vore förmätet av mig såsom lekman att opponera mig mot sakkunskapen, så skulle jag i alla fall säga *nej*. Även om jag icke kunde på något sätt vetenskapligt eller logiskt motbevisa deras påståenden, och även om de finge hjälp av andra vetenskapliga spåmän, som sade, att vi hade att motse en torr och het och följaktligen eldfarlig sommar och att man därför nödvändigt borde bespruta husen med vatten, så skulle jag ändå säga *nej*. Och jag skulle göra det i den fulla förvisningen, att det trots allt var mitt bondeförstånd som i detta fall representerade den riktiga och förnuftiga ståndpunkten. Tillämpningen på den föreliggande frågan ger sig själv. Jag protesterar mot, att man på detta sätt söker tvinga oss att böja oss för denna »sakkunskap», så fort man kan med mer eller mindre skäl peka på, att det föreligger ett vetenskapligt moment i frågan. Det är en auktoritetskult, som är farlig och som också har farliga följder med sig.

Sedan jag således förbehållit mig rätten att med mitt lekmanaförstånd bilda mig ett omdöme i denna fråga, vill jag säga, att vid sammanjämkningen mellan detta lekmanaomdöme och denna sakkunskap ha vi å vår sida verkligen gått så långt, som vi kunnat gå, även om vi få den samvetsklausul, som vi begärt. Nog har sakkunskapen fått sitt och mera därtill.

Av de studier jag försökt göra i denna fråga så har jag beträffande vaccinationens skyddande verkningar, kommit till den bestämda uppfattningen, att icke är den på långt när av den effektivitet och betydelse som »sakkunskapen» påstår. När man jämför all denna statistik från olika länder och särskilt statistiken från vårt eget land, är det påfallande huru dålig överensstämmelse det i själva verket är, mellan å ena sidan huru skyddskoppssympningen bedrives eller underlates, och å andra sidan antalet smittkoppsfall. Jag tror nog, att denna skyddskoppssympning har *någon* inverkan, men denna är icke på långt när så stor, som man vill ge den sken av att vara. Däremot är det alldeles uppenbart att det är de allmänna sanitära och hygieniska förhållandena i landet, som spela den alldeles avgjort dominerande rollen beträffande möjligheten för landet att skydda sig i detta fall. Den obligatoriska vaccineringen såsom preventivt skyddsmedel tror jag därför har rätt liten betydelse i stort sett. Vid inträffande epidemier är det också tydligt, att det är möjligheten till en snabb och effektiv isolering, som är det väsentliga. Men jag tror också, att vaccinationen just då, när det gäller en viss till tid och plats bestämbar smittofara, kan ha sin betydelse och sitt berättigande.

Jag har emellertid icke dragit konsekvensen av denna min uppfattning, utan böjer mig för sakkunskapen och är med om in-

förande av obligatorisk vaccinerings, och de som ännu mindre än jag tro på vaccinationens verkan som skyddsmedel, ha jämväl böjt sig.

Ang. lag om
skyddskopp-
ympling m. m.
(Forts.)

Beträffande vaccinationens hälsofarlighet vill jag säga, att därom ha vi aldrig fatt någon utredning, på vilken man kan grunda ett omdöme i denna sak, men faktum är dock, att sakkunskapen där svävar på målet på ett sätt, som tyckes mig betänkelig nog. Vid samtal med läkare har jag hört även sådana, som äro allra mest tvärsäkra på, att vaccinationen i och för sig är absolut oskaddlig, medgiva, att samtidigt med det vaccinationen åtföljande sjukdomstillståndet med feber, kan det inträffa andra sjukdomar hos den vaccinerade och att därvid lätt komplikationer kunna uppstå, som kunna medföra framtida ohälsa eller död. Under *alla* omständigheter är således vaccinationen *icke* ofarlig. Och då tycker jag verkligen att jag har rätt, att så gott jag kan, söka bilda mig ett omdöme på vilken sida risken är störst, smittkoppsrisken eller vaccinationsrisken. Jag ber att få påvisa, att även om man går ut ifrån att vaccination utgör ett mer eller mindre säkert skydd en tio år framåt, så har dock i alla tider en stor del av svenska folket gått omkring utan det skydd, som vaccinationen innebär, och gör så allt fortfarande, men icke dess mindre har antalet sjukdomsfall i smittkoppor gått ned, så att det nu utgör ett fall på 7 miljoner per år eller något ditåt, vilket ju i alla fall är en försvinnande obetydlighet.

Nu frågar jag, på vilken väg riskera vi mest hälsa och människoliv? Å ena sidan, (även med marginalen lämnad öppen för en och annan mindre epidemi utöver vad vi varit utsatta för under de senare åren) ett försvinnande fåtal dödsfall i koppor, å andra sidan hundratusentals och *miljontals* vaccineringar, därvid dock alltid ett och annat fall med olycklig utgång maste inträffa? Här har man full rätt att fråga: står här faran å ena sidan och medlen mot faran å den andra sidan i något rimligt förhållande till varandra. Mig förefaller att denna vidlyftiga vaccinationsapparat gentemot ett fåtal smittofall är minst lika orimlig, som när man i det fall, jag nyss konstruerade upp, ville bespruta alla hus i landet för att skydda folket mot eldsvådor.

Vi ha emellertid böjt oss och röstat för lagen. Vi ha icke heller fäst oss vid den flotta nonchalans med vilken utskottet avfärdat den ekonomiska sidan av frågan. Vi veta, att staten skall betala kostnaderna, men om det går till 100,000 eller en halv miljon kronor, därom veta vi ingenting. Vi ha heller icke fäst oss vid sådana småsaker, som herr Bäckström här var inne på, nämligen att det finnes många socknar i övre Norrland, socknar med väldiga vidder, som icke ha läkare och där denna lag blir omöjlig att tillämpa. Vi ha böjt oss hela vägen igenom utom i ett fall. Vi ha nämligen fordrat, att när det gäller personer, som ha en ärlig övertygelse, att det innebär fara för deras barns hälsa och liv, om de utsättas för vaccination, då skall sakkunskapen hejda sig ett tag och icke brutalt trampa fram över människors övertygelse och

Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

samveten. Det är en mycket rimlig begäran, och det vore bedrövligt, om andra kammaren skulle böja sig och även här falla undan för dessa pockande krav, som icke vilja giva med sig en millimeter på sina domar och satser.

Ja, det har förklarats här från en del håll, att man förstår icke något av denna fråga, och därför måste man följa sakkunskapen. Jag förstår icke, att detta skall vara så konstigt, att folk icke kan förstå det. Men om så är fallet, tycker jag det riktiga vore, att dessa, som icke förstå saken, lade ned sina röster och läte oss, som intresserat oss för och försökt sätta oss in i saken och som tro oss begripa den ganska bra, avgöra frågan.

Nu skall jag emellertid säga något, som kommer att väcka förargelse förstås. Jag påstår för min del, att såsom denna fråga utvecklats sig gäller striden nu i själva verket mindre det rent sakliga, utan det har blivit en strid mellan ämbetsmannabyråkrati och dogmtro å ena sidan och det s. k. sunda bondförståndet å den andra. Det har blivit en strid mellan anhängarna av olika samhällsideal, mellan dem, som anse, att folket i någon mån bör få styra sig självt, och dem, som anse, och folket i realiteten skall styras av auktoriteterna, av den boklärdade och examinerade sakkunskapen på alla områden, hela detta pappersvälde, som jag sammanfattar under namnet byråkrati.

Det är dock påtagligt, att här marscherar fram för närvarande och sedan rätt länge ett byråkratvälde, som binder folket i bojor hela vägen utefter, som fullständigt borteliminerar de gamla rättigheter svenska folket haft att styra sig självt genom sin lagstiftning. Detta sakkunnigvälde och denna auktoritetskult gör, att man står fullständigt rädlös. Militärerna på sitt område, domänstyrelsen på sitt område och medicinalstyrelsen på sitt och så undan för undan. Så fort det föres fram något krav från något av dessa håll, så finnes det icke någon makt, som kan hålla emot, hur orimligt kravet än må vara. På ett eller annat sätt tvinga de sin vilja igenom. Det går oftast till på det sättet, att man tvingas att böja sig för »sakkunskapen», och allt som kommer från ämbetsverken går förstås under den skylten. Denna byråkratiska riktning representeras numera icke av något bestämt parti, men den är både kvantitativt och framför allt kvalitativt starkt representerad inom *alla* partier, icke minst det socialdemokratiska. Och det finnes heller icke sedan gamla lantmannapartiets dagar något *parti*, som har en fullt målmedveten avsikt att hålla denna byråkrati och formalism i schack. Och därför ha vi det som vi ha det.

Jag trodde en tid för min del, att det socialdemokratiska partiet skulle bli det, som skulle komma att visa sig hava ryggrad att hålla denna byråkrati stängden. Däruti bedrog jag mig grundligt; det har jag fått lära mig, ju längre jag fått vara med. Jag vet icke, om det ingår i den socialdemokratiska samhällsordningen, att den innesluter och innebär rent av det byråkratiska styrelseskicket fullständigt renodlad och fulländad form. Säkert är emellertid att ultrahögern med dess intressen för ett fullödigt ämbetsmanna-

välde här i landet och socialdemokratien från dess utgångspunkter i teorier om ett allt och alla omfattande statsförmynderskap synas hava lätt att finna varandra, och slutresultatet blir, att det blir byråkratien, som regerar.

Ang. lag om
skyddsskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

Jag tänker, att för många i kammaren, för majoriteten rent av, är det det byråkratiska samhälle, jag försökt att här antydningssvis linjera upp, som är själva idealet. Socialdemokraterna reagera väl mot *penningens* regemente men eljest ingalunda mot byråkratien; det är ämbetsverken, de boklärda, examensmeriterna som skola regera, och folket har i stort sett icke annat att göra än att böja sig och lyda. Det anser man vara fullständigt som det bör vara. För mitt anti-byråkratiska sinne och för dem, som tänka lika med mig, ter sig en sådan framtidsbild av ett fullständigt byråkratiskt samhällsskick, som synes närma sig i hastigt tempo, däremot mycket skrämmande. Vi vilja icke bliva bundna i byråkratiens pappersbojor, vi vilja icke tro och tänka på befallning uppifrån, vi fordra framförallt en smula utrymme och rörelsefrihet också för den praktiska erfarenheten och det s. k. »sunda bondförståndet» i lagstiftning och samhällsliv.

Jag har ansett mig böra peka på denna auktoritetskult, som fått en så förskräcklig utbredning i denna kammare.

Herr Branting vädjade i sitt anförande i förra vaccinationsdebatten till sitt partis gamla vördnad för vetenskapen. Jag vill icke säga annat än att denna vördnad naturligtvis är vacker och nyttig och bra, men denna som allt annat har sin fränsida också, och avigsidan i detta fall är en blind och fördummande auktoritetstro och dessutom en osympatisk företeelse som kallas »kultursnobber». Det finnes sådana företeelser, som uppenbara sig då och då, först och främst utanför riksdagen men i någon mån också innanför riksdagens väggar. Om det förekommer här någon fråga, något anslagskrav eller vad annat som helst, som kommit från en administrativ myndighet eller ämbetsverken, och det med det ringaste sken av berättigande kan klistras på densamma en »kulturell» eller vetenskaplig etikett eller ursprungsbeteckning, så går den i regel igenom riksdagen, som om den vore oljad. Det finnes ingen, som törs mucka, hur galet det än är. Och varför? Jo, man vet, att om man vågar opponera sig mot något sådant, har man, antagligen redan i kammaren, men i varje fall dagen efter i den s. k. »kulturpressen» lika säkert som amen i kyrkan att vänta sig en »översköljning», som kan vara avkylande nog. Det är mycket mänskligt, att folk dra sig för att med vett och vilja åsamka sig ryktet att vara obildade och kulturfientliga barbarer, och detta gör att man tiger och samtycker. Man kan undgå ovettet och hänet genom att snällt och beskedligt förflytta sig över på »den rätta sidan», och sedan kan man — om man är av den rätta sorten nämligen — från sin kulturhöjd med oändlig överlägsenhet blicka ned på dessa obildade och »okulturella» stackare, som icke på samma sätt som de själva tillägnat sig hemligheten hur man redan här i livet blir salig *bara* genom att *tro*.

Ang. lag om
skyddsskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

Jag får säga, att jag tycker, att när man ger akt på vilka andliga frukter vår tids kultur avsätter, icke minst inom storstäderna, som äro så oändligt stolta över att vara »kulturhärdar», när man ser, vilka frukter den avsätter i samvaron folken emellan, tycker jag, att man verkligen kan frestas att vara tveksam, om man är så synnerligen mycket att beklaga, ifall man tilläventyrs icke fått alltför stor portion med av denna moderna kultur. När jag vidare iakttar, hur hos åtskilliga av dessa, den moderna futuristkulturens profeter, det andliga högmodet alldeles bornerar över bräddarna, då känner jag mig rent av glad och tacksam över att tillhöra dessa »andens lantmän» om jag nu får använda den beteckningen för den »sammanrafsade skara», för vilken herr Hallén vid förra debatten hade godheten utfärda andligt och intellektuellt undermålighetsbetyg.

Man har försökt göra gällande, att denna antivaccinationsstrid vore en strid mellan tro och vetande. Det är icke riktigt, och den *blinda tron* är i varje fall att finna på vaccinationsanhängarnas sida. Det är icke en strid mellan vetenskapen å ena sidan samt okunnigheten och obskurantismen å andra sidan, åtminstone icke i det väsentliga. I den mån motståndet icke är grundat på rena sakskäl så är det väsentligen ett uttryck för något mycket bättre och vackrare i folkpsyket, än vad herr Hallén sökte göra gällande. Det är ett utslag av det svenska folkets urgamla, nedärvda frihetskänsla, som reagerar mot tvång och förtryck uppifrån, i vilken form det än uppenbarar sig, det är den anborna stolthet, som vägrar att »vara någons träl». Det är en reaktion mot tvånget att av auktoriteterna kommenderas, hur man skall få tro och tänka o. s. v. Jag tror, att denna gamla äktsvenska frihetskänsla, det är också ett kulturvärde så gott som något annat, värt att vårdas och bevaras i stället för att utlämnas till kvävningsdöden i byråkratismens tvångströja. Jag är glad, att denna och åtskilliga andra frågor dock visa, att mitt under partidisciplinen och ogynnsamma förhållanden i övrigt lever denna frihetskänsla kvar och vågar sig fram någon gång, ehuru den alltid blir stukad och blir den, som får draga det kortaste strået.

Jag skulle emellertid, till den kraft och verkan det hava kan, vilja rikta en appell till denna gamla frihetskänsla och till dem som känna sig såsom dess bärare att *var och en inom sitt parti* söka hålla denna auktoritetskult och byråkratiska riktning i schack. Jag hoppas icke, men jag önskar livligt, att bärarna av den nämnda frihetskänslan i dag skola hava både kurage och styrka nog att riva sönder denna nya tvångströja, som byråkratisk härsklystnad och blind auktoritetstro träcklat ihop, och som man nu för tredje gången med halvt våld söker kränga på det svenska folket. När lagen avslogs i fjol, skedde det med knapp majoritet. När vi sist behandlade denna fråga, var majoriteten sådan att det var oklart på vilkendera sidan den fanns. Jag vågar icke säga, att jag tror, men jag säger, att jag önskar, att andra kammarens majoritet nu måtte fatta samma beslut som i fjol och göra det med

sådan styrka, att det blir klart för vederbörande myndigheter, både vad andra kammarens majoritet *vill* och att den fordrar respekt för sin vilja.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på föreliggande sammanjämningsförslag, som väl till formen är en sammanjämkning, men som i realiteten icke innebär någon sammanjämkning alls.

*Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m*
(Forts.)

Herr Holmdahl: Herr talman! Det är uppenbart, att om sammanjämkning skall komma till stånd i en fråga, där såsom här är fallet kamrarna fattat beslut, som gått i motsatt riktning, så kan detta icke ske på annat sätt än, att den ena kammaren uppgiver sin ståndpunkt i den omtvistade frågan. Härom ha också alla inom utskottet varit ense, men däremot ha meningarna gått isär, då det gällt att avgöra, vilkendera kammaren, som skulle offra sin mening. Situationen är ju nu formellt sådan, att första kammaren principiellt avvisat varje slag av samvetsklausul, under det att andra kammaren beslutit att till det framlagda förslaget foga en sådan klausul av ganska betydande räckvidd. De förhållanden, under vilka andra kammarens beslut fattades, borde enligt min och mina medreservanterns mening ha utgjort fullgiltig anledning för lagutskottet att hemställa till andra kammaren att i detta fall biträda första kammarens beslut. Om man nämligen i kammarens protokoll tar del av den diskussion, som den 13 april förekom rörande detta ärende, så finner man, att den principdebatt, som då fördes om första paragrafen i lagförslaget, ingalunda rörde sig om tvångsvaccination eller icke tvångsvaccination, utan den rörde sig om tvångsvaccination med eller utan samvetsklausul; och den omröstning, som företogs efter denna principdebatt, måste därför anses utgöra ett uttryck för kammarens ställning just till den frågan. Jag vill därmed ingalunda ha sagt, att icke den omröstning, som sedan förekom vid andra paragrafen, formellt sett var berättigad; men då röstsiffrorna visa, att vid denna omröstning flertalet av kammarens ledamöter avlägsnat sig, så kan jag för min del icke finna annat än att den första omröstningen utgör ett tillförlitligare uttryck för kammarens ställning till frågan om samvetsklausul eller icke samvetsklausul.

Då således enligt min uppfattning andra kammaren härigenom realiter uttalat sig mot varje slag av samvetsklausul, så vore det efter min mening riktigast och med kammarens värdighet mest överensstämmande, att kammaren i detta fall offrade sin mening och biträde första kammarens beslut. Men oavsett huruvida denna min uppfattning är riktig eller oriktig, så måste jag dock säga, att den sammanjämkning, som lagutskottet här bjuder kamrarna och som går ut på att i lagförslaget införa den av Kungl. Maj:t föreslagna samvetsklausulen med en obetydlig ändring, är i hög grad otillfredsställande. Vid lagens tidigare behandling inom utskottet utdömdes helt och hållet denna samvetsklausul ehuru på olika skäl. Minoriteten ansåg denna samvetsklausul alldeles för snäv och ineffektiv: den beredde icke möjlighet för alla verkliga

Ang. lag om
skyddsskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

samvetsömma att befrias från vaccinationsplikten. Majoriteten åter ansåg det principiellt oriktigt, att en och annan, som lyckats skaffa sig personlig erfarenhet om något fall av ohälsa föranledd av vaccinering, på sådan grund skulle befrias från vaccinationsplikt, under det att däremot andra, som icke varit lika lyckliga eller nog tilltagsna att skaffa sig sådan erfarenhet, skulle vara utsatta för den risk, som vaccineringen kan medföra. Utskottsmajoriteten anvisade därför en annan väg, som skulle onödiggöra införandet av varje samvetsklausul. Den föreslog väsentliga förändringar i lagförslaget, avsedda att undanröja den risk vaccineringen kan medföra eller åtminstone reducera den till ett minimum.

Skulle nu detta sammanjämningsförslag vinna riksdagens bifall, då skulle följaktligen i detta lagförslag införas en bestämmelse, som lagutskottet enhälligt utdömt, som varit föremål för den skarpaste kritik såväl i motioner som i debatter och som icke i någondera kammaren lyckats tillvinna sig någon anslutning. Ett sådant sätt att lagstifta anser jag vara förkastligt. Väl är jag liksom många andra livligt besjälad av önskan, att detta lagförslag, som i många avseenden är synnerligen förtjänstfullt, må vinna riksdagens godkännande, men det är dock väl mycket begärt, att man därför icke blott skall offra principiella betänkligheter utan dessutom vara med om att i lagen införa en bestämmelse, om vars olämplighet och ineffektivitet så gott som alla äro ense.

Jag nödgas därför, herr talman, att yrka avslag på utskottets sammanjämningsförslag.

Herr Schotte: Herr talman! Lagutskottets uppgift i föreliggande ärende har varit att föreslå en sammanjämkning mellan de olika beslut, som kamrarna fattat sådana de *faktiskt förelägo* vid sammanjämkningens företagande. Det var då, enligt majoritetens i lagutskottet mening, orimligt att begära, att den ena kammaren skulle helt och hållet uppgiva sin ståndpunkt och förena sig med medkammaren, utan man ville söka en medelväg, varigenom man kunde giva någorlunda skäligt åt vardera kammaren. Man ville alltså söka ernå en sammanjämkning, som kunde tillfredsställa även andra kammaren, och som kunde anses vara en teoretiskt riktig sammanjämkning, och det tror jag, att denna sammanjämkning är.

Det har varit mycket tal om frågan om samvetsklausul i vaccinationslagen, och det har varit kravet på en dylik, som samlat motståndet mot vaccinationslagen. Det är kanske dock oriktigt att använda benämningen samvetsklausul. Jag tror, att just det i viss mån förryckt ärendet, att man för mycket velat se detta som en samvetsfråga. I stället borde det ha hetat: skall tvånget vara ovillkorligt eller vill man, att möjlighet skall finnas till undantag i vissa alldeles speciella fall? Det är ju så, att det nu förevarande området är mycket ömtåligt; det behörskas av föräldrarnas känsla för sina barn. Min uppfattning i hela frågan är följande.

Först skola vi göra allt vad vi kunna för att få vaccinationen så ofarlig som möjligt. Det har utskottet sökt göra vid den reala behandlingen av frågan. Utskottet har skärpt Kungl. Maj:ts förslag om vilka som skola vara ympare och det har genom förslaget att animal vaccin skall användas och genom att lägga kostnaderna på det allmänna sökt frambålla denna sak som en statsangelägenhet och som en angelägenhet, som det måste gälla att göra ofarlig för den stora allmänheten, så vitt sådant kan stå i mänsklig makt. Men vidare är det enligt min mening önskvärt, om man genom vissa undantag från tvånget lämnar utrymme åt den personliga erfarenheten på detta område. Jag anser också, att utskottet riktigt och tillfredsställande gjort detta genom att föreslå möjlighet till vissa snävt tilltagna undantag. Man får sedan se, huru undantagen verka och huru långt man med ledning därav framdeles kan våga gå i det ena eller andra avseendet. För min del skulle jag önskat, att man kunnat gå någon smula längre än det här varit fråga om, men jag tror dock, att man har all anledning att nu nöja sig med de möjligheter till undantag, som finnas.

Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

Vi stå nu inför den frågan allena: skall sammanjämkningen antagas eller skall den förkastas? Och då förefaller det mig, om man jämför situationen, sådan den skulle bli efter det Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag trätt i kraft, med den nuvarande, som om det skulle fordras synnerligen starka skäl för att kammaren skulle avvisa sammanjämkningsförslaget och därmed få bibehålla de otillfredsställande förhållanden, som för närvarande råda på området. Jag vill med avseende å de fördelar, som det nya författningsförslaget erbjuder, endast erinra om en sak, nämligen det vidsträckta undantagsstadgande, som innehålles i 5 § 3 mom., där det stadgas såsom en obligatorisk skyldighet, att från skyddskoppympning skall den undantagas, som till följd av sjukdom eller sjukdomsanlag eller allmän svaghet kunde komma att erhålla men av ympningen. Därigenom ha också i detta fall öppnats stora möjligheter för att klena och sjuka barn skola undgå vaccination förrän de kommit till ett mera stadgat och gott hälso-tillstånd.

Jag tror, att det i alla avseenden är riktigt, vilka åsikter man än må hysa om huru starkt vaccinationstvänet skall upprätthållas, att dock i betraktande av de väsentliga förbättringar, förslaget skulle medföra i förhållande till det nuvarande tillståndet, bifalla sammanjämkningsförslaget. Och huru mycket jag än skulle kunna skriva under av vad en föregående talare yttrat om vådorna av byråkratvälde och sakkunnigevälde, kan jag dock omöjligen finna, att hans tillämpning på just *detta* område var riktig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets sammanjämkningsförslag.

Herr Lindman: Herr talman! Jag vill naturligtvis gärna instämma i mycket av vad herr Holmdahl anført i denna fråga. Jag är med honom ense i så måtto, att nog förefaller det mig som

Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

om man bort kunna få till stånd en sammanjämkning på annat sätt i lagutskottet så till vida, att man, som frågan låg här i kammaren, kunnat ifrågasätta, att andra kammaren förenat sig om det beslut, som fattats i första kammaren. Jag kan också instämma med herr Holmdahl i vad han yttrade om samvetsklausulen, och jag kan därvid åberopa vad jag uttalat här i kammaren såväl i år som i fjol.

Hela bestämmelsen om en samvetsklausul anser jag vara motbjudande, ja, orimligt att sådant skall ifrågakomma enligt min uppfattning. Men, herr talman, då vi stå inför detta sammanjämningsförslag, och det enda, vi kunna göra, är att antingen antaga eller avslå detsamma, så kan jag i alla fall icke komma till den slutsatsen, att jag kan vara med om att avslå detta förslag. Och skälet till att jag icke kan göra det är, att jag anser det vara så viktigt, att en vaccinationslag på de grunder, som här föreligga, kommer till stånd och kommer till stånd snart och utan tidsutdräkt på grund av de förhållanden, som nu förefinnas i världen och som göra, att faran möjligen kan komma fortare än man eljest kunnat tänka sig. Det är dessa omständigheter, som göra, att jag anser, att jag för min del icke kan stå till svars med att avslå sammanjämningsförslaget. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Inom utskottet har jag uttalat som min uppfattning i fråga om sammanjämkningen, att första kammaren borde inbjudits att förena sig med andra kammaren. En sådan sammanjämkning hade jag ansett vara den rätta, då andra kammaren vid två tillfällen sagt ifrån att den icke ville ha denna vaccinationslag utan en effektiv samvetsklausul. Då det emellertid icke varit möjligt att få fram en sådan sammanjämningslinje, ha vi nödgats gå med på vad här föreslagits. Vi äro naturligtvis icke nöjda med den sammanjämkning, som här föreslagits, men vi hysa den uppfattningen, att skulle denna lag antagas, så är dock principen om befrielse antagen, och det gäller sedan för en kommande riksdag att göra denna samvetsklausul sådan, som nu varit önskligt men icke möjligt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som vote-ring likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en vöteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande memorial nr 33, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. lag om
skyddskopp-
ympning m. m.
(Forts.)

Vinner Nej har kammaren avslagit utskottets berörda hemställen.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 82 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställen.

§ 15.

Efter härpå skedd föredragning av andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter, anförde

Ang. studie-
möjligheter
för fattiga
lärjungar.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid länge, men jag har ansett mig böra yttra några ord beträffande denna fråga.

Motionären har här begärt, »att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning av vad som genom donationer eller annorledes f. n. må vara åtgjort för att underlätta studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan giva anledning». När jag läst denna motionärens hemställan och utskottets däröver verkställda utredning, har jag icke kunnat finna annat, än att utskottet här har fullständigt besvarat de frågor, om vilka motionären velat ha utredning, nämligen om vad som i detta hänseende redan är åtgjort. När jag såg, att motionären sålunda har fått ett ordentligt svar och en riktigt god utredning på sin begäran, så trodde jag, att utskottets hemställan skulle mynna ut i något annat än vad den gjort. Jag skall nu visst icke tillåta mig att yrka avslag på utskottets hemställan, men såvitt jag kan läsa och förstå rätt, kan jag icke finna annat, än att utskottet här har gått betydligt längre än vad motionären begärt. Utskottet har hemställt, att det skall utredas, *vad som kan åtgöras* för att underlätta studier för fattiga ynglingar, och detta är något helt annat än som begärts av motionären, vilken velat få veta vad som *är* gjort. Jag har för min del ingenting emot, att en sådan skrivelse avfärdas, men nog går den betydligt längre än vad motionären begärt.

I varje fall kommer väl kammaren att besluta denna skrivelse och det är därför jag vill yttra några ord. Här ha nämligen i denna utskottets utredning icke lämnats några som helst anvisningar för den kommitté eller de sakkunniga, som komma att få utreda denna fråga, huru denna utredning skall läggas. Därför har jag velat lämna åtminstone någon antydning härom att tagas i betraktande av dessa blivande sakkunniga eller av Kungl. Maj:t.

Ang. studie-
möjligheter
för fattiga
lärjungar.
(Forts.)

Om man då först frågar sig vad som är åtgjort, så är därpå redan lämnat svar. Som bekant är det ganska avsevärda terminsavgifter för dem, som vunnit inträde i statens läroverk, åtminstone de allmänna läroverken och realskolorna. Fattiga ynglingar äro helt och hållet befriade från dessa avgifter, och de mindre bemedlade kunna få lindring i dem. Således är det åtgjort icke så obetydligt. Men jag vill göra en erinran härvidlag. När man ser, hur det ställt sig med denna befrielse från och denna lindring i terminsavgifter och de andra avgifter, som påläggas de studerande vid läroverken, så kan jag icke undgå att påpeka, att det är en synnerligen svår uppgift, som åligger de nämnder, vilka skola besluta i denna del. När de skola göra en skillnad på bemedlade, mindre bemedlade och fattiga, så ha de nog mycket svårt att fälla en rätt dom. Såvitt jag känner till förhåller det sig så, att när det kommer bondsöner från landet och vinna inträde i läroverken, så behöver icke målsmannen för dessa jordägaresöner ha stor fastighet förrän han får betala hela terminsavgiften oavkortad, medan det kan hända, att sönerna till en tjänsteman från samma kommun, som har en avsevärd inkomst, bli befriade eller få lindring i terminsavgiften. När man sett sådana fall, tyckes det mig, att den blivande utredningen också bör noga undersöka, huru dessa bestämmelser ha tillämpats och om den rättvisa, som riksdagen avsett att åstadkomma, när den införde bestämmelse om lindring i eller befrielse från terminsavgifterna, också blivit någorlunda vunnen. Detta är väl icke något så särdeles starkt skäl att komma med vid en blivande utredning, men jag hoppas i alla fall, att denna antydan skall försaka en noggrann undersökning.

Men så kommer jag till det, som för mig är av allra största betydelse vid en blivande utredning om vad som kan göras för att underlätta möjligheten för fattiga lärjungar vid offentiga läroanstalter av skilda slag att genomgå undervisningsanstalten. Jag har samma uppfattning som utskottet, att fattiga lärjungar böra befrias från avgifter och böra få än mera hjälp än som ligger i denna befrielse. Men det är skillnad på fattiga och fattiga. Om jag tänker, att det finnes fattiga målsmän eller fattiga föräldrar i staden, där vederbörande läroverk är beläget, och att det så finnes en fattig målsman i samma belägenhet på landet rätt långt ifrån denna lärdomsstad, så blir det nog en ofantligt stor skillnad, när dessa önska få sina barn in i skolan i staden. Nog är det betydligt svårare för de fattiga och mindre bemedlade på landet att bereda möjlighet för sina barn att mottaga undervisning i skolan uti staden än vad det är för de fattiga föräldrar, som äro bosatta i samma stad, där skolan är belägen. Jag hade därför trott, att vid den utredning, som utskottet här rekommenderar, bör noga iakttagas, huruvida de föräldrar i sämre ekonomisk ställning, som äro bosatta i vederbörande stad, äro i samma behov av ökade lättnader i detta hänseende som de föräldrar i motsvarande ekonomiska omständigheter, som bo på landet. Så snart en familj bor i staden och har sitt umgänge med stadsbor, som ju äro räknade för att vara mera

intelligenta än dem, som bo på rama bondlandet, så kan det ju hända att barnen i familjen ha större anlag för att mottaga undervisning i skolan än vad barnen från landet ha, som i de flesta fall komma in ganska tafatta, men det är alldeles säkert, att om man studerar matriklarna från läroverken i den ena eller andra staden, så skall man finna, att de allra flesta lärjungarna äro från staden, och ser man så efter bland målsmännen, så finner man nog, att de fattiga och mindre bemedlade föräldrarna i staden ha den förmånen framför dem, som bo på landet, att de kunna få sina barn in i elementarskolan på platsen. En hemmansägare på landet, som har en mindre hemmansdel och har en skara barn, bland vilka det ju kan finnas en och annan, som har både anlag och lust och fallenhet att studera, bör nog se sig väl före, innan han skickar detta barn in till stadens läroverk, även om han gärna önskar det, ty så snart han skickar in en son i stadens läroverk, så är det därmed klart, att hans lilla egendom går åt under de närmaste åren, och sedan står han där själv på bar backe. Exempel härpå äro icke svåra att draga fram, och jag skulle icke behöva gå långt efter dem. Under sådana omständigheter är det naturligt, att en fader, som har åtskilliga barn, som han vill ha in i den högre skolan, och som bor på landet men icke har sådan sysselsättning, som ovillkorligen binder honom kvar på landet, lämnar sitt arbete där och söker sig in till staden, därför att han på sådant sätt för mindre kostnad kan hålla sina barn i skolan och få ett lättare levebröd än det skulle kunna få på landet. Detta är en av orsakerna till att flykten från landet till städerna tagit så pass stor utsträckning, som den har gjort, vilket många med mig beklaga. Jag har därför trott, att utredningsmännen borde väl undersöka, huruvida det föreligger behov av att lämna ytterligare understöd till fattiga och mindre bemedlade från städerna, åtminstone under den tid de gå i skola i samma stad, där de äro bosatta. Jag hade tänkt, att man icke skulle åtminstone lämna större förmåner åt dessa än de nu ha, förrän man berett större förmåner än som för närvarande gälla för de fattiga och mindre bemedlade på landet. Jag vet att många ute på landet gruva sig för de stora utgifter, som äro förenade med att skicka sina vetgiriga barn i skolan, vilket för med sig många utgifter, som föräldrarna i staden äro befriade ifrån.

Ang. studiemöjligheter för fattiga lärjungar.
(Forts.)

Herr Helger: Herr talman! Då den föregående ärade talaren icke gjorde något yrkande, kunde det ju synas överflödigt att något från utskottets sida yttras i denna fråga, men jag anser mig likväl böra säga ett par ord beträffande den formella sidan av saken.

Den ärade talaren gjorde gällande, att utskottet hade gått utöver motionens ram. Jag skall villigt erkänna, att motionären icke hade formulerat sin kläm så lyckligt, och att utskottet hade ganska svårt för att komma till rätta med den. Motionären begär nämligen en undersökning om, vad som hittills har blivit gjort, och det är egentligen detta han koncentrerat sig på. Men han

Ang. studiemöjligheter för fattiga lärjungar.
(Forts.)

hemställer också i slutet av klämman, att riksdagen skulle begära, att Kungl. Maj:t ville framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Då ansåg utskottet, att om Kungl. Maj:t skulle komma med några förslag och vidtaga några åtgärder, så måste självfallet sådana åtgärder föregås av någon utredning angående vilka åtgärder, som skulle kunna vidtagas, och vi ha också hos herr talmannen förvissat oss om, att inga formella hinder möta för framställandet av proposition på detta förslag.

Beträffande de anmärkningar, som den ärade talaren gjorde, vill jag också blott säga ett par ord. Han nämnde, att det kan vinnas befrielse från terminsavgifter vid våra läroverk, och detta är ju sant, och det är en avsevärd lättnad för många, men det kan för de fattigaste dock ej anses tillräckligt. Dessutom omfatta motionen och utskottsutlåtandet icke allenast de allmänna läroverken utan en hel mängd andra anstalter, vid vilka icke motsvarande befrielse från avgifter äger rum.

Jag vill vidare försäkra, att utskottet för sin del icke har det ringaste emot, att utredningen också får omfatta en undersökning, huru bestämmelsen om befrielse från terminsavgifterna tillämpas, och ännu mindre har utskottet något emot att vid utredningen angående åtgärder till underlättande av studiemöjligheter det tages hänsyn till, om lärjungarna äro från landet och sålunda ha större utgifter för sin skolgång. Det förefaller helt naturligt, att det bör tagas hänsyn till alla de omständigheter, som inverka på lärjungarnas svårigheter att få genomgå sina studiekurser.

Jag har således icke och utskottet har säkerligen icke heller någonting alls att erinra emot att utredningen får omfatta även vad den ärade talaren här har påpekat.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 16.

Ang. åtgärder för lagring av bränsle.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av herr Lithanders motion, nr 217, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för lagring av bränsle, föredrogs nu; och yttrade därvid

Herr Lithander: Herr talman! Det skulle kunna vara åtskilligt att säga i denna fråga, men jag skall nu icke många minuter taga kammarens tid i anspråk. Utskottet, som i det hela varit välvilligt i sin motivering, men likväl kommit till ett avslagsyrkande, säger, att det skulle varit av högsta betydelse, om lagring av bränsle ägt rum, innan kristiden inträdde. Men då en sådan lagring icke skett, borde man väl icke med korslagda armar uraktlåta att nu göra något. Man har pekat på ett anslag av 100,000 kronor, men vårt behov rör sig dock om åtskilligt över

100 miljoner kr. Man understryker ju önskvärdheten av att för framtiden göra något, men vi skola väl dock icke nu resignera inför den bränslebrist, som faktiskt råder. Statens torvingenjör, kapten Wallgren, säger att han mot motionens syfte intet har att erinra, utan finner detsamma synnerligen beaktansvärt. Detta vore väl snarare ett motiv för bifall än för avslag, icke annat jag kan se. För min del anser jag att det hade varit mera framsynt, om man här givit ett kraftigare stöd åt en omedelbar åtgärd i motionens syfte, och jag kan icke annat än beklaga att så icke har skett, men under förhandenvarande omständigheter skall jag icke framställa något yrkande.

*Ang. åtgärder
för lagring av
bränsle.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställas.

§ 17.

Slutligen föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 20, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 10 angående brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande ävensom i samband därmed stående frågor.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.

Därvid anförde:

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Då jag inom bevillningsutskottet varit med om att biträda det förslag till sammanjämkning, som här föreligger, så har det varit av den anledningen, att jag ansett det vara bevillningsutskottets plikt att söka få till stånd ett sammanjämningsförslag. I detta sammanjämningsförslag har det ju gällt att söka jämka på de båda kamrarnas ståndpunkter och söka komma till något resultat.

Jag vill emellertid framhålla, att det ingalunda varit särskilt tilltalande att gå med på denna sammanjämningslinje. Men vi ha ansett oss böra göra ett erbjudande till första kammaren. Man har två år å rad gått fram på en linje. Den linjen har förkastats. I år ha vi försökt med en annan linje och även denna linje har nu förkastats. Man brukar från den motsatta sidan säga att nykterhetsfolket visar en oresonlig envishet, men jag undrar i alla fall, om det icke vore skäl att säga, att första kammaren i dag bevisat, var den oresonliga envisheten är att söka. Den har som bekant avslagit det här sammanjämningsförslaget.

Vi ha, som sagt från nykterhetsfolket, kommit med ett erbjudande, och detta erbjudande har man tillbakavisat. Jag vill då hoppas och tro, att detta är sista gången, som nykterhetsfolket kommer till första kammaren med ett dylikt erbjudande. En tidning har sagt att nykterhetsfolket befinner sig på glidning mot första kammarens ståndpunkt. Jag tvivlar på att så verkligen är förhållandet. Det råder nog en stark och allmän mening bland nykterhetsfolket därom, att man icke vidare skall komma med något dylikt anbud till första kammaren, utan att vi hädanefter

Ang. bränn-
vins- samt vin-
och ölhandels-
ordnande.

(Forts.)

komma att taga försäljningsreformen obeskuren, sådan den finnes i nykterhetskommitténs betänkande, och hålla på det lokala vetot så väl vad gäller brännvin som vin och öl.

Det har ju varit min plikt att yrka bifall till detta sammanjämningsförslag, då jag deltagit i utskottets beslut härutinnan. Jag har gjort det naturligtvis under den förutsättningen att man därigenom skulle uppnå det resultatet, att första kammaren nu gått med härpå och bifallit förslaget. Jag har också ansett det vara min skyldighet att rösta för detta förslag med hänsyn därtill, att det ju dock innehåller åtskilliga förbättringar i jämförelse med de nuvarande bestämmelserna, vilka jag icke velat taga på mitt samvete att rösta emot.

Då nu emellertid första kammaren avslagit förslaget, så ställer sig saken helt annorlunda. Man talar i dessa dagar så vackra ord om möjligheterna att ena nationen. Jag vill fråga: är detta en åtgärd i syfte att ena, då man tillbakavisar så rimliga anspråk, som nykterhetsfolket denna gång framställt? Den, som tror, att avslaget i första kammaren i dag är ägnat att ena den svenska nationen, han bedrager sig. Vi nykterhetsvänner komma hädanefter att föra kampen efter klara och rena linjer. Vi ha funnit, att ingen kompromiss hjälper. Det gives intet annat medel att bryta första kammarens motstånd, än det medel, som heter *valsedeln*.

Ja, mina herrar, då frågan fallit i första kammaren, så må den gärna falla även här, och därför vill jag icke upptaga tiden längre, utan skall inskränka mig helt enkelt till att yrka avslag på sammanjämningsförslaget.

Häruti instämde herrar *Uddenberg* och *Sandler*.

Herr von Hofsten: Jag ber att få instämma i det av föregående talare framställda yrkandet, ehuru på andra skäl än de av honom anförda. Utan att närmare ingå på någon motivering här för ber sålunda även jag att få yrka avslag på det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Herr Rune: Som herrarna se av betänkandet, har jag inom utskottet varit med om att tillstyrka utskottets förevarande hemställan. Herrarna skola därför icke tro, att jag blivit mindre övertygad än jag förut varit om att nykterhetsfrågans lösning kräver både lokalt veto enligt nykterhetskommitténs förslag och en försäljningsreform enligt samma kommittés förslag. Och jag är förvissad om, att mina meningsfränder ute i landet fortfarande också komma att lika mycket hålla fast vid denna lösning av nykterhetsfrågan som de gjort hittills. Orsaken till att jag i utskottet ändå gått med på det föreliggande sammanjämningsförslaget är naturligtvis, som den förste talaren framhöll, att man velat visa tillmötesgående mot de av första kammaren uttalade önskingar och söka på det viset få en reform till stånd. Man har nu både ett

och två år på förstakammarhåll sökt övertyga svenska folket därom, att det är vi, som hålla på nykterhetskommitténs förslag, vilka bära skulden för, att nykterhetsfrågan icke blivit löst; man har sagt, att vi äro oresonliga, då vi kommit med yrkanden, som vi veta, att första kammaren icke kan gå med på. Nu ha vi gjort ett försök och bjudit första kammaren ett sammanjämningsförslag, som så att säga utgör ett medium mellan första och andra kammarens beslut. Men icke ens detta förslag har man velat vara med om. Jag uttalar då den förhoppningen, att svenska folket numera skall veta, vem det är, som bär skulden till, att icke nykterhetslagstiftningen ordnats så, som nykterhetsintresset verkligen kräver. Jag ber, herr talman, att på dessa grunder och under föreliggande omständigheter få förena mig med dem, som yrkat avslag å utskottets förslag.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.

(Forts.)

Herr Byström: Herr talman! Jag ber också att få uttala min ledsnad över, att den hand, som utsträckts till första kammaren, icke blivit mottagen, ehuru jag å andra sidan vill säga, att det icke torde vara så stor förlust, då i alla fall det förslag, som vi velat ha igenom, i vissa avseenden blivit alltför mycket stympat. Jag vill också uttala den förhoppningen, att den utgång, som frågan nu fått, icke skall verka hämmande på den goda och nyttiga nykterhetsverksamheten ute i landet, utan att den skall fortgå, till dess att vi ha en säker basis att bygga på för att få nykterhetsfrågan äntligen löst på ett sätt, som kan vara till verkligt gagn för vårt svenska folk.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen framställda propositioner i ämnet avslög kammaren utskottets hemställan.

§ 18.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande tisdag ämnade besvara herr Lithanders interpellation angående befrämjande av den inhemska linodlingen.

§ 19.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr Rydén i Malmö, som yttrade: Herr talman! De förhållanden, varunder riksdagen har att utföra sitt arbete, bli år för år alltmera olidliga, mest på grund av den stora anhopningen av viktiga ärenden till riksdagens sista veckor, då ingen mänsklig förmåga räcker till för ens en närmelsevis grundlig och samvetsgrann prövning av alla de frågor, över vilka riksdagen har att fatta beslut. För de medlemmar av riksdagen, som befinna sig

Interpellation. i små ekonomiska villkor, innebär ock riksdagsarbetets förlängande med flera veckor utöver den tid, för vilken ett i och för sig rent otillräckligt arvode utgår, uppoffringar av den omfattning, att ställningen även i detta hänseende är olidlig. Då snara åtgärder till avhjälpande av dessa missförhållanden äro oundgängligen nödvändiga samt 1917 års riksdag är den sista i nu löpande riksdagsperiod och följaktligen nästa års riksdag icke rimligtvis bör gå till ända utan att åtgärder i antydd riktning vidtagas, anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande förslag:

Är regeringen villig att skyndsammast möjligt medverka till igångsättande av en utredning genom erfarna riksdagsmän av

dels förslaget om en omorganisation av riksdagsarbetet ävensom andra åtgärder i syfte att avhjälpa nu förefintliga missförhållanden i fråga om möjligheten för riksdagen att kunna ägna ärendena en omsorgsfull handläggning;

dels ock frågan om en reglering av riksdagsmännens arvoden?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 20.

Avgåvos följande motioner, nämligen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 207, angående förvaltningen av pensionsförsäkringsfonden:

nr 290, av herr *Cederborg*; och

nr 291, av herr *Bogren*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 216, angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Västergötland—Göteborgs järnvägsaktiebolag, å andra sidan, angående vissa förutsättningar för eventuell framtida inlösen för svenska statsverkets räkning av bolagets järnväg mellan Torved och Gullspång m. m.:

nr 292, av herr *Andersson* i Milsmaden *m. fl.*; och

nr 293, av herr *Welin*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 159, angående särskild ersättning till vissa flottan tilldelade värnpliktiga under mobiliseringstjänstgöring:

nr 294, av herr *Åkerman m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 162, angående anläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Tranås och Sävsjö: nr 295, av herr *Johanson* i Huskvarna *m. fl.*

Samtliga dessa motioner bordlades på begäran.

§ 21.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av övre och nedre klosterträdgården i Vadstena;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till folkskoleseminariets i Lund nybyggnad;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Uppsala;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för undervisning i entomologi m. m. vid universitet i Lund;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige och Ostasien;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättning åt förlikningsmän för medling i arbetstvister;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till underlättande av medellösa arbetssökandes resor;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter banvakten Martin Andersson Andrén från Smedsbo i Holms församling m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 89 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till utredning angående inre vattenvägar;

nr 81, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om det under riksstatens femte huvudtitel uppförda ordinarie anslaget till marinförvaltningen; och

nr 82, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen;

bevillningsutskottets betänkande, nr 22, i anledning av väckta motioner angående tillägg till bestämmelserna om ersättning till följd av statsmonopol å tobakstillverkningen;

lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om sammanläggning i vissa fall av fastigheter å landet; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse av 18 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, angående herrar Johanssons i Sollefteå och Vännerströms motion, nr 203, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning m. m. i fråga om vissa missförhållanden inom cellulosaindustrien.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

§ 23.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Åkerlindh</i>	under 5 dagar fr. o. m. den	8 maj,
»	<i>Anderson</i> i Knapasjö	» 4 » »	» 10 »
»	<i>Persson</i> i Tofta	» 4 » »	» 10 »
»	<i>Söderberg</i> i Hobborn	» 5 » »	» 8 »
»	<i>Andersson</i> i Altofta	» 4 » »	» 10 »
»	<i>Olsson</i> i Rödningsberg	» 2 » »	» 7 »
»	<i>Johansson</i> i Uppmälby	» 2 » »	» 7 »
»	<i>Eklund</i>	» 4 » »	» 8 »
»	<i>Jönsson</i> i Fridhill	» 5 » »	» 9 »
»	<i>Gustafsson</i> i Bränsta	» 5 » »	» 8 »
»	<i>Jespersion</i>	» 3 » »	» 8 »
»	<i>Pettersson</i> i Södertälje	» den 9 maj,	
»	<i>Johansson</i> i Kullersta	» 2 dagar fr. o. m. den	8 maj,
»	<i>Johanson</i> i Huskvarna	» 4 » »	» 16 »
»	<i>Elisson</i>	» 7 » »	» 10 » och
»	<i>Osberg</i>	» 4 » »	» 9 ».

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,52 e. m.

In fidem
Per Cronvall.